

Megyeri-Pálffi Zoltán

A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYSZÉK

polgári kori
TÖRTÉNETE

1872–1944

SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYSZÉK
2021

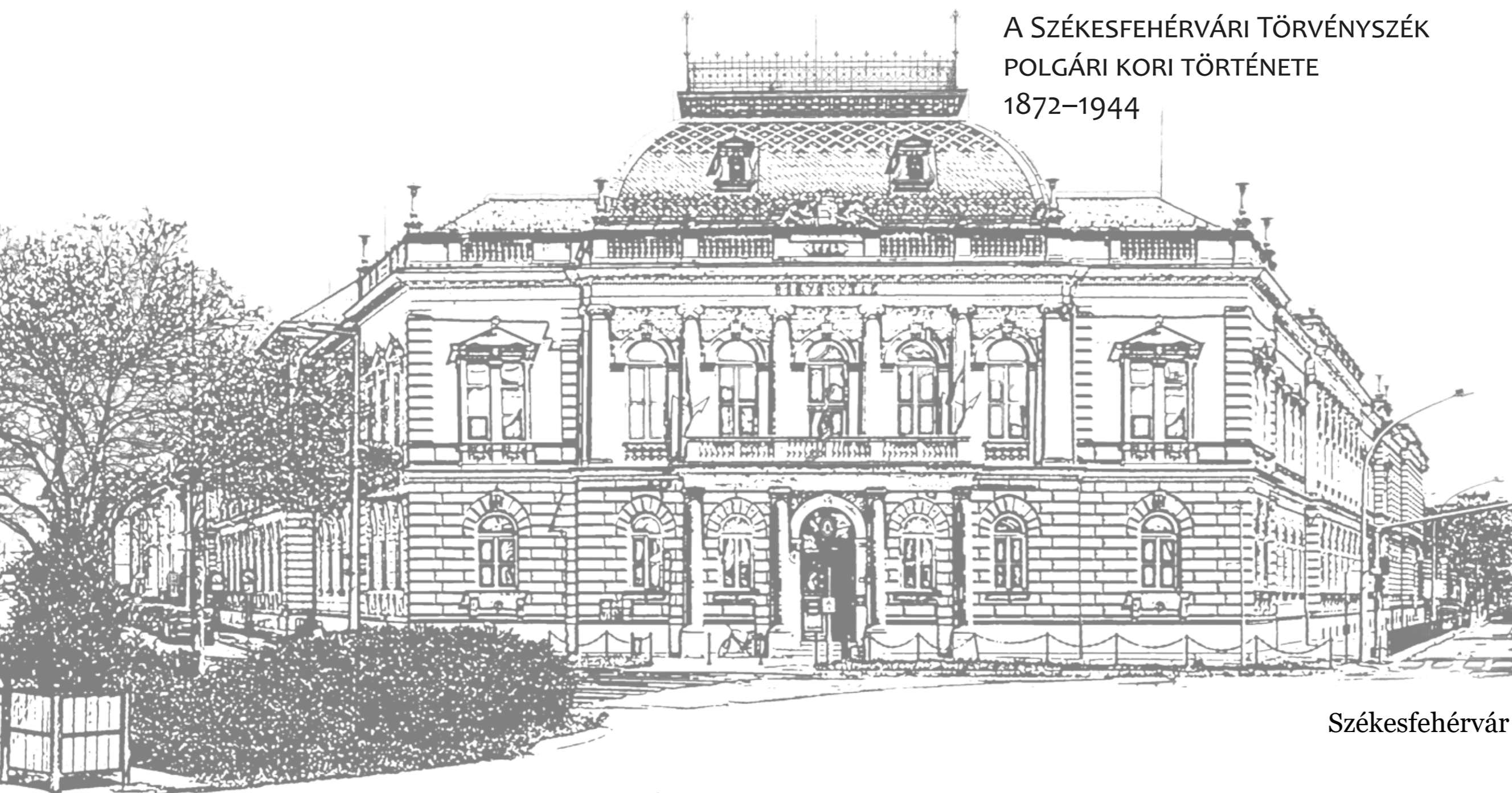

A SZÉKESFEHÉRVÁRI
TÖRVÉNYSZÉK
polgári kori
TÖRTÉNETE
1872–1944

Megyeri-Pálffi Zoltán

A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYSZÉK
POLGÁRI KORI TÖRTÉNETE
1872–1944

Székesfehérvár

2021

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

A Székesfehérvári Törvényszék polgári kori története 1872–1944

Lektorálta
BÓDINÉ BELIZNAI KINGA

A mű az Országos Bírósági Hivatal által meghirdetett Ráth György Bírósági Történelem és Hagyományápolás Pályázat keretében került megvalósításra.

© Megyeri-Pálffi Zoltán, 2021

© Székesfehérvári Törvényszék, 2021

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Kiadja a Székesfehérvári Törvényszék.

Felelős kiadó: Turcsánné dr. Molnár Katalin, a Székesfehérvári Törvényszék elnöke

Könyvterv, képfeldolgozás és tördelés: Megyeri-Pálffi Zoltán

Fotó: © Megyeri-Pálffi Zoltán

Nyomtatás: Kapitális Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: ifj. Kapusi József

Készült A/4-es méretben, 500 példányban.

ISBN 978-615-01-2334-9

A borítót Megyeri-Pálffi Zoltán készítette.

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő	6
Bevezetés	8
A polgári kori bírászkodás megszervezése Fejér vármegyében	12
A bírászkodás helyszínei Székesfehérváron	24
Fejér vármegye székháza	27
Törvényszék a megyeházán	28
Izgatottság a megyeházán	30
„Törvényszéki palotát építeni muszáj”	34
„Új igazságügyi palota, hol késel az éjjeli homályban?”	37
Hol legyen az igazságügyi palota?	42
A Törvényház épülete	44
Építéstörténet	45
A Törvényház: „Justicia istenasszony uj, diszes háza”	55
Élet a Törvényházban: elnökök, emberek, esetek	64
„Van-e sok dolga a törvényszéknek?”	67
Szükséges az új palota!	77
Új fejezet a törvényszék életében: a Törvényház	83
Ügyek az esküdtszék előtt	91
Perek háború és béke idején	97
„142 tanú 3 ügynök pörében”	103
Háborús évek: a megváltozott mindennapok	111
Zárszó	114
Irodalomjegyzék	116
A Székesfehérvári Törvényszék képekben	122

KÖSZÖNTŐ

Kedves Olvasó!

Szeretettel ajánlom a székesfehérvári igazságszolgáltatás történetének majd egy évszázadát bemutató tudományos művet, mely egyben tisztelgés is az elődök munkássága előtt.

A székesfehérvári jogszolgáltatás története egybeforrt a város történelmével. Székesfehérvár királyi székhely, Magyarország egyik legrégebbi városa, az ország első, sokáig egyetlen hiteleshelye volt. Itt őrizték a magyar koronázási jelvényeket, itt volt a királyi kincstár és a levéltár. A város Magyarország első szabad önkormányzatú települése volt és 1543-ig kizárólagos koronázóvárosa.

Államalapító I. István királyunk Nagyboldogasszony napján Székesfehérvárott „törvénylátó napokat” tartott, ahol az uralkodó jelenlétében folyt az ítélkezés. A székesfehérvári törvénylátó napokat később István szentté avatásának napjára, augusztus 20-ára helyezték át, melyet az 1222. évi országgyűlés, az Aranybulla és III. András 1290. évi koronázási hitlevele is deklarált.

Ez az örökség él tovább Székesfehérváron, 150 éve, 1872. január 1-jén megkezdte működését a Székesfehérvári Magyar Királyi Törvényszék. Az elsőfolyamodású bíróságok megszervezése, működési feltételeinek megteremtése nem volt zavartalan. A kötet olvasása közben pontos képet kapunk azokról a nehézségekről, amelyek például a Törvényház megépítését is övezték. A Wágner Gyula építész által tervezett igazságügyi palotát 1902. október 20-án adták át, melynek építészeti és funkcionális kialakítása igazodott az akkori multifunkcionális szükségletekhez. Helyet adott több bírói fórumnak, a telekkönyvi hivatalnak, az ügyészségnek, valamint a büntetés-végrehajtásnak. A bíróság hatékony működése azonban nemcsak a szükséges materiális feltételek biztosításától függ, hanem az ott munkájukat végző emberek személyétől is. A polgári kori Székesfehérvári törvényszéki elnökei életének, és az elnökségük alatt zajlott érdekesebb pereknek a bemutatásával megismerhetjük a bíróságok mindennapjait.

Bízom abban, hogy jelen kiadvány méltó emlékezés bíróságunk múltjára, miközben vezérfonal is a jelen és az eljövendő korok igazságszolgáltatása számára.

Dr. Turcsánné dr. Molnár Katalin
a Székesfehérvári Törvényszék elnöke

A képeken a Székesfehérvári Törvényszék épületének főlépcsőháza látható. [Szerzői felvételek]

BEVEZETÉS

Székesfehérvár azon történelmi városaink közé tartozik, amelynek neve elválaszthatatlan része a magyar igazságszolgáltatás történetének. Ez a történetiség karöltve jár a magyar államtörténettel, hiszen a koronázó város a jogéletnek is fontos helyszínévé és városjogával jellegadóává vált az évszázadok folyamán.

Fehérvárra mint igazságszolgáltatási helyszínre épp a kiadásának nyolcszázadik évfordulójához közeledő 1222-es Aranybulla emlékeztet, amelynek első cikkelyében rendelkezett arról az uralkodó, hogy „a szent király ünnepét minden esztendőnként, ha csak valami nagy nehéz ügyek gondja vagy betegségünk meg nem tilt minket, Fehérvárat tartozunk megülni”.¹ E passzus az ún. „fehérvári törvénytől napokra” utal, amelynek régi hagyománya a 12. századra vezethető vissza.² A király évente egyszer, (a 12. század végétől) Szent István király napján „általános ünnepélyes törvényt napot tartott Székesfehérvárott a panaszos ügyek elintézése [...] végett”.³

A székesfehérvári jogélet genius locija pedig más városok sajátjává vált, ugyanis kezdetben a magyarországi szabad királyi városok Fehérvár városjogának elemeit kapták meg kiváltságleveleikben.⁴ Bár a 13. századtól az uralkodók mindinkább a budai jogot adományozták az újonnan privilegizált városoknak,⁵ a fehérvári jog mint „anyajog” jelentősége a történeti irodalomban nem halványult el.⁶

1 MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Törvénytár 1000–1526. évi törvénycikkkek*. Budapest, 1899, Franklin-Társulat, 131. p. (Az 1000–1301 közt alkotott törvényeket fordította és jegyzetekkel ellátta Nagy Gyula a M. T. Akadémia I. tagja, orsz. levéltárnok.)

2 BÓNIS György: A székesfehérvári törvénytől az „ország szabadságá”-ig. In Kralovánszky Alán (szerk.): *Székesfehérvár évszázadai* 2. Székesfehérvár, 1972, 87. p.; GERICS József: *A korai rendiség Európában és Magyarországon*. Budapest, 1987, Akadémiai Kiadó, 278. p.; BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. (A kiegészítő jegyzeteket írta dr. Béli Gábor) Zalaegerszeg, 1996, Zala Megyei Bíróság, Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 35–36. p.

3 HAJNIK Imre: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt*. Budapest, 1899, Magyar Tudományos Akadémia, 9–10. p.

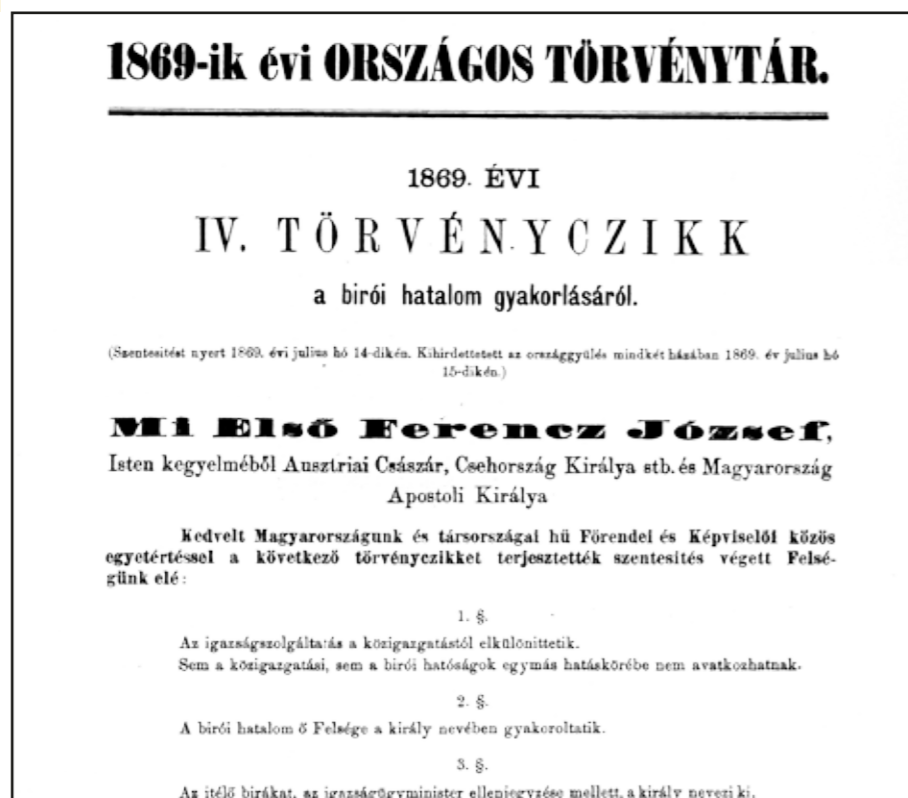
4 Vö. DEGRÉ Alajos: Székesfehérvár városi joga a középkorban. In Kralovánszky Alán (szerk.): *Székesfehérvár évszázadai* 2. Székesfehérvár, 1972, 144–147. p.

5 GÖNCZI Katalin: A városi jog és feljegyzései a középkori Magyarországon. (*Acta Juridica et Politica* Tom. LIV. Fasc. 7.) Szeged, 1998, 11. p.

6 Vö. WENZEL Gusztáv: *Magyarország városai és városjogai a múltban és jelenben*. Budapest, 1877, Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó-Hivatala, 43., 46. p.; ECKHART Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. (Szerk. Mezey Barna) Budapest, 2001, Osiris Kiadó, 66. p.

„Az arany bulla.”
[*Vasárnapi Ujság*, 1860. (január 1.) 1. sz. 1. p.; Arcanum Digitális Tudománytár/ADT]

Az igazságszolgáltatást és a közigazgatást elválasztó 1869. évi IV. törvénycikk nyomtatott képe a Törvénytárban.
[1869-ik évi Országos Törvénytár. Magyar kir. Igazságügyminiszterium. Pest, 1870, Atheneum, 7. p.]

Székesfehérváron ekképp a középkori-újkorai rendi típusú bíraskodás valamiféle sajátos karakterrel bírt, amelynek emlékezete átívelt a polgári korba is, amikor az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezés lehetőséget teremtett a belviszonyaiban önálló Magyar Királyság számára, hogy az 1848-ban megálmodott polgári államot immáron megteremthesse. E célkitűzés jelentős kodifikációs feladatokkal járt, hiszen míg 1848-ban elsősorban az alapok (népképviselői országgyűlés, független és felelős kormányzat) megteremtésére volt mód, majd pedig az 1861-es Országbírói Értekezlet is csak ideiglenes megoldásokat kínálhatott, addig 1867 után kinyílt a lehetőség az állami tevékenységek egyéb szegmenseinek szabályozására.⁷ Ennek volt az egyik legfontosabb eleme a birói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk, amely két államhatalmi tevékenységre is befolyással bírt, ugyanis első szakaszában elválasztotta egymástól az igazgatási és az igazságszolgáltatási tevékenységeket.⁸ E rendelkezés nyomán a következő évek feladatává vált mind a közigazgatás, mind az igazságszolgáltatás modernizációja. Míg az előbbit az ún. törvényhatóságokat⁹ és a községeket¹⁰ rendező törvények szolgálták, az utóbbit – már az 1869-es „alaptörvényt” megelőző – 1868. évi perrendtartási törvény¹¹ s az 1871. évi szervezeti törvények¹² alapozták meg, létrehozva az ún. elsőfolyamodású bíróságokat.

Ennél a mozzanathoz kezdődik a székesfehérvári polgári kori bíraskodás is: az 1871-es jogszabályi rendelkezések nyomán, 1872-ben kezdte meg működését a Székesfehérvári Királyi Törvényszék, valamint az illetékességi területén működő királyi járásbíróóságok.

E kerek, 150 éves évforduló a jogutód szerv, a Székesfehérvári Törvényszék számára alkalmat nyújt arra, hogy visszatekintszen az elődökre, s számba vegye Székesfehérvár legfontosabb polgári kori bírósági emlékeit.

A Székesfehérvári Törvényszék bejáratának részlete.
[Szerzői felvétel]

7 Vö. KÉPESSY Imre: Az út a kiegyezéshez. *FORVM Acta Juridica et Politica*, 2019. 1. sz. 85–98. p.; STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998, Multiplex Media–Debrecen University Press, 119–121. p.

8 1869. évi IV. törvénycikk „1. § Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítetik. Sem a közigazgatási, sem a birói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.”

9 1870. évi XLII. törvénycikk a köztörvényhatóságok rendezéséről.

10 1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről.

11 1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában.

12 1871. évi XXXI. törvénycikk az első folyamodású bíróságok rendezéséről; 1871. évi XXXII. törvénycikk az első folyamodású kir. törvényszékek és járásbíróóságok életbeléptetéséről.

A POLGÁRI KORI BÍRÁSKODÁS MEGSZERVEZÉSE FEJÉR VÁRMEGYÉBEN

Az ún. elsőfolyamodású bíróságok felállítása Székesfehérváron is a többi régi-új bírósági székhelyhez hasonlóan ment végbe. A királyi bíróságok megszervezése az igazságügyi kormányzat teendője volt, hiszen az 1869-es rendelkezések nyomán az igazságszolgáltatás mint elkülönült államhatalmi tevékenység immáron nem az önkormányzatok, hanem az állam feladata lett, s ezt a munkát el is kezdte.

A kormány a bírósági szervezet kialakítására vonatkozó első javaslatát 1870. január 20-án terjesztette be az Országgyűlés elé, amelyben az elsőfolyamodású bíróságok körében a békebíróságok, a kir. járásbíróságok, a kir. törvényszékek mellett a budapesti kir. kereskedelmi- és váltótörvényszék is megjelent.¹³ A plánumhoz fűzött melléklet sorolta fel a felállítandó törvényszékeket és járásbíróságokat, amelyek között a 37. sorszám alatt Székesfehérvárt is megtaláljuk mind törvényszéki, mind járásbírósági székhelyként. Ez utóbbi minőségben a megyeszékhely mellett Mór (az akkori írásmód szerint Moór), Sárbogárd és Martonvásár is szerepelt.¹⁴ Továbbá a javaslat 28. §-a szerint a sajtó útján elkövetett, esküdtszékek elé tartozó ügyekben a Székesfehérvári Királyi Törvényszék illetékességi területét a Pesti Királyi Törvényszékhez sorolták, tehát a sajtóesküdtszéket Pest városában tervezték felállítani.¹⁵

Az első javaslat az országgyűlési vita során formálódott, leginkább a bíróságok székhelyeinek megállapítása vonatkozásában. A törvényalkotási folyamatban két országgyűlési bizottság – az ún. központi és az ún. 25-ös bizottság – foglalkozott a kérdéssel.¹⁶

Csaknem egy évvel később, 1871. január 1-jén az igazságügy-miniszter megküldte az elsőfolyamodású bíróságok rendezését szolgáló törvény első tervezetét a vármegyéknek véleményezésre, és arra kérte őket, hogy a felállítandó járásbíróságok illetékességi területére a megyék is tegyenek javaslatot.¹⁷

Fejér vármegye bizottmányi gyűlése 1871. február 8-i ülésén tárgyalta a miniszteri leiratot. A főispán – Szőgyény-Marich László – miután üdvözölte az egybegyűlteket, előadta, hogy a rendkívüli közgyűlésnek tulajdonképpen csak egy tárgya van, az Igazságügyminisztérium leirata a királyi járásbíróságok székhelyeinek csoportosításáról, és megemlékeztek az elhunyt vallás- és közoktatási miniszterről, báró Eötvös Józsefről is.¹⁸

A közgyűlés előtt felolvasták a leiratot, amelyben a miniszter felhívta a megye közönségét az „egyes járás bíróságok terület köreinek” meghatározására, amely a legcélszerűbb egy „bizottság által, mely a törvényhatóság területén fekvő minden várost, községet, és pusztát a szerint osztaná be egyik vagy másik járásbírósághoz, a mint azt a közelség, a könnyebb közlekedés, a forgalom, a helyi viszonyok és a meghallgatandó városok községek és puszták érdekei leginkább igényelnék”.¹⁹

¹³ Képviselőházi irományok (KI) 1869–1871. III. k. 330. sz. 267. p.

¹⁴ KI 1869–1871. III. k. 330. sz. 286. p.

¹⁵ KI 1869–1871. III. k. 330. sz. 271. p.

¹⁶ Vö. MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási rendszer kialakulása 1867–1875*. Budapest, 1982, Akadémiai Kiadó, 142–142.

¹⁷ Ezt történt például Pest vármegyében (vö. Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára [MNL PML] IV. 253.a. 33. k. 295), illetve Bihar vármegyében is (vö. Bihar Vármegye Bizottmányi Ülései Jegyzőkönyve Mutatója. 1871. MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltára IV. B. 253. 10. k. 234).

¹⁸ MNL Fejér Megyei Levéltára (FML) IV.255. 5. k. 80. p.

¹⁹ MNL FML IV.255. 5. k. 106. 80–81. p.

Fejér megye címere a Megyeháza homlokzatán. [Szerzői felvétel]

20 MNL FML IV.255. 5. k. 106.
81–83. p.
21 KI 1869–1871. III. k. 330. sz. 286. p.
22 MNL FML IV.255. 5. k. 106. 84. p.
23 MNL FML IV.255. 5. k. 108. 87. p.

A leirat azzal is megbízta e létesítendő bizottságokat, hogy szükség szerint a szomszédos törvényhatóságokkal is lépjenek kapcsolatba.

A munka elvégzéséhez több feladatpontot is a leendő bizottságok figyelmébe ajánlottak. Így (1) jelölik ki azokat az épületeket, amelyekben a törvényszéket elhelyezik, amelyeket az országgyűlés előtt fekvő törvényjavaslat értelmében ingyenesen engednek át az állam részére. Ha ilyen épület nincs, akkor a bizottság adjon részletes véleményt arról, hogy mely helyiségeket lehetne az igazságszolgáltatás céljára ingyen vagy bérleti díj fejében megszerezni. Továbbá (2) az egyes járásbíróóságok részére is jelöljenek ki helyiségeket szintén annak megjegyzésével, hogy azok ingyenesen vagy bérleti díj fejében adhatók-e át. „Ha netalán a tervezetbe kitűzött egyik vagy másik bíróság székhelyén nem található a bíróság elhelyezésére alkalmas helyiségek, vagy ezek megszerzése túlságos költségbe kerülne, adjon a bizottság véleményt az iránt: melyik legközelebbi községben lehetne a bíróságot czélszerűen, s legkevesebb költséggel elhelyezni” – folytatta a szempontokat a leirat. Majd kitért arra a lehetőségre, hogy ha magántulajdonban lenne a kiszemelt épület, szerezzen a bizottság nyilatkozatot a tulajdonosoktól arra vonatkozóan, hogy milyen bér mellett engednék át az épületet.

Végül a határidőt is rögzítették az év márciusának végében.

A közgyűlés „beható tárgyalás után” Szűcs Adolf első alispán elnöklete alatt megalakította a miniszter által kért bizottságot, amelynek tagjait járásonként választották meg, összesen 38 főt.

A vármegyei jegyzőkönyvből az is kiderül, hogy a miniszteri leiratban az országgyűlési bizottság Székesfehérvárt, Mórt, Bicskét, Ercsit és Sárbogárdot javasolta járásbíróági székhelyként Fejér megyében.²⁰ Ez a felsorolás nem fedti az országgyűlés irományaiban jelölteket, ott ugyanis – az 1870. január 20-án beterjesztett törvényjavaslatban – Bicske és Ercsi nem, viszont Martonvásár szerepelt.²¹

Az országgyűlési bizottság beosztása azonban nem kötötte a megyieket, attól eltérhettek. Épp ezért eldöntötték, hogy a szervezés érdekében a megyei településeket értesítik, hogy „kivánalmaikat” a bíróságok székhelyeinek kijelölésével kapcsolatban a bizottság elnökével közöljék, s majd a bizottság ülésén azt képviseljék.

A munka elvégzését a megye a soron következő, április eleji közgyűlésre tervezte, amely a miniszteri leiratban megjelölt határidő után volt esedékes pár nappal, ezért kérték a főispánt, hogy e „csekély haladékat” a miniszter úrnál eszközölje ki.

A vármegye mindezen túl azt is jegyzőkönyvbe vette, hogy köszönettel tartozik az országgyűlési bizottságnak, amiért a megye területi épségét nem sértette meg a járásbíróóságok kijelölésekor. E köszönet annak fényében válhat érthetővé, hogy más megyék esetében – például Szabolcs, Bihar, Heves és Külső-Szolnok stb. – a bírósági székhelyek és illetékességi területek meghatározásakor nem elsősorban a közigazgatási határookra, hanem a beosztás célszerűségére voltak figyelemmel, miként a minisztériumi leirat is utalt rá.²²

A megyei kiküldöttek a következő – 1871. április 3-i – bizottmányi ülésre el is készültek a rájuk bízott munkával. Az ülés megnyitó beszédében a főispán jelezte, hogy az igazságügy-miniszter hozzájárult ahhoz, hogy a javaslatot a járásbíróóságok beosztása tárgyában később küldjék meg a megyeiek.²³ Ezt követően ismertették a februárban „kinevezett küldöttség” jelentését. A miniszteri leiratban kért feladatot lelkiismeretesen elvégezte az ideiglenes testület, de a járásbíróági székhelyek kijelölése vonatkozásában másik

a megye körönfjéit az egyes já-
rás bíróóságok területén köröndik meg-
határozására legerősebben egy
bizottság által mely a törvény
hatóság területén fekvő minden
városi, községi, és pusztai a fe-
rői oktatás beépítésére és
járásbíróóságok a miniszter a köröndik
a községi köröndik, a fogalom,
a helyi köröndik és a meghallgat-
tandó városok köröndik és puszták
érdekben legerősebben igényeltek.

Együttel megbízandó lenne
erősen arra, hogy erődik-
rege megis a felfüggetlen
köröndik határolás köröndik
a felfüggetlen köröndik
a miniszter megindulása a
köröndik figyelmébe kerüljenek a
vélőző köröndik ajánlása

1. Jelölendő köröndik
helyek a helyben a törvényhatóság
elhelyezésére és a melyek az ország-
gyűlési törvényhatóságok területén
erődikben ingyen beosztandó e-
rődikre az állam rendelkezésére
nem kerülnek pedig adjon a
bizottság véleményt: mely helyi
helyek lehetnek a köröndik megindul-
ás vajjon ezek ingyen vagy mely-
bír mellett lennének megindulandó.

2. Felfüggetlen köröndik
az egyes járásbíróóságok elhelye-
zésére felfüggetlen köröndik
helyek között megindulandó
vajjon ezek ingyen vagy mely-
bír mellett engedendők-e.

3. Ha netalán a tervezetben
kijelölés egyik vagy másik bírósá-
g köröndik helyén nem található
alkalmas köröndik, vagy ezek meg-
szerzése túlságos költségbe kerülne
adjon a bizottság véleményt az iránt:
melyik legközelebbi községben
lehetne a bíróságot czélszerűen, s leg-
kevesebb költséggel elhelyezni.

Részlet a vármegyei
jegyzőkönyvből.
[MNL FML IV.255. 5. k. 106. 81. p.]

javaslatot tett, amelyről a közgyűlés úgy rendelkezett, hogy „kérelmezési utra utalja”. Ennek a lényege az volt, hogy Bicske helyett Vál, Ercsi helyett pedig Adony legyen járásbírósi székhely a megyében. Mindemellett a testület azt is elfogadta, hogy a Székesfehérvári Királyi Törvényszék részére olyan „nyilvános kikötéssel” engedik át a nélkülözhető helyiségeket, hogy „a mennyiben a bekövetkezendő megyei szervezés alkalmával azokra a törvényhatóságnak szüksége lenne, ismét birtokába vehesse”, továbbá az átalakítás költségei a minisztériumot terheljék. Végül azt is „hangsúlyoztatni” rendelte a megye, hogy a telekkönyv ne a járásbírósihoz kerüljön, hanem a központban maradjon.²⁴

1871. május 1-jei keltezéssel az országgyűlés 25-ös bizottsága a „hatóságoktól s községektől beérkezett, a képviselőház által a bizottság áttett fölterjesztések és folyamodványok” figyelembe vételével egy újabb javaslatot készített, amely 115 társas és 407 egyesbírósról szólt. E 950. sorszámú képviselőházi dokumentum – mint a bizottság jelentése – azt tükrözi, hogy a bírósi székhelyek változása a Fejér megyei településeket is érintette, de nem teljesen úgy, ahogy a megyei felterjesztésben szerepelt: ugyanis a Székesfehérvári Királyi Törvényszék területén a székhelyváros mellett Adony, Bicske, Sárbogárd és Mór szerepelt az újabb tervezetben, azaz Martonvásár helyett másik két település került a járásbírósi székhelyek körébe.²⁵

Néhány képviselőházi módosító javaslat után, 1871. május 10-én újabb tervezet látott napvilágot, amelyet már a központi bizottság jegyzett. E javaslat – a kincstár túlterhelését megelőzendő – a törvényszékek számát 102-re, a járásbírósiakat pedig 360-ra mérsékelte, s ezek székhelyeinek megállapítását a kormányzatra bízta.²⁶

Végül az elsőfokú királyi bíróságok megszervezéséről szóló törvényeket – a XXXI. és XXXII. törvénycikket – 1871. június 8-án szentesítette az uralkodó, s jogszabályi felhatalmazás alapján július 10-én jelent meg a királyi minisztérium (azaz a kormány) rendelete az elsőfolyamodású királyi törvényszékek és járásbírósi székhelyeinek megállapítása tárgyában.

E rendelet sorolta fel azokat a királyi bíróságokat, amelyek 1872. január 1-jén megkezdték működésüket. Fejér megye viszonylatában ez azt jelentette, hogy Székesfehérváron állítottak fel törvényszéket, s illetékességi területén összesen öt járásbírósi székhelyt: Székesfehérvár, Adony, Vál, Sárbogárd és Mór székhelyekkel, amely azt is jelzi, hogy az „utolsó fordulóban” is módosult az eredeti kormányzati elképzelés.

A Fejér megyei közgyűlésen e júliusi rendeletet 1871. augusztus 21-én olvasták fel,²⁷ valamint az igazságügy-miniszter július 21-én kelt 2159. számú „itézvényét” is, amelyben a július 10-i rendeletben meghatározott járásbírósi illetékességi területének megállapítására, a községek és puszták beosztására hívta fel a megyét. Ennek nyomán el is készült az erre vonatkozó táblázat és területi kimutatás.²⁸ Ugyanebben a 2159. sz. leiratban azt is kérte az igazságügy-miniszter, hogy az 1871. évi XXXI. törvénycikk 32. §-ában foglaltaknak megfelelően írják össze a megye tulajdonában lévő „mind azon helyiségeket valamint a birtokában található minden olyan szerelvényt mely jelenleg kizárólag igazságügyi célokra vagy oly hivatal által használatnak mely vegyes hatáskörrel bír”. Emellett kérte a terhek és bérleti díjak összeírását, továbbá a megyei vagy magántulajdonban lévő – az igazságszolgáltatás céljaira átengedhető – épületek vételárának vagy bérösszegének meghatározását. Külön felhívta a megyei közönséget arra, hogy „lehetőleg oda hatni igyekezzék

miszerint oly székhelyeken hol a bíróságok ingyenes elhelyezésére kellő ajánlat még nem tétetett, az illető község, ha nem is az egész elhelyezés, legalább az arra szükséges kiadások egy részét elvállalja”. S végül a bíróságok helyszükségletei vonatkozásában egy szabályzatot küldött meg a felmérés megkönnyítésére.²⁹

Dátum	Törvényszéki székhely	Járásbírósi székhely
1870. 01. 20. (kormány előterjesztése)	Székesfehérvár	Székesfehérvár Martonvásár Mór Sárbogárd
1871. 01. 01. (első tervezet, megyéknek megküldve)	Székesfehérvár	Székesfehérvár Bicske Ercsi Mór Sárbogárd
1871. 04. 03. (megyei javaslat)		Székesfehérvár Bicske > Vál Ercsi > Adony Mór
1871. 05. 01. (25-ös bizottság)	Székesfehérvár	Székesfehérvár Adony Bicske Mór Sárbogárd
1871. 07. 10. (rendelet)	Székesfehérvár	Székesfehérvár Adony Mór Sárbogárd Vál

29 MNL FML IV.255. 5. k. 291. 188–189. p.

1. ábra A járásbírósi székhelyek változása a Székesfehérvári Királyi Törvényszék illetékességi területén az elsőfolyamodású bíróságok szervezése során. (1870–1871)

A királyi ministerium rendelete

az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbírósi székhelyeinek megállapítása tárgyában.

A királyi ministerium az 1871. XXXII. t. cz. 1., 2. és 3. §-aiban nyert felhatalmazás alapján rendeli:

1. §.

Az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbírósi székhelyei és a járásoknak a törvényszéki kerületekbe való beosztása következőleg állapittatik meg:

A törvényszékek székhelyei:	A járásbírósi székhelyei:
29 Székes-Fehérvár	104 Székes-Fehérvár
	105 Adony
	106 Vál
	107 Sárbogárd
	108 Mór

Részletek az 1871. július 10-i kormányrendeletből. [Magyarországi Rendeletek Tára. 1871. 224. p.; ADT]

24 MNL FML IV.255. 5. k. 113. 89–90. p.
25 KI 1869. IX. k. 950. sz. 232. p.
26 KI 1869. IX. k. 975. sz. 336–337. p.
27 MNL FML IV.255. 5. k. 289. 183. p.
28 MNL FML IV.255. 5. k. 290. 184–188. p.

E bíróságszervezési folyamat természetesen a közvéleményt is foglalkoztatta, s talán leginkább az, hogy kik lesznek az új fórumok bírái. 1871 júliusától azonban még jó néhány hónap telt el, mire a kormányzat e több száz bíróság esetében megtalálta a megfelelő személyeket.

A kinevezések jó része már szeptemberben megtörtént, s a jól értesült lapok erről nyomban hírt is adtak. Így a *Hon* című folyóirat 1871. szeptember 20-i lapszámában a szervezendő elsőfolyamodású bíróságokhoz kinevezendőik „hallomás szerint” összeállított névsorát már közzé is tette. Ebben szerepelt Danitz Béla neve mint a Székesfehérvári Királyi Törvényszék leendő elnöke.³⁰ A lap „hallomása” megalapozott volt, ugyanis aznap a *Budapesti Közlöny*ben mint hivatalos lapban is megjelent a tény, miszerint az uralkodó az igazságügy-miniszter előterjesztésére a Székesfehérvári Királyi Törvényszék elnökévé a város addigi főbíráját, Danitz Bélát nevezte ki Budán, 1871. szeptember 18-án kelt rendelkezésében.³¹

Az igazságügyi miniszter leiratban tudatta a megyével, hogy az elsőfolyamodású királyi bíróságok és királyi ügyészségek „életbe léptetéséhez szükséges előmunkálatok foganatosításával” a székesfehérvári törvényszékhez kinevezett elnököt mint miniszteri biztost bízta meg, s kérte a megye közönségét, hogy a miniszteri biztost eljárásában támogassa.³² Szeptember 30-án Danitz Béla maga is tudatta a megyével a miniszteri biztosi kinevezését, s kérte, hogy a megye jelölje ki azokat a személyeket, akik vele az előmunkálatok vonatkozásában érintkezésbe lépnek.³³ A megyei bizottmányi ülésen, október 2-án ez meg is történt: megbízták az első alispánt és a számvevőt, hogy lépjen kapcsolatba a miniszteri biztossal a „törvényszéki helyiségek, szerelvények s börtönöknek” átadása végett, s a „végzeményekről” tegyenek jelentést.³⁴

Az elsőfolyamodású bíróságok szervezése, működési feltételeik megteremtése tehát 1871 őszen-telén zajlott. Így az év végére – mintegy karácsonyi ajándékként – a többi bíróság bíráinak és tisztviselőinek is tisztázódott a személye, amelyet a *Budapesti Közlöny* 1871. december 24-i számában közzé is tett.

Székesfehérváron ezek alapján Madaras Lipót fehérvári városi törvényszéki főbíró, Erős József, Horváth Dezső, Sárközy Kálmán, Mészöly Lőrincz, Zsömböry Ede és Gergey Károly „fehérmegyei” törvényszéki ülnököket és Mader Ferencz székesfehérvári városi tanácsost nevezte ki az uralkodó törvényszéki bírónak.

A törvényszéki jegyzői posztot Ambrózy Mihály ügyvéd és Szüts Arthur Fejér megyei aljegyző kapták. Karlovitz János megyei központi szolgabíró irodaigazgató, Nemsits Gyula városi aljegyző és Ihász István megyei törvényszéki kiadó irodatiszt, Zsigray Gyula, Hadzsigh Mihály, Sulman János, Aczél Gedeon, Fortvinger Ferenc, Havas József, Soltész András és Tóth Ferenc írnok lett.

Telekkönyvvezetővé Saára Iván városi telekkönyvi törvényszéki tanácsost, valamint Mocsonoky József megyei telekkönyvi törvényszéki ülnököket neveztek ki, Zuber Kálmán megyei telekkönyvi levéltárnokot, Fajt János megyei telekkönyvvezetőt, Kiss János megyei törvényszéki iktatót, Pölhösi István városi levéltárnokot és Tiringer Sándor megyei telekkönyvi iktatót pedig telekkönyvvezetői segédnek. Mellettük telekkönyvi írnok lett Árvay Imre, Zigány Ferenc, ifj. Forster György, Schäffer Pál, Einbeck Mihály és Kégli József. Végül a törvényszék fogházfelügyelője Szüts József megyei várnagy lett.

A város újonnan szervezett királyi járásbíróságának a személyi állományáról is gondoskodtak. Boros Mihály fehérvári ügyvédet járásbírónak, mellette albírónak pedig Tóth János Fehérvár városi törvényszéki tanácsnokot, Havranek József „fehérmegyei” szolgabíró és Scherer Kamill „fehérmegyei” esküdtet neveztek ki. A járásbírói írnokok Ujváry János, Szöllös Endre és Knazovitzky István lettek.³⁵

30 Az első folyamodású törvényszékekhez... Különlék. *A Hon*, 1871. (szeptember 20.) 216. sz. 3. p.

31 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1871. (szeptember 20.) 215. sz. 4797. p.

32 MNL FML IV.255. 5. k. 332. 219. p.

33 MNL FML IV.255. 5. k. 350. 225. p.

34 MNL FML IV.255. 5. k. 332. 219. p.

35 *Budapesti Közlöny*, 1871. (december 24.) 295. sz. 6482., 6491. p.

1871-ik évi ORSZÁGOS TÖRVÉNYTÁR.

1871. ÉVI

XXXI. TÖRVÉNYCZIKK

az első folyamodású bíróságok rendezéséről.

(Szentelődét nyert 1871. évi június hó 8-án. Kihirdettetett az országgyűlés mindkét házában 1871. évi június hó 10-én.)

MI ELSŐ FERENCZ JÓZSEF,

Isten kegyelméből Austriai Császár, Csehország Királya stb. és Magyarország Apostoli Királya

Kedvelt Magyarországnak és társországal hű Főrendel és Képviselői közös egyetértéssel a következő törvényczikket terjesztették szentesítés végett felségünk elé:

I. Fejezet.

Az első folyamodású bíróságok szervezete.

1. §.

Első folyamodású bíróságok:

- a kir. járásbíróságok;
- a kir. törvényszékek;
- a buda-pesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszék.

2. §.

A kir. járásbíróság áll: a járásbíróból, kihez szükség esetében egy vagy több aljársbíró neveztetik.

A járásbíróság mint egyes bíróság jár el.

Több tagból álló járásbíróságoknál az ügyvitel vezetése a járásbíróé, a kit akadályoztatása esetében az aljársbíró helyettesíti.

Az aljársbíró azon ügyekben is, a melyeket a járásbíró hozzája utal, mint önálló bíró jár el.

3. §.

A járásbíróság ügykezelése fölötti felügyelet azon törvényszék elnökét illeti, a melynek kerületében a járás fekszik.

E célból köteles a törvényszéki elnök a járásbíróság ügykezelését évenként legalább egyszer személyesen vagy megbízottja által megvizsgálni. Ha a járásbírónak vagy az aljársbírónak akadályoztatása folytán helyettes szükségeltetnék, azt a törvényszéknek vagy más járásbírósnak tagjai közül a törvényszék rendeli ki.

A törvényszék székhelyén alkalmazott járásbíró a törvényszék szükség esetén mint szavazót a törvényszék ülésébe meghívhatja.

4. §.

A járásbíróság köteles az illetőségéhez tartozó bűnügyek és vizsgálatok állásáról a kir. ügyészséghez havi kimutatást terjeszteni.

Az elsőfolyamodású bíróságok felállításáról rendelkező 1871. évi XXXI. törvény cikk nyomtatott képe a Törvénytárban.
[1871-ik évi Országos Törvénytár. M. kir. Igazságügyminiszterium. Pest, 1870, Ráth Mór, 191. p.]

Danitz Béla
beszámolójának részlete
az 1870. évi törvényszéki
ügyforgalomról
Székesfehérvár szabad
királyi város közgyűlés
részére. [MNL FML VII.1. a.
1. d. 3/eln. 871; Töpler László
gyűjtése]

Selintatás közzététel

A lement 1870. évi iratok ügy
selintatás elvégzéséről az iratok
kötetében megjelölve van
Mencsián a lementet követő évben
előm.

I. Polgári ügyek

1870. évi iratok ment 110 dt.
1870. ében beértek 4660 dt.
összesen 4770 dt.
ebből az év végén elintézett 4739 dt.
ment az év végén elintézett 34 dt.

II. Helytartó

1870. évi iratok ment 163.
1870. ében beértek 500 dt.
ebből amelyből alomban kivétel
beértek iratok 98.
összesen 261.
ebből az év végén elintézett 79.

Hivatalos március

1870. évi iratok ment 1871. február
18. évi iratok közzététel jegyzékének

Hivatalos

1870. évi iratok ment 1870. évi iratok ügy kimutatás
lappján.

Ugyanakkor a közzététel a felolvasott kimutatás
alapján teljes felirat az az írásos törvénykezési
tanács munkái az feladatmásként gyűjtődik meg
az melyből az iratok közzétételével szembe
állított megérőket, az iratok az írásos törvénykezési
munkái közzététel nyitván.

Ugyanakkor a törvénykezési törvénykezési kimutatás
lag iratok ment 1870. évi iratok közzététel kimutatás
a Danitz Béla

Hivatalos március kimutatás
Hivatalos
Töpler László
Hivatalos

Székesfehérvár városának
Danitz Béla főbíró és a
törvényszéki tanácsok
részére, az 1870. évi
munkájukért kifejezett
köszönet jegyzőkönyvbe
vételnek másolata. [MNL
FML VII.1. a. 1. d. 800/871;
Töpler László gyűjtése]

A „Fejérmegyei telek
törvényszék” által az
újonnan felállított királyi
törvényszéknek átadandó
iratok stb. jegyzéke. Részlet.
[MNL FML VII.1. a. 1. d. XII.
jegyzék;
Töpler László gyűjtése]

Fejérmegyei telek törvényszék

Kiadó hivatalában talált és 1872. évi elején a magyar királyi Törvényszéknek által adott iratok
könyvek nyomtatványok, pecsétnyomok közzététel iratok és iratok stb. kimutatásának jegyzéke.

Folyó év	Kiszámlált ügyiratok				Kiszámlált iratok				Nyomtatványok				Irodaszer		Különböző kiadói stb.										Jegyzék			
	Beértek	Elintézett	Maradt	Összesen	Beértek	Elintézett	Maradt	Összesen	Beértek	Elintézett	Maradt	Összesen	Beértek	Elintézett	Maradt	Összesen	Beértek	Elintézett	Maradt	Összesen								
1.	2240	5736	2228	472	1680	7967	1709	5757	8	194	728	542	414	62	10	5	5	2	1	1	7	8	7	1	1	763	7957	8452

A BÍRÁSKODÁS HELYSZÍNEI SZÉKESFEHÉRVÁRON

A személyi kérdések mellett a dologi feltételeket is rendezni kellett az új, királyi bíróságok felállításakor, miként ezt már a helyiségek átadása is láttatta. Ez országosan is nagy feladatot jelentett a kormányzat számára. Értelemszerűen a szervezet jogszabályi háttérének megalkotása nem lehetett egyenlő a megfelelő épületállomány megteremtésével. Így talán nem véletlen, hogy az 1872-ben működésüket megkezdő elsőfolyamodású királyi bíróságok zömmel régi helyeiken, azaz „jogelődjek” épületében kezdték meg működésüket. Ez annyit tett – miként maga a jogalkotó is erre apellált az 1871. évi XXXI. tc. 32. §-ában –, hogy a közigazgatási szervek épületeiben folytatódott továbbra is az igazságszolgáltatás, dacára az 1869-es rendelkezéseken nyugvó szervezeti elkülönítésnek.

Székesfehérváron sem volt ez másképp. Itt a királyi törvényszék a vármegyeháza helyiségeiben kezdte meg működését, a helyi járásbíróság pedig az ún. Eltér-házban.³⁶

³⁶ Vö. Csapó Dániel... Vegyesek. Székesfehérvár, 1872. (január 14.) 2. sz. 7. p.

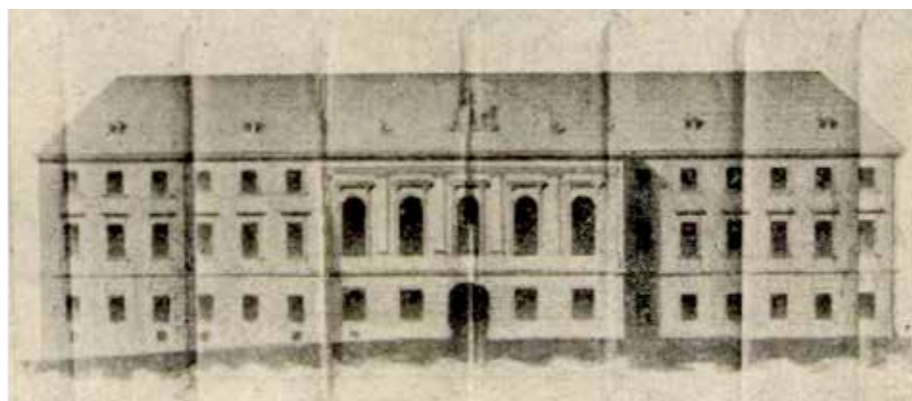

Fejér vármegye székháza a millennium idején.
[PIVÁNYI Ernő – TIMÁR Szaniszló et al. (szerk.): Az ezeréves Magyarország és a milléniumi kiállítás. Budapest, 1896, Kunosy Vilmos és Fia, 187. p.; ADT]

A régi megyeház zárt erkélye és kapualja napjainkban.
[Szerzői felvételek]

„A székesfehérvári megyeház első terve”
alatta
„A székesfehérvári megyeház Pollack Mihálytól származó homlokzatterve”. [BIERBAUER Virgil: Fejér vármegye székesfehérvári székházának építéstörténete. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közleményének Havi Füzetei, 1927. (augusztus 1.) 9–10. sz. 110. p.; ADT]

„Székesfehérvár : megyeház-piacz.” [Vasárnapi Ujság, 1862. (augusztus 17.) 33. sz. 389. p.; ADT]

FEJÉR VÁRMEGYE SZÉKHÁZA

Az 1807 és 1812 között épült Fejér vármegyei székház a magyarországi klasszicista középületek ékes és mintaadó példája.³⁷ Annak a korszaknak az öröksége, amelyben a helyi-területi igazgatás és a vármegyei politikai öntudat sajátosan formálódott és határozta meg magát a központi – Habsburg- – kormányzattal szemben. E reformkori törekvések építészeti kifejeződései voltak a 19. század első felének vármegyházai és városházái,³⁸ amelyek körében az elsők között foglalja el helyét a székesfehérvári épület.

Léte annak a folyamatnak köszönhető, amely a megyei székházak szükségyszerű majd kötelező felépítését jelentette. Az ún. nemesi vármegyék létrejöttét követően még évszázadokig általános volt az, hogy a vármegyei igazgatás székhely és székház nélkül folytatja munkáját. A legfontosabb szervnek, a közgyűlésnek sem volt állandó helyszíne, jellemzően az alispán – a vármegyei szervezet vezető tisztviselője – lakhelyén működött a többi megyei szervvel egyetemben. A török kort követően – miközben egyre differenciáltabb lett a vármegyei igazgatás – vált általánossá az, hogy a vármegyéknek állandó székhelyük lett.³⁹ Ebben közrejátszott az is, hogy az írásbeliség mindinkább meghatározta az ügyintézés, s a rabok elhelyezése is egyre nagyobb gondot okozott,⁴⁰ így vármegyházak építése vált szükségessé. Ezt egy 1723-as törvény kötelezővé is tette,⁴¹ amelyet követően – elsősorban az ország nyugati és északi területein – több vármegye is székházépítésbe kezdett.⁴²

Fejér vármegyében is felmerült a 18. század végén egy új székház építésének gondolata, bár a mai Csók István utca egyik erkélyes polgárházában⁴³ volt már székhelye a vármegyének, a század végére azonban ez az épület szűknek bizonyult.⁴⁴ Az építkezésre ekkor mégsem került sor, annak ellenére, hogy az új megyeház építésére a közeli ún. karmelita-telket meg is kapták a felsőbb hatóságok engedélyével.⁴⁵

Csak a 19. század első éveiben tudtak visszatérni a kérdéshez, amikor is több elképzelés után,⁴⁶ 1806-ban a Helytartótanács a bécsi Udvari Építészeti Hivatallal készíttetett egy tervet az új megyeházához. Ezt azonban a Fejér megyeiek nem tartották alkalmasnak, mert „lényege a hatalmas nagy terem lett volna, kisszámú hivatalos helyiségekkel”,⁴⁷ éppen ezért egy helyi építőmesterrel, Tegl Jánossal új tervet készíttetek. A székesfehérvári mester épülettervéhez 1807-ben Pollack Mihály pesti építőmestertől más homlokzatrázokat rendeltek.⁴⁸ Így végül három terv alapján készült el Fejér vármegye székháza, amely alaprajzának „kissé barokkos jellege Tegl, mint a későbarokk-építészet szellemében nevelt mestert mutatja”.⁴⁹

1812-ben ebbe az épületbe költözött be tehát a vármegyei közigazgatás szervezete, amelyhez ekkor hozzátartozott a *vármegyei igazságszolgáltatás* is, s pincéjében a vármegye börtöne kapott helyet.⁵⁰ Később – 1837-ben – ismét a szűköség sarkallta a vármegyét újabb építkezésre. Ezúttal viszont csak a közgyűlési terem átalakításáról volt szó. Ez a középírzalit megnagyobbítását jelentette, amelyhez a terveket Zitterbarth Máttyás készítette. Így az 1837 és 1840 közötti építkezéssel nyerte el mai formáját Fejér vármegye székháza.⁵¹

37 Vö. ZÁDOR Anna – RADOS Jenő: *A klasszicizmus építészete Magyarországon*. Budapest, 1943, Magyar Tudományos Akadémia, 166. p.

38 Vö. ZÁDOR Anna: *Előszó*. In Tóth Antal: *A Pesti Vármegyháza*. Budapest, 1990, Pest Megyei Tanács, 7. p.

39 Vö. SOMFAI Balázs: *A veszprémi Megyeház 100 éve 1887–1987*. Veszprém, 1987, Veszprém Megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága, 11–12. p.; DEGRÉ Alajos: *A megyei közigazgatás átalakulása a XVII. század elején*. In Mezey Barna (szerk.): *Degré Alajos: Válogatott jogtörténeti tanulmányok*. Budapest, 2004, Osiris Kiadó, 218–219. p.

40 DEGRÉ 2004. 219–220. p.

41 A jogszabály törvénytarban olvasható címe: 1723. évi LXXIII. törvény az ország helynek a földesurak birtokain leendő átengedéséről, a hol Tolna és más hasonló állapotban levő megyék törvényszerűségeiket tartásuk, hivatalos irataikat őrizték s a törvényhatósági hatalmat gyakorolják.

42 Vö. MEGYER-PÁLFFI Zoltán: *Vármegyházak a történeti Magyarországon az 1870-es közigazgatási reform után*. In Fregan Beatrix et al. (szerk.): *Tanulmánykötet a 6. Báthory-Brassai nemzetközi konferencia előadásából*. Budapest, 2015, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola, 448. p.

43 Az épület történetéről és helyreállításáról lásd KOMJÁTHY KREMNCÁN Ilona: *Székesfehérvár volt megyeházának – Csók István utca 17. sz. – helyreállításáról. Műemlékvédelem*, 1989. 3. sz. 172–184. p.

44 Vö. ERDŐS Ferenc – KELEMEN Krisztián – VITEK Gábor: *Vármegyháza a bástya és a várfa helyén*. (Fejér Megyei Levéltár Közleményei 28.) Székesfehérvár, 2002, 7. p.

45 BIERBAUER Virgil: *A klasszicisztikus építészet emlékei Székesfehérvárról*. Magyar Művészet, 1930. 470. p.

46 Vö. ERDŐS-KELEMEN-VITEK 2002. 7–8. p.

47 BIERBAUER 1930. 470. p.
48 A homlokzatrázról lásd RITOÓK Pál: *Székesfehérvár Szent István tér*. (Tájak-Korok Múzeumok Kiskönyvtára 351. sz.) Budapest, 1989

49 ZÁDOR-RADOS 1943. 57. p.

50 ERDŐS-KELEMEN-VITEK 2002. 11. p.

51 ERDŐS-KELEMEN-VITEK 2002. 12. p.

TÖRVÉNYSZÉK A MEGYEHÁZÁN

A klasszicista épület – mely eredeti rendeltetését ma is őrzi – még azután is falai között tudhatta az igazságszolgáltatás teendőit, hogy azok állami kézbe kerültek az 1869. évi rendelkezések és az 1871. évi bírósági szervezeti törvények nyomán.

Az 1872. január 1-jétől működő királyi törvényszék a megyeháza második emeleti helyiségeinek egy részét foglalta el,⁵² a törvényszéki elnök irodája is itt kapott helyet,⁵³ a telekkönyvi feladatok a földszintre kerültek,⁵⁴ a törvényszéki fogházat pedig a megyeháza pincékben és egyéb épületrészekben alakították ki.⁵⁵

Néhány évvel az indulást követően már látszott a törvényszék megyeházabeli célszerűtlen elhelyezésének gondolja. Erről maga a törvényszéki elnök, Danitz Béla tett említést a helyi sajtóban egy cikkre adott válaszában, amelyben „az itteni kir. törvényszék hiányos helyiségei lehető sötétben lerajzoltatván, a telekkönyvi irodában levő hátralékok, és azok elhelyezése említett fel,” azaz a cikkíró – kinek írására az ellenreakciót Danitz szükségesnek érezte – bírálta a törvényszéki állapotokat, melyeket az igazságügy-miniszter előtt is takargat a törvényszék vezetője.

S mindez hogyan kerülhetett nyilvánosságra? Választ ad erre az, hogy 1879 júliusában a Székesfehérváron rendezett országos kiállításra látogatott Pauler Tivadar, igazságügy-miniszter, akinek érkezéről a törvényszék elnöke „csak a déli órákban értesülve, a hivataltól távolabb eső kiállításba” sietett, hogy magát „tiszteletteljesen” jelentse. Ezt követően, délután az elnök és a miniszter ellátogatott a megyeházán lévő törvényszéki helyiségekbe, „csak is így történhetett, hogy midőn váratlanul az irodába léptünk – írja Danitz –, a leírással foglalkozó egy-két tisztviselőt a meleg idő miatt – felső kabát nélkül találtuk. Magam kértem e látogatást, hogy ő excziája személyesen győződjék meg ez érdemben jelentéseim igazságáról; tehát nem volt érdekemben eldugdosni iratokat, miután épen magam óhajta volt, hogy a valóról tisztelt főnököm meggyőződjék, és úgy lásson mindent, mint rendesen van.” Ekképp tehát az elnöknek nem állt szándékában a valóság elrejtése a miniszter előtt, sőt épp az igazságot – a célszerűtlen elhelyezés nehézségeit – hagyta látni. Így érthetővé válik az ismeretlen cikkíróval szembeni „védekezése”: „Czikkiró ur hazánkban több törvényszéki és járásbírósi helyiséget találand, melylyel nem lesz megelégedve; sajnos bizony, nincsenek nálunk törvénykezési paloták, a mi helyiségünk elégtelen és kényelmetlen. Elég baj az nekünk, kik éltünk legnagyobb részét itt tölteni vagyunk hivatva; – de ha ezért szemrehányás illethet valakit, engem legkevésbé, mert 1871-ik év végével a megyeházban e helyiségek lettek nekem, mint akkor kinevezett elnöknek átadva; nem választottam ezeket, kijelölésükre be nem folyhattam, – hogy pedig célszerűtlenek s elégtelenek, azonnal kijelenttem.”⁵⁶

A másik oldal, a megyeiek sem örülhettek e kényszerű társbérletnek. A hivatalnokok nem szívesen látták a törvényszékre érkezett jogkeresőket a megyeházán. Legalábbis Sárközy Aurél alispán, aki 1885 májusának legvégén vette át ténylegesen hivatalát és lakását a megyeházán,⁵⁷ és nem sokkal később „eltiltotta az ügyfeleknek a megyeház emeletére vezető főlépcsőn való följárást,

– minek folytán a perlekedő felek a szerfölött szűk két oldal csigalépcsőzeten kénytelenek a törvényszéki hivatalokba fölmászkalni” – számolt be róla a helyi lap, bízva abban, hogy ez az állapot csak addig tart, ameddig zajlik az alispáni lakás felújítása.⁵⁸ A következő számban azonban pontosították az értesülést: az alispán „azt rendelte el, hogy a rabokat ne kisérgessék a főlépcsőzeten, s utasította a kapusokat, hogy ha a törvényszékhez tömegesen vannak beidézve, a tömegesen megjelenőket az oldallépcsőzeten való fölmenésre utasítsák s magyarázzák meg nekik, hogy merre vannak a törvényszék helyiségei. Emez intézkedés által véli elejét venni az alispán annak, hogy a főlépcsőzeten folyton tisztátalan legyen s a pörlekedő falusi atyafiak a főispáni s alispáni lakosztályokba nyitogassanak be, keresve a »tekintetes törvényszéket.«”⁵⁹ E rendelkezés érzékenyen érintette a helyieket, kiváltképp az, hogy az alispán mellett utóbb a miniszter is „megrendszabályozta” a megyeháza használatát: „Kétrészre osztotta a perlekedő feleket s az ős időktől feljárásra használt főlépcsőt meghagyta a kaputos osztálynak, a melléklépcsők pedig a szegényebb embereké. Ez az intézkedés – írja a helyi lap – megjárta volna ama sötét századokban, mikor a nem nemesi vérből származó nép nem tekintett embernek, hanem egyszerű eszköznek, melylyel tehetett a »kegyelmes« ur azt a mit akart. De ma, midőn a születési előjogok nagyrészben megszűntek s egyenlőnek tekintetik minden ember! ma, midőn a »kegyelmes« s »nagyságos« urak egész serege a szabadelvűség s demokratia« zászlója alatt győz s vonul be az országházba, ül a bőven jövedelmező bársonyszékbe, – különbséget tenni ember s ember között, határozott visszaélés a hatalmi joggal.”⁶⁰ Persze ember és ember között nemcsak rangban lehet különbség, hanem egyéb „paraméterekben” is, így ezért sem lehet egyeseket a tágas főlépcsőn, másokat pedig a szűkös melléklépcsőn felengedni, mert előfordulhat, hogy valaki „megszorul a lépcsőfeljáraton”.⁶¹

58 Összeütközés a vármegye s törvényszék között. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (június 4.) 67. sz. 2. p.

59 Összeütközés a megye és törvényszék között. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (június 6.) 68. sz. 4. p.

60 E. S.: Sz.-Fehérvár, 1885. július 4. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 4.) 80. sz. 1. p.

61 Megszorult a lépcső-feljáraton. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 18.) 86. sz. 3. p.

52 Vö. Árlejtési hirdmény. Székesfehérvár, 1872. (október 6.) 40. sz. 232. p.

53 Vö. Felhívás. Hatósági élet. Székesfehérvár, 1875. (január 27.) 8. sz. 32. p.

54 Vö. A megyeház helyiségei... Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (november 7.) 134. sz. 3. p.

55 ERDŐS–KELEMEN–VITEK 2002. 11. p.

56 A közönség köréből. Pesti Napló, 1879. (augusztus 1.) 185. sz. 2. p.

57 Sárközy Aurél... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 30.) 65. sz. 2. p.

„Megszorult a lépcső-feljáraton.” [Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 18.) 86. sz. 3. p.; ADT]

Sárközy Aurél. [Ország-Világ, 1904. (október 16.) 42. sz. 838. p.; ADT]

IZGATOTTSÁG A MEGYEHÁZÁN

Az igazságügyi feladatok megyeházi elhelyezésének „kényelmetlensége” nemcsak a törvényszéki helyiségeket, hanem a büntetés-végrehajtási feladatokat is sújtotta. A megyeháza pincéiben éjszakázó rabok a nappalokat az udvaron és a földszintes gazdasági épületszárnyban töltötték, ahol gyékényfonással foglalatoskodtak.⁶² E szétszórt és nehezen felügyelhető elhelyezés adhatott alkalmat több ízben is a rabok szökésének.

Ilyen eset történt 1885 szeptemberének első napjaiban is, amelyből hamar hír lett a városban: „Vakmerő módon szökött meg tegnap este 6 óra tájban a helyi kir. törvényszék központi fogházából Szántó István karácsonyfai illetőségű béres, kit a kir. törvényszék lopások büntetetei miatt 4 évi fegyházbüntetésre ítél s ez ítéletet a kir. Itélőtábla is helyben hagyta. Szántó Istvánt a jelzett időben a megyeházépület déli részén levő földszinti épületrész padlására küldötték, hogy kosárfonáshoz szükséges vesszőt hozzon le. Szántó úgy látszik, már korábban foglalkozott a szökés eszméjével s a végrehajtás tervét is megállapította, – mert a padlásra érve, annak keleti csucsánál a tetőt kiütötte, az így támadt résen kimászott az épület végében lévő kőkerítésre s innét könnyen leereszkedett a megyeház épület s Lindermann-féle ház között levő közben a földre. A szökést nem sokára észre vették, mert Szántó nem jött le a padlásról, azonnal börtönőrök indultak elfogására, – értesítette az ügyészség a szökésről a m. kir. csendőrséget is; de mindeddig nem akadtak nyomára a szökevénynek” – számolt be az esetről a *Székesfehérvár és Vidéke* című lap.⁶³ Az eset az országos sajtóban is figyelmet kapott a következő napokban,⁶⁴ s az egymás után megjelenő beszámolók mind több információt adtak a szökésről. Így például a *Pesti Hirlap* arról is tudomást szerzett, hogy „Szántó hosszabb ideig volt beteg s e nap reggel jött ki először munkára. Már délelőtt panaszkodott, hogy rosszul érzi magát s hogy tart attól, hogy délután újból beteg lesz. Délután felment vesszőért a fogházi padlásra, ebből átment az alispán padlására, innét pedig a főispán szénapadlásába. [...] Szerencséje volt, hogy a jó zárral ellátott alispáni és főispáni padlás nyitva állt s így ő szabadon járhatott. A háztetőn járva pedig épen nem keltett föltűnést, mert a megyeház tetőzetét épen most tatarozzák s így akárki is csak munkásnak nézhette őt. A kis utcát egész éjjel őrizték, mert azt hitték, hogy talán elbujt valahol a padláson és az éj folyamán ugrik le. Persze ő már akkor rég elillant. Csütörtökön reggel két börtönőr ment kocsival Hercegfalva felé keresésére. [...] Majdnem bizonyosra vehető, hogy a beteg rabot mihamar elfogják, ámbár az sem lehetetlen, hogy itt a városban tartózkodik.”⁶⁵ A későbbi lapszámokban nincs nyoma, hogy a szökött rabot elfogták volna. S ha személye egyezik azzal a Szántó Istvánnal, akit azonosítottak Zalában – ahol 1887 őszén „tömegesen előforduló rablások” megfékezésére statáriumot hirdettek –, akkor a következő években két társával együtt rablásokból élt és bujdosott.⁶⁶ Bár Zalában e banda még elmenekült a hatóság elől, de október elején – miután a „csendőrség végére [...] erélyes hajszát indított a mindinkább elhatalmasodó rablók kiirtására” – az „urkuti erdőben Oroszlán Pál, Renkő és Szántó nevű rablógyilkosokra akadtak. A gonosztevők tüzelni kezdtek a csendőrökre s az erdő sűrűjébe akartak rejtőzni.

A csendőrök azonban nyomon követték őket s a tüzelést szaporán viszonzták. A puskaropogást egymásután ké[t]jajkiáltás hangozta túl s a rablók ketteje, Renkő és Szántó haldokolva terültek el a zizegő haraszton, melyet kiömlő vérük pirosra festett. A harmadikat, Oroszlán Pált, kit a rablógyilkosok vezérül tekintenek, élve fogták el” – számolt be róla a *Pesti Hirlap* 1887. október 3-i száma.⁶⁷

Szántó – bármi is lett a sorsa – 1885. szeptemberi szökése csak egy jele volt annak, hogy a megyeháza helyiségei nem felelnek meg a büntetés-végrehajtás követelményeinek. A szökés után csaknem két héttel újabb esemény terelte a figyelmet a megyei székházban működő törvényszéki helyiségekre. 1885. szeptember 14-én reggel hat órakor – mint ahogy mindig – a börtönőr – ezúttal Pindur Mihály – megadta a raboknak a jelet az „eresztésre”, azaz feljöhetnek vízért zárkájukból. De „alig jött néhány fegyencz az udvarra; észrevette, hogy a várnagy lakása felett a tetőzet füstöl; azonnal meghuzta a harangot, s hogy a veszedelemre figyelmessé tegye az egész órséget, fegyverét kisütötte a levegőbe. A lövésre azonnal kijött a börtönfelügyelő, ki látva a nagy veszélyt revolveréből többször levegőbe lőtt, majd ruhát öltve magára a kaszárnyába szaladt segítségért. A katonaság csakhamar megérkezett, a fogva lévő 194 fegyencet az udvarra fölvezették, a katonaság állást foglalt köröttük, a nehéz rabokat pedig biztos fedezet alatt átszállították a kaszárnyába. E közben a bős elem ijesztő mérvben terjedt tova s negyed óra alatt lángban állt az egész tető és a közel levő utcákat eltöltötte a fojtó füst. Az egész padlás szénával, szalmával, zsuppal, rözse és vesszővel volt megtömve. A tüzoltóság meglehetősen későn vette a tűzjelzést, mire oda értek már csak arra szorítkozhatott működésök, hogy a főépület megmentésük, mert ha akármely részen, a kir. telektörvényszéknél, vagy a megyei árvaszék helyiségeinél átterjed a tűz a főépületre, – a mi pedig könnyen megtörténhetik vala – úgy az egész két emeletes épület menthetetlenül oda vész. Erős munka után sikerült végre a tűz tovatérjedését megakadályozni; 10 óra után vonult el a vész helyéről a tüzoltó csapat [...] A tűz keletkezési okára nézve az a vélemény, hogy szándékosan, fegyencek gyújtották föl, arra számítva, hogy a keletkező nagy zavarban sikerülend megszökniök.”⁶⁸

A megyeháza hátsó épületeinek leégése nyomán a vita is „fellángolt”: kinek is kellene helyreállítani az épületet. E kérdésben feszültek egymásnak az 1871–1872-es bíróságszervezés sajátos megoldásának visszasságai: a külön államhatalmi tevékenységként definiált igazságszolgáltatás a közigazgatás épületeiben működött. S ezt fűszerezte az, hogy az előbbi felelőse az Igazságügyi-, az utóbbi pedig a Belügyminisztérium volt.

Nem csoda ennek fényében, hogy Szüts Artúr vármegyei főjegyző „erélyes hangu fölterjesztésben hozta tudomására a belügyminiszternek az esetet, melyben élesen kikel a börtönfelügyelőség hanyag, fölületes eljárása ellen”.⁶⁹ A főjegyzői feliratot a *Székesfehérvár és Vidéke* teljes terjedelmében le is hozta szeptember 17-i számában, ebből kiderül, hogy az igazságügytől várták a helyreállítást: „Az épület bár a megye tulajdonát képezi, de annak legnagyobb része még a kir. törvényszékek szervezése alkalmával igazságügyi célokra engedtetett át, s azóta folyton ily célokra használatik; a tűz azon részen keletkezett, hol a fegyenczek által készített kosarak, vagy azok számára felhalmozott fekszalma volt; a fentiek szerint joggal feltehető, hogy a tűz kellő felügyelet hiányában keletkezett, mely felügyeletnek ott, hol oly nagymennyiségű gyulékony anyag volt felhalmozva, kétszeresnek kellett volna lennie, mély tisztelettel kérem tehát Nmságodat, miszerint a Nmságu igazságügyi miniszter urnál az épület mielőbbi felépítését kieszközölni méltóztatassék.”⁷⁰

67 Agyonlőtt rablók. Napi hírek. *Pesti Hirlap*, 1887. (október 3.) 271. sz. 4. p.

68 A megyeház hátsó részének égése. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (szeptember 15.) 111. sz. 3. p.

69 Uo.

Szüts Artúr portréja. [Csíkvári Antal (szerk.): *Magyar közalkalmazottak almanachja*. Budapest, 1938. 41. p.; ADT]

Szüts Artúr barackai, Fehér vármegye főjegyzője. Székesfehérvár. Született 1852-ben Abán. Tanulmányait Fehérváron végezte. Közigazgatási pályafutását mint gyakornok kezdte meg Fejér vármegyében, ahol később árvaszéki főnök lett, majd a közigazgatáshoz került át s mint a vármegye főjegyzője 36 évi érdemdús szolgálat után hunyt el 1908-ban. — Özvegye: Popovits Maria; nevelt fia: Zoltán a hartegeten szerzett betegségéből kifolyólag hósi halált halt.

Szüts Artúr életrajza. [Csíkvári Antal (szerk.): *Magyar közalkalmazottak almanachja*. Budapest, 1938. 531. hasábj.; ADT]

62 Ez több évtizeden át tartó megoldás lehetett. Vö. Rabok szökése. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (július 25.) 87. sz. 5. p.

63 Megszökött rab. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (szeptember 3.) 106. sz. 1. p.

64 Vö. Megszökött fegyenc. Napi hírek. *Budapesti Hirlap*, 1885. (szeptember 4.) 242. sz. 6. p.; Egy rab szökése. Hírek. *Nemzet*, 1885. (szeptember 4.) 1079. sz. 2. p.

65 Egy rab szökése. Napi hírek. *Pesti Hirlap*, 1885. (szeptember 4.) 242. sz. 5. p.

66 Zalamegyében... Különlélek. *Pesti Napló, esti kiadás*, 1887. (szeptember 27.) 264. sz. 1. p.

SZÉKESFEHÉRVÁR ÉS VIDÉKE

KI ÉPÍTI FÖL A MEGYEHÁZÁT?

A megye székháza leégett részének tüzrendőri megvizsgálását tegnap fogantatosították.

A bizottság elnöke Seidel Lajos rendőrkapitány, tiszteletos főparancsnok volt. A kir. főügyészséget dr. Székely Ferenc, kir. főügyési helyettes, — a helyi kir. ügyészséget Egresi Nagy László kir. alügyész, — a megyei hatóságot Szűcs Arthur főjegyző, — a kir. törvényszéket dr. Mader Ferenc kir. törvényszéki bíró képviselték. Szakértők voltak: Sohler Ferenc, kir. főmérnök, Palay János városi főmérnök és Rézsa Ferenc, építési vállalkozó; jegyzőkönyvvezető Löwy Dávid börtönfelügyelő. A vizsgálat semmi pozitív adatot nem derített ki a tűz keletkezésének okára. — Konstatálták, hogy a tűz a várnagy lakosztálya fölötti első padlásán keletkezett; leégett mintegy 110 méternyi terület, fagerendázatával a beiskerkezéssel együtt. A padlásán volt 280 csomag fűzcsomóból 38 csomagot sikerült megmenteni, — a többi, egy a padlásán volt 600 kere csuport, 14 deszkapad (prio), 10 szekér szalma, 19 kosai szalma szintén elhamvad.

A tüzrendőri vizsgálat befejezte után Szűcs Arthur megyei főjegyző főiratot intézett a belügyminiszterhez, melyben arra kéri, hogy az épület mielőbbi helyreállítását az igazságügyi miniszternél eszközölje ki.

A halálra érvekké indokolt feltevéseit egész sorozatban a következőkben közöljük:

Nmságu m. k. belügyminiszter ur!

Mély tisztelettel jelentem Nmságodnak, miszerint ezen megye székházának melléképülete, f. hó 14-én reggel 6 órakor kigyulladt, s egy kis rész kivételével leégett.

Az említett épületben a kir. fogházfelügyelő, a kir. tiszti vizsgálati-bíró, a börtön őrmester, a börtönőrök, a női s vizsgálati rabok, a rabkórház, a megyei várnagy, a kápolna, a rabkonyha, nyomda, a fő- és alispán lovai számára szánt istállók voltak elhelyezve.

A tűz a még folyamatban levő vizsgálat szerint állítólag az épület középtől annak felé a padlás azon részén, belülről ütött ki, hol a fegyverek által font kosarak, a kosárfonásból szökőcsigák, a fegyvereknek egy évre beszerzett fekszalma volt felhalmozva.

A még folyamatban levő vizsgálat, a tűz keletkezésének okára vonatkozólag ez ideig ugyan semmi bizonyosat sem derített ki, mégis nézetem szerint másként nem keletkezhetett, mint kellő felügyelet hiányában, szándékosan.

A kérdéses épület padlásának azon részében, hol a tűz keletkezett, kizárólag csak börtönőrök és kosárt vagy vesztő felviró fegyverek jártak fel, úgy hogy ott a közigazgatás költségeinek semmi teendője sem volt; a megtartott tüzrendőri vizsgálatról felvett, s ide ... alatt másolatban tisztelettel mellékeltem jegyzőkönyvből kiderül, hogy a várnagy lakása és rabkonyha felett, — tehát a tűz keletkezésének helyéhez közel levő kémények, tüzrendőri tekintetben kifogástalanoknak találattak, s a többi kémények alatt pedig éppen nem, a rabkonyhában f. hó 13-ka déltől fogva, a várnagy lakásában pedig napok óta tüzelve nem volt; így fel nem tehető, hogy a tűz a kémények valamelyikének oldalán kijövő sziporkák vagy láng által gerjesztett volna.

A fő- és alispáni lovak számára szánt istálló padlása szalma és szalmával rakva volt, s ott a padlás s hó 13-án szarott el egy deszka válasz állal — feltehető lenne tehát, hogy a 13-án, tán estig ott dolgozó munkások hanyagsága folytán keletkezett a tűz; — ez azonban lehetetlennek látszik; mert az akkor készített deszka válasz azon helytől, hol a tűz keletkezése észleltetett legalább 80 méternyi távolra van.

Feltehető volna, hogy a padlásnak ablakai egyikén, melyek az utca felől vannak, bárki által rossz szándékból, tüzet gerjesztő ugnyezett csőre dobott be; ez is azonban valószínűtlennek látszik; mert az esetben vagy lábbal kellett volna az illetőnek felmennie, vagy a földről a tetőn nyitva hagyott ablakon bedobnia; — az első szerintem lehetetlennek látszik; — mert, hogy valaki gyújtóanyagot, lábtőt használva, a gyújtóanyagot a padlás

ablakon bedugja, s munkáját végezve egy város közepén, az egyedül bűnjeskép szolgálható lábtót még el is távolítsa, csaknem képzeltetlen, — hogy pedig a földről egy meglehetősen magas épület ablakán már meggyújtott gyújtó anyagot éjjel bedobni próbáljon, szinte hihetetlen, mert félnie kell, hogy az éj sötétében a dobott gruit anyag áruölög világitni fog; — a tűz keletkezésének előtt pedig már reggel világos levén, hihetetlen, hogy valaki egy nemes utcán ily merészre vállalkozhassék.

Legvalószínűbb tehát nézetem, hogy az épület a belső felügyelet hiányában szándékosan gyújtott fel a fegyverek által.

A megyeházát négy udvarból van a feljárás a padlásra, hol a rabok által font kosarak s egyéb fentebb elősorolt tárgyak voltak, mi természetesebb tehát, hogy a fegyverek, kiknek bárméretű a padlásra menniük kell, nem kísértettek fel börtönőr által, hanem a börtönőr a lépcsőnél megállva, várja a rab lejövetelét; s feltételesem igazolja az is, hogy éppen pár nap előtt egy évréke elítelt rab a padlásra át, a tetőt kibontva, az utcára menekült és elszökött, s szökése csak 4—5 óra múlva vésztett észre, holott ha a padlásra menő rabokat börtönőr kísérné fel, úgy tán a szökés sem sikerül, de a szökés megtörténtét az első percekben tudni kellett volna; nézetem szerint tehát azon rabok, kik a felügyelet hiányosságát már régebben észlelték, azon elhatározott szándékkal, hogy a tűz által okozott zavart felhasználva, szökni fognak, — rejtegették el a tüzet gerjesztő csővét a gyújtóanyagok közé, úgy számítva, hogy a tűz éjjel fog kiütni, a mikor a zavar még nagyobb lehet. Hogy most a szökést meg nem kísérték, tulajdonható részben annak, hogy a tűz kiütése idejére vonatkozó számításukban eszeltek, részben pedig a katonaság gyors igénybe vételének. Meggyőződésem tehát, hogy a tűz keletkezésének oka ez utóbbi.

Nmságu miniszter ur! A leégett, mintegy 110 méter hosszú épület, melyben minden helyiség boltíves, tető nélkül áll; nehogy tehát az ősi szökések beállítását a boltívek is bosszadjanak, a tetőzet elhelyezése felette sürgős, felmerül tehát azon kérdés, az építéssel eredő mintegy 10—12,000 franyi költség ki által, s miből federtessék.

Az épület bár a megye tulajdonát képezi, de annak legnagyobb része még a kir. törvényszékek szervezése alkalmával igazságügyi csatlókra engedteletti át, s azóta folyton ily csatlókra használtatik; a tűz azon részen keletkezett, hol a fegyverek által készített kosarak, vagy azok számára felhalmozott fekszalma volt; a fentiek szerint joggal feltehető, hogy a tűz kellő felügyelet hiányában keletkezett, mely felügyeletnek ott, hol oly nagymennyiségű gyújtóanyag volt felhalmozva, létszerűnek kellett volna lennie, mely tisztelettel kérem tehát Nmságodat, miszerint a Nmságu igazságügyi miniszter urnál az épület mielőbbi felépítését kiemeltülni méltóztatnék.

Nem mulasztatom el ez alkalommal Nagyméltóságodnak jelenteni, miszerint e megye mint Nagyméltóságod előtt is tudva van, oly alappal, melyből az építési költségek fedezhetők lennének, nem rendelkezik, s mintán a kérdéses épület lehet mondani, a megye által teljesen nélkülözhető, nem kívánható, hogy az építkezés keresztül vitelért, amugy is telterhelt lakosságát egy új, s éppen nem indokolható pótladó kivételével még inkább megterhelje.

A leégett megyeházi épületrészek helyreállítási költségeinek viseléséről ezt követően több gondolat is nyilvánosságra került, keresve a felelősöket,⁷¹ de ez nem odázhatta el az ügy gyors megoldását, azaz az őszi-téli esőzések előtt le kellett fedni a tető nélkül maradt szárnyakat. A megye bízott az Igazságügyminisztérium hajlandóságában a finanszírozás tekintetében,⁷² s e bizalma realizálódni látszott, hiszen már 1885. október közepén megindultak a két minisztérium között a tárgyalások.⁷³ A hónap végén államtitkárok is érkeztek a városba meg szemlélni az épületet,⁷⁴ s a munkálatok is megkezdődtek.⁷⁵

Úgy tűnik, a tüzesetet követően nyugalom lett úrrá a vármegye házában munkálkodókon, különösebb esemény — a helyiségek körüli változásokon kívül⁷⁶ — nem zavarta meg a mindennapokat, legalábbis a helyi sajtó nem számolt be erről.

1896 azonban „izgalmakat” hozott, melyek egy része természetesen az ezredév látványos megünnepléséhez kötődött, s ennek keretében „megnyitlak a vármegye ház kapui, hogy az ősi vármegyei intézmény tiszteletre méltó keretében hivatalos aktussal tegyék emlékezetessé ezt a nagy napot a vármegye s a város urai, az áldott haza ennek az emlékezetekben történelmi jelentőségben s érdemekben gazdag darab földjének, kormányzóit” — számolt be róla a nemzetiszín kerettel megjelent *Székesfehérvár és Vidéke* 1896. május 13-án.⁷⁷ Az izgalom másik részéről viszont épp a megyeházi börtön „lakói” gondoskodtak, nem éppen ünnepi alkalmat keresve, de megnyitva a megyeházat nem a vendégek, hanem maguk előtt: „Áttörték azt a tüzfalat, amely a padlást a főispán szénapadlásától elválasztja s az erős gyékényfonatokat a szénapadlás egy gerendájába megerősítvén, kibontották a tetőt, s a nyíláson az egyik rab Székely János kimászott, és a megyeházat a csendőrségi parancsnokságtól elválasztó közbe, az alatt mialatt a szuronyos őr a másik fronton járkált, leereszkedett s ott futásnak eredt. [...] Óriási hajsza támadt. Székely János a Kossuth-utcán keresztül a budai-utra s onnan a csatornapartra iramodott és már-már elmenekült a fogházról elől, mikor egy honvéd tisztiszolga lefogta és a fogházörnek átadta. Ezalatt a másik rab Németh Ágoston, aki nem merte a társa példáját követni visszamászott a padlásra s ott elbújt [...] azonban csakhamar megunt a bujkálást és éjjel 10 óra felé már jelentkezett a padlásajtónál” — számolt be az esetről a helyi lap.⁷⁸ E szökés — mely kísértetiesen hasonlít az 1885-ösre — ismételtén rávilágított a törvényszék megyeházi elhelyezésének problémáira, pedig a „város, tekintettel arra, hogy úgy az ügyészség, mint a királyi törvényszék, járásbíró és a börtönök külön-külön alkalmatlan és meg nem felelő helyiségekben vannak elhelyezve már többször felirt az igazságügyi minisztériumhoz egy megfelelő cenztrális igazságügyi palota építése érdekében, de a kormány a telket a várossal akarja megvételni drága pénzen, s a városnak erre a nagy kiadásra nincsen fedezete. Így azután minden marad a régi slendriánban s a hogyan annak idején Exarits és mostan másik két rab megszöktek, úgy a jövőben a megyeházi rab vagy megszökik, vagy megszökik.”⁷⁹

70 Ki építi föl a megyeházát? *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (szeptember 17.) 112. sz. 1. p.

71 R. H. Sz.-Fehérvár, 1885. október 3. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (október 3.) 119. sz. 1. p.

72 Megyei közgyűlés. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (október 6.) 120. sz. 1. p.

73 Fehérmegye közigazgatási bizottsága... Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (október 13.) 123. sz. 3. p.

74 A leégett megyeház ügye. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (október 24.) 128. sz. 3. p.

75 A megyeház leégett részének... Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (október 31.) 131. sz. 2. p.

76 Erről a továbbiakban esik még szó.

77 Az ünneplő Székesfehérvár. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (május 13.) 57. sz. 1. p.

78 Rabok szökése. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (július 25.) 87. sz. 3. p.

79 Uo.

„TÖRVÉNYSZÉKI PALOTÁT ÉPÍTENI MUSZÁJ”

A rabok szökése és a tüzeset mintegy jelzőfénye volt annak, hogy a törvényszék és a megyei szervek együttélése Fehérváron sem volt zökkenőmentes. Az 1880-as évek közepére a terebélyesedő megyei hivatalok, a törvényszéki feladatok már nem fértek el az épületben, s ez napi összetűzésekhez vezethetett. E feszültségnek csak az egyik jele volt az, hogy Sárközy alispán 1885. májusi hivatalba lépését követően – mint láthattuk – „rendszabályozta” a megyeházi lépcsőhasználatot. Mire idejutott az együttélés, már megfogalmazódott az igény: „törvényszéki palotát építeni muszáj”.⁸⁰

Az önálló bírósági épület gondolata – miután 1884 decemberében már a városi közgyűlés elé került felépítésének kérdése⁸¹ – igazán csak 1885 tavaszán – de már a megyeházi tüzeset előtt – kapott szárnyra az akkor újonnan kinevezett törvényszéki elnöknek köszönhetően, amit a *Pesti Hirlap* egyik székesfehérvári tudósítása támaszt alá: „Városunkban erős mozgalom indult meg egy rendes börtönrel összekötött igazságügyi palota építése érdekében. A régi megyeház ugyanis szűknek bizonyult az igazságügyi hivatalok befogadására; az itt levő és a középkorra emlékeztető földalatti tömlöcök pedig épen nem felelnek meg a célnak. Az imént Nagy-Kanizsáról ide áthelyezett Tamásy Béla kir. törvényszéki elnök csakhamar meggyőződött ez állapotok tarthatlan voltáról és felhívta erre az igazságügyminiszter figyelmét. Ez leirt Székesfehérvár városhoz, hogy nyilatkozzék, vajjon hajlandó-e, és ha igen, mily áldozatokra az esetben, ha az állam a város szépészeti igényeinek is megfelelő igazságügyi palotát épít. A szépészeti bizottság – élén a polgármesterrel – abban állapodott meg, hogy a vásártéren levő nagy teleknek ingyen való átengedését fogja a városi képviselő testület előtt javaslatba hozni. Nem szenved kétséget, hogy a képviselő testület ezen a város szépészetere előnyös építkezésnek a mondott áldozatot meghozza és ez esetben az igazságügyminiszter már a jövő évi költségvetésbe veszi fel az itteni igazságügyi palota építkezési költségeit.”⁸²

Ez a bizakodó elképzelés tehát már az 1880-as évek közepén megszületett, amelynek további sorsa útján a helyi hírek kalauzolnak bennünket: „Mint illetékes helyről értesítik lapunkat, a városunkban építendő igazságügyi palota kérdése azért lett elodázva, mert az alsóvárosnak néhány korifeusa azt a hirt terjesztette, hogy e kérdés tárgyalása nyílt lázadásra vezetne az alsó- és felsőváros lakosai között. Hogy az csak ámitás volt, s hogy a felsővárosiak mily szép higgadsággal tanúsítottak e kérdés tárgyalásánál, – azt tudja mindenki. Hanem hát nekik okvetlen időt kellett nyerniök, azt hitték, hogy majd időközben a vásártért betetik luczerna maggal, hogy a város bikáinak legyen legelője, s akkor majd ők határozzák meg, hogy hová épüljön az igazságügyi palota. Egy magas rangú egyént ily irányban hamisan informáltak, a ki – csupa jóindulatból – ily értelemben jelentett is az igazságügy miniszteriumnál, a hol azt mondták, hogy az ügy illetén állapotában, nem akarva a polgárság között a viszály magvát elhinteni, inkább elállanak a tervbe vett építkezéstől. Pedig e kérdést előbb-utóbb tárgyalnia, s végkép eldöntenie kell a városi közgyűlésnek, mert az e hó 4-én tartott megyegyűlés, az árvaszék előterjesztésére, elhatározta, hogy megkeresendi az igazságügyminiszteriumot az iránt, hogy a kir. törvényszék

által e megye székházában bérben birt helyiségeket engedje át a vármegye használatára. Értesülésünk szerint Tamásy Béla, kir. törvényszéki elnök ez ügyben e napokban Budapesten járt” – írta le a történeteket a *Székesfehérvár és Vidéke* 1885. május 9-i lapszámában.⁸³

Egy héttel később ismét a helyi hírek között szerepelt az ügy: „A városunkban építeni szándékolt igazságügyi palotának kérdését a bölcs városi közgyűlés – a boszorkánkonyha intriguái következtében – tudvalevőleg ad graecas calendas elodázta, minek folytán az építés keresztülvitele esztendőkre elhalasztatott, mert az ez évi állam-költségvetésbe a palota építési költségei fölvehetők nem voltak. Tamásy Béla, a helyi kir. törvényszék elnöke belátva azt, hogy a törvényszék által a vármegyétől bérben birt helyiségek szűkek s nem felelnek meg a célnak, elannyira, hogy a bírának nincsenek dolgozó szobáik és sürgős, halasztást nem tűrő esetekben tárgyalást tartani sem lehet: engedélyt kért az igazságügyminisztertől, hogy póthelyiséget bérelhessen. – Az engedélyt megnyervén, a megyeház tőszomszédságában levő volt Sigray, – most Sant Marsain-féle házat a célnak megfelelőnek találta, s kérdést intézett a tulajdonoshoz: nem volna-e hajlandó a házat a törvényszék helyiségeiül bérbe adni, s a szükséges átalakításokat a bérlet megkötése esetén eszközöltetni. A tulajdonos erre késznek nyilatkozott, s Tamásy, törvényszéki elnök a bérlet jóváhagyása iránt már fölterjesztést intézett az igazságügyi miniszterhez.”⁸⁴

A tárcavezető hozzá is járult a bérlethez, mi több a „bérbeveendő ház tulajdonosa készséggel hajlandó a szükséges átalakításokat teljesíteni. A ház tudvalevőleg a megyeház tőszomszédságában van, s a két ház között közvetlen összeköttetés lesz. A bérbeveendő házban lesznek a bírák dolgozó szobái, az egész polgári törvényszék, s két terem a bűnügy végtárgyalások tartására. A telektörvényszék helyiségei a megyeház épületében maradnak, a kir. ügyészség szintén itt lesz elhelyezve” számolt be róla a helyi lap május 21-én.⁸⁵

Május 26-án a városi közgyűlés is napirendjére tűzte az igazságügyi palota építésének kérdését,⁸⁶ s itt a „helybeli kir. törvényszék elnökségének ama átirata hogy a törvényszéki palota tárgyában a mult közgyűlésen hozott határozatot az igazságügyminiszterhez felterjesztette – tudomásul vétetett.”⁸⁷

A szomszédos ház kibérlésével mintha megoldódott volna a szűkössé vált együttélés kérdése. Azonban ez csak a látszat volt, ugyanis a „törvényszék saját hivatalos érdekeit előtérbe léptetve, saját szempontjából azon nagy előnyt vivta ki mégis, hogy a törvényszéki hivatalok egyrészét a bérbe vett Sigray-féle házba átvitte, de azért a megyeházi összes helyiségeit megtartotta s a megyének egy talpalatnyi tért át nem engedett”, amit a megye hiába sérelmezett, miniszteri úton sem tudta kieszközölni, hogy a törvényszék adjon át neki helyiségeket.⁸⁸ Leginkább a megyei árvaszék elhelyezése volt célszerűtlen, „mely rendkívül zavarólag hat az előadók ténykedésére, előidézője a hátralékoknak s ha e tarthatatlan állapoton hova-hamarabb nem lesz segítve, az elnök nem vállalhat felelősséget a mutatkozó hiányokért” – fogalmazta meg az árvaszéki elnök 1885. júliusi jelentésében.⁸⁹

Az 1885. szeptember 14-i – már bemutatott – megyeházi tüzeset idejében a Sigray-ház átalakítása már előrehaladott állapotban volt,⁹⁰ elkészülte – ekképp a törvényszék „áthurcolódása” – pedig október közepére esett.⁹¹ Ekkor már – feltehetően a szerencsétlen események és az átköltözésnek köszönhetően – a megyének a közigazgatás „gyorsítása céljából sikerült kivinnie” azt, hogy a törvényszék egy részének helyiségeit a megyei szervek átvegyék.⁹²

A tűzvész tehát felbolygatta a megyeházi hivatalok életét: a törvényszék végül adott át helyiségeket a megyei szerveknek⁹³ a működés fenntartása

80 Vö. A megyeház helyiségei... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 11.) 83. sz. 2. p.

81 GOTHÁRDI Enikő: A székesfehérvári Törvényház története (Szemináriumi dolgozat dr. Kengyel Miklós Perkkultúra c. szemináriuma keretében a 2014/2015. tanév II. szemeszterében) 2. p.

82 Igazságügyi palota Székesfehérvárott. Megyék és városok. Pesti Hirlap, 1885. (április 16.) 104. sz. 12. p.

83 Az igazságügyi palota kérdéséhez. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 9.) 56. sz. 2. p.

84 A törvényszék elhelyezése. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 16.) 59. sz. 3. p.

85 A törvényszéki palota ügye. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 21.) 61. sz. 2. p.

86 Városi közgyűlés... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 23.) 62. sz. 4. p.

87 Városi közgyűlés. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (május 26.) 63. sz. 2. p.

88 Vö. Egy bizottsági tag: Néhány szó a megyeház hivatalos helyiségei tárgyában. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (július 14.) 84. sz. 1-2. p.

89 A megyei árvaszéki elnöknek... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (augusztus 11.) 96. sz. 3. p.

90 Vö. A törvényszéki helyiségek... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (szeptember 8.) 108. sz. 3. p.

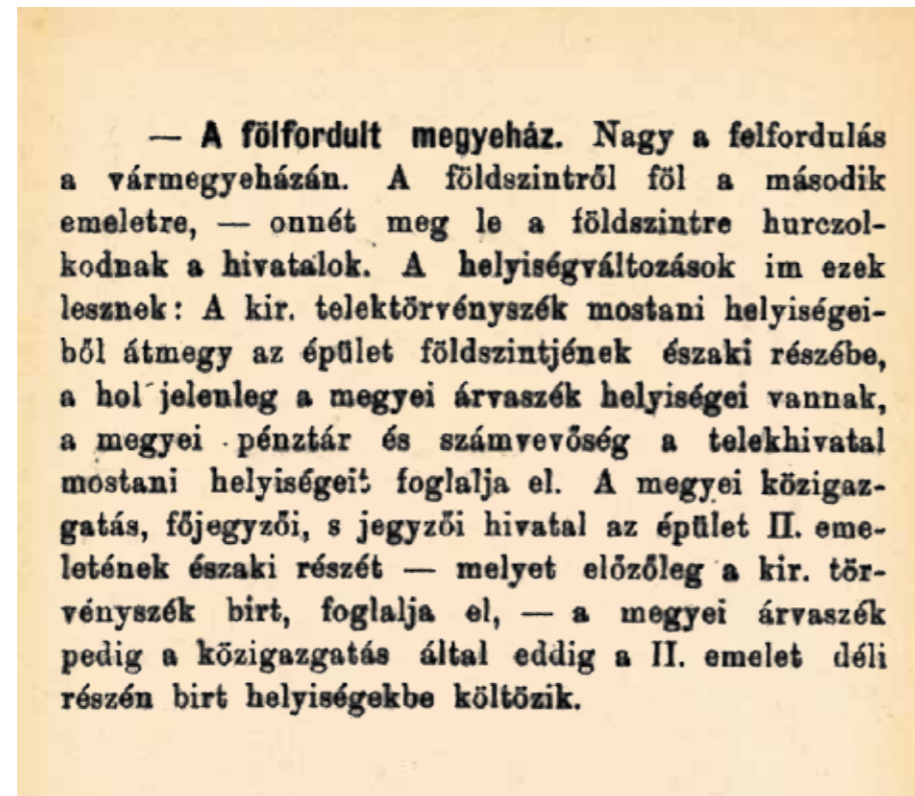
91 Vö. A helyi kir. törvényszék... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (október 8.) 121. sz. 1. p.

92 Vö. Megyei közgyűlés. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (október 6.) 120. sz. 1. p.

93 A megyeház törvényszéki helyiségeiből... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (november 3.) 132. sz. 3. p.

érdekében. 1885 decemberére e helyiségcserék „fölforduláshoz” vezettek az épületben: a telekkönyv átkerült a földszint északi részébe, helyére a megyei pénztár és számvevőszék költözött, a törvényszék második emeleti helyiségeibe is visszatért a közigazgatási szervek egy része.⁹⁴ Az 1886 tavaszára tervezett helyreállítás befejezte után a megyeháza leégett hátsó épületeiben pedig a királyi ügyészséget és a vizsgálóbírókat tervezték elhelyezni.⁹⁵

Mindezen fejlemények nyugvópontot mutatnak a törvényszék megfelelő elhelyezése kérdésében: egy időre – a „póthelyiségek” kibérlésével – mind a vármegyei közigazgatás, mind a királyi igazságszolgáltatás elfért egymás mellett a megyeházán.

94 A fölfordult megyeház. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (december 1.) 144. sz. 3. p.; A megyei árvaszék... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (december 15.) 150. sz. 3. p.

95 A megyeház törvényszéki helyiségeiből... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (november 3.) 132. sz. 3. p.

„A fölfordult megyeház.” [Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (december 1.) 144. sz. 3. p.; ADT]

A Székesfehérvári Királyi Törvényszék pecsétnyomata. [Székesfehérvári Törvényszék Irattára]

„UJ IGAZSÁGÜGYI PALOTA, HOL KÉSEL AZ ÉJJELI HOMÁLYBAN?”

Látszólagos volt azonban a törvényszék számára bérelt helyiségekkel kieszközölt megoldás. A felszín alatt a fogaskerek tovább forogtak, de leginkább csak csikorogtak, mert a városrészek közötti érdekkülönbségek miatt az igazságügyi palota vásártéri felépítése – mely megolajozhatta volna a törvényszék működését – elmaradt. A helyszín is elúszni látszott, szemet vetettek rá más célokra, nevezetesen a reáliskola felépítésére.⁹⁶ Azonban úgy tűnik, hogy a fehérvári malmok lassú őrlése miatt ez az építkezés – így a vásártér beépítése – is váratott még magára.

Az önálló igazságügyi palota kérdése néhány évvel később került ismét a helyi lap hasábjaira: „Dr. Fittler Bálint kir. ügyészünk tegnapelőtt levelet kapott a kir. főügyésztől – írja a Székesfehérvár és Vidéke 1891. szeptember 17-i száma –, melyben a következő négy kérdés foglaltatott. Van-e szükség kerületi fogházra? Van-e elégséges helyiség az itteni foglyok számára? Kinek a tulajdonát képezik a helyiségek? Nem lehetne itt igazságügyi palotát kerületi fogházzal összekötve építeni s ha igen, adna-e hozzá ingyen alkalmas területet a város közönsége?”⁹⁷ E meglehetősen provokatív kérdések nyomán – miután az utolsót az ügyész a város felé továbbította – a polgármester, Havranek József értekezletet hívott össze, amelyen maga kezdvén a felszólalást, kiemelte: „az építkezés előnyös lesz városunkra, miért is a szükséges telket ingyen lehet adni.” Majd indítványozta, hogy „az esetre, ha a kormány egy nagyobb szabásu gyűjtő fogházat akar építeni, akkor annak a részére a város területén kívül akár az alsó, akár a felső részén fog helyet adni. Ha pedig egy monumentális igazságügyi palotát, akkor ennek a részére a város belterületén alkalmas helyen fog helyet adni. (A vásártér keleti részén, a Szent Háromság szobor áttellenében levő hely lett kijelölve.) Ha mind az igazságügyi palota – mind pedig a nagyobb szabású fogház megépíttetnék, akkor mindkettő részére ad ingyen területet – de mégis akként, hogy a palota részére a város bel-, a fogház részére pedig a város külterületén.” Az értekezlet ezt el is fogadta.⁹⁸

Mikor ismét előkerült az igazságügyi palota kérdése, már 1895 februárját mutatott a naptár,⁹⁹ és az emlegetett csikorgás ismét a hírek közé került: Erdély Sándor „igazságügyminiszter leiratot intézett Daróczy István törv. elnökhöz, melyben a Felmayer-ház tervbe vett megvételét elejti, egyúttal felhitta, hogy az igazságügyi palota kiépítéséhez szükséges új hely átengedése tárgyában tegye magát érintkezésbe városunk polgármesterével. Most itt volna az ideje – írja a Székesfehérvár és Vidéke –, hogy városunk a Kossuth-utcában levő profunt-házat ajánlja az igazságügyi palota céljaira. Ott legjobb helyen lenne és a várost is szépítené. Tekintettel, hogy az igazságügyi palota állami érdek, tán illő árért meglehetne szerezni a katonai kincstártól.”¹⁰⁰

E hír jelzi az önálló törvénykezési épület körüli újabb felbuzdulást, mely kérdésben a helyi ügyvédi kamara is állást foglalt értekezletén, ahol „egyhangúlag elfogadta [...], hogy a palota a Kossuth utcában levő katonai péksütőde (proviánt ház) helyére építtessék. Az értekezlet felkérte az elnökséget, hogy hatáskörében lehetőleg hasson oda, miszerint ezt a tervet az igazságügyminiszter is elfogadja.”¹⁰¹

96 Hová építsük a reáliskolát? Székesfehérvár és Vidéke, 1885.

(november 3.) 132. sz. 1. p.; Hová építsük a reáliskolát? Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (november 17.) 138. sz. 1. p.; Két fontos ügy. Székesfehérvár és Vidéke, 1885. (december 17.) 151. sz. 1. p.; Sz.-Fehérvár, 1886. január 9. Székesfehérvár és Vidéke, 1886. (január 9.) 4. sz. 1. p.

97 Igazságügyi palota és kerületi fogház városunkban. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1891. (szeptember 17.) 112. sz. 1–2. p.

98 Uo. 2. p.

99 Vö. Közgyűlés városunknál. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1895. (február 21.) 23. sz. 1. p.

100 Az igazságügyi palota kérdéséhez. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1895. (február 21.) 23. sz. 2. p.

101 Az igazságügyi palota kérdése. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1895. (február 23.) 24. sz. 3. p.

A katonai péksütőde – mint kiderül a további hírekből – nem újkeletű lehetséges helyszíne volt az igazságügyi palotának, azt már korábban is megjelölte a város. „Alkudozásokba is lépett a katonai kincstárral, de ez csak úgy volt hajlandó, ha hasonló épületet kap, ez pedig 56.700 forintba került volna. Akartak a halpiacdon, majd a vásártéren helyet adni az épületnek, de később az igazságügyi kormány visszavonta építési tervét” – vázolta fel az előzményeket a polgármester a városi közgyűlésen, majd javasolta, hogy „tegyenek felterjesztést a miniszterhez, melyben jelöljék ki alkalmas helyül a proviánt házat és kérjék annak megvételét a katonai kincstártól, egyúttal ajánlják meg ingyen az alapozáshoz szükséges terméskövet, homokot és a kert mögött levő csatorna beboltozását.”¹⁰² 1895 nyarán „komoly tárgyalások” kezdődtek e kérdésben az igazságügyi kormány és a város között,¹⁰³ s ősszel már úgy tűnt, hogy közel a megvalósulás, amit az tett valószínűvé, hogy az igazságügy-miniszter leküldte az építendő igazságügyi palotára vonatkozó terveket a törvényszék elnökének és az ügyészség vezetőjének azzal, hogy együttesen tekintsék át azokat és esetleges észrevételeiket mielőbb tegyék meg és terjesszék fel. „A palota építkezésének keresztülviteléről, nemkülönben a szükséges tárgyalások folyamatba tételéről városunk polgármestere a miniszter részéről szinte értesítve lett. Az építkezés valószínűleg a jövő évben már kezdetét fogja venni, mert az igazságügyminiszter terve városunk közönségének tetszését megnyerte, mi mindenesetre városunk csinosodásán nagyot fog lendíteni.”¹⁰⁴

E lendület azonban alább hagyott: „csendes minden – írta a másik helyi újság, a *Székesfehérvári Hirlap* –, úgy látszik ez a kérdés is megfeneklett az atyai kormány panamai gondjai közt. Ha az a sok minden, a mit nálunk terveznek, létesülne, akkor Chicago kis miska lenne hozzánk képest. Hanem hát csak a tervezéseknél maradunk, pedig az orsz. gyűl. képviselőválasztás közeledik és ilyenkor már ideje vasutat, rendjelet, kir. tanácsosi címet, bolondokházát s több efélét ígéretetni. Azután mindezek helyett kaptunk egy kis kormánypárti lapocskát, melyet »Székesfehérvár és Vidéke«-nek csufolnak. Nagyon sovány jutalom!”¹⁰⁵ A megfeneklés tényéről a „kormánypárti lapocská”, a *Székesfehérvár és Vidéke* is beszámolt: „Nem tudjuk, miben keressük ezen nagyfontosságú és sürgős természetű ügy hosszas nyugvásának okát; éppen azért felettébb való módon féltjük azt az elposványosodástól. Nem állítjuk, hogy valakit mulasztás terhel az égető szükség által felszínre hozott – és régen vajúdo kérdés eldöntésének szorgalmazása körül; de – most a tavasz közeledtével – sajnosan konstatáljuk, hogy a kész terv kivitelére eddig még semmi nyilvános pozitív intézkedés nem tétetett; sőt – a mint halljuk – az igazságügyminiszter és a törvényhatóság között a végleges megállapodások sem jöttek még létre. Így tehát legalább egy hosszú évvel ismét tovább fog tartani bíróságaink elhelyezésének mostani botrányosan siralmas állapota.”¹⁰⁶

A cipő valóban szorított, vagyis a megyeházán a két szerv továbbra is szűkösen fért el egymás mellett. Megváltásként várta már az igazságügyi palota felépítését a törvényszék és a megyei igazgatás, s ez utóbbi már „tervezgette”, hogy milyen hivatalok kerülnek majd a törvényszéki szobák helyére: például az árwapénztár,¹⁰⁷ vagy a „régiség-tár”.¹⁰⁸ Mindeközben az „igazságügyi költségvetés tárgyalásának folyamán Erdély Sándor igazságügy-miniszter az ország törvényszékei közül tizenötöt »mintaszerű«-nek állított. Jól értesült forrásból tudjuk – írta a *Székesfehérvár és Vidéke* –, hogy az ország színe előtt ekként kitüntetett törvényszékek egyike: a székesfehérvári.”¹⁰⁹ A cikk szerzője – aki „a mindennapi érintkezés folytán nyert közvetlen

102 Közgyűlés várunknál. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1895. (február 26.) 25. sz. 1. p.

103 Az igazságügyi palota építési ügyéhez. *Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1895. (június 18.) 73. sz. 2. p.

104 Igazságügyi palota városunkban. *Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1895. (október 10.) 122. sz. 2. p.

105 Az új törvénykezési palota. *Hírek. Székesfehérvári Hirlap*, 1896. (február 14.) 6. sz. 2. p.

106 Törvénykezési palotánk... *Hírek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (február 22.) 23. sz. 2. p.

107 Megyei élet. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (március 12.) 31. sz. 1. p.

108 Régészeti egyeletünk a kiállításon. *Hírek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (március 14.) 32. sz. 2. p.

109 A „mintaszerű” törvényszék. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (március 19.) 34. sz. 1. p.

Bal oldalon
A vásártér 1884-es helyszínrajza jelölve rajta a törvényszéki épület leendő helye.
[Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára/SZVL IV. B. 1405. b./ tanácsi iratok 1884. No. 10 693; Töpler László gyűjtése]

tapasztalatra és észleletekre” támaszkodhatott – törvényszéki társaival együtt „teljes örömmel” elfogadta az „igazán megérdemelt elismerést” majd így folytatta sorait: „tartózkodás nélkül adunk kifejezést azon véleményünknek, hogy a mi törvényszékünk a »jó és gyors igazságszolgáltatás« ideális eszméjét – a mennyire az a jelenleg érvényben levő perjog és eljárási szabályok mellett egyáltalában lehetséges, – megvalósítani minden erejével és tehetségével igyekszik, és hogy őszinte törekvését még a teljes siker nem koronázhatta, annak egyedüli oka az alább vázolandó helyi körülményekben keresendő.

Biráink a hivatalban a szorgalomnak, lelkiismeretességnek, pedáns pontosságnak és igazságszeretetnek megtestesült példányképei; magán életüket pedig a józan – szerény életmód, tiszteletre kötelező zárkózottság, – a politikai küzdelmekről és nagyobb hullámokat verő társadalmi mozgalmaktól való feltétlen távolmaradás – s így a tisztességnek és pártatlanságnak dicséretes megőrzése ékesíti. [...]

Mindezeket azért kellett elmondanunk, hogy az ellentétet annál érezhetőbbé, azon mostohaságot, – hogy ne mondjuk, – kegyetlenséget és hálátlanságot pedig, a mivel törvényszékünk jelenlegi elhelyezését jellemezhetjük, mintegy szemléltetővé – kézzelfoghatóvá tegyük.

Igen! A mi »mintaszerű« törvényszékünk istállóból hevenyészett füstös oduban hirdeti »Ő Felsege a király nevében« ítéleteit; sötét, légvonatos, szűk szobácskákban, – ódon, repedezett, szennyes falak között kutatja az igazságot. Elsüppedt – nedves kamrákban penészesednek és rothadnak a legtöbbször pótolhatatlan becses okiratok, kincsei egy egész megyének. A tárgyalásra és kihallgatásra beidézettek csikorgó téli hidegben úgy mint kánikulai forróságban, – hózivatarban ép úgy, mint szakadó záporban az Isten szabad ege alatt kénytelenek várakozni, úgy, hogy nem egy esetet tudunk, midőn a szegény »jogkereső fél« »igazságával« együtt betegségének csiréit is a törvényszéktől vitte haza.

Ha már a magyar Justitia mindazoktól, akik szolgálatába szegődnek, szegénységi fogadalmat kíván, legalább azt ne követelné egyszersmind, hogy hűséges alatta[]ói áldozatul dobják oda terhes szolgálatuknak egészségüket és testi épségüket, a melyek pedig az irodáknak csufolt lebujszerű helyiségek dohos levegőjében a legközvetlenebbül és legnagyobb mértékben veszélyeztetvék.”¹¹⁰

Hogy e kemény és érzékletes sorok eljutottak-e a megfelelő szervekhez, nem igazolható. Mindenesetre az 1896. április 15-i megyei közigazgatási bizottsági ülés egyik tárgya az Igazságügyminisztérium leirata volt, „mely szerint a már rég sürgetett igazságügyi palotát hajlandó felépíteni, ha a város e célra megveszi a jelenlegi ugynevezett katonai sütődét, vagyis más szóval – alkalmas ingyen területet ajánl fel.”¹¹¹ S hogy ez a leirat a megyéhez érkezett, s nem a városhoz, azt fölöttébb furcsállották a városházán,¹¹² amelynek új épületben való elhelyezése is a közbeszéd tárgya lett ekkoriban. A város leendő székházának helyeként pedig – most, hogy a törvényszéknek újra a katonai sütőde területét szánták – a poros várásteret szemelték ki.¹¹³ Persze ez a megoldás sem nyerte el mindenki tetszését – miként a *Székesfehérvári Hírlap* soraiból kiolvasható: „Csak most hallottuk, hogy a törvénykezési palota számára az igazságügyi minisztérium a katonai sütőde megvételét kéri – miért áldoznánk e célra (a várköri csatorna beboltozásával együtt) 30–40 ezer forintot, mikor a vásártéren egy diszes, kényelmes ingyen helyet ajánlhatunk fel? Ha a törvénykezési palota a vásártéren felépül, csakhamar kiépül az egész sor és ezáltal egyegészen új, szabályos városrész keletkeznék, melyet bátran be lehetne mutatni az idegeneknek! [...] Az a kifogás, hogy a törvénykezési palotát

csak a város központján lehet felépíteni, mert ott laknak az ügyvéd urak stbi – csak üres kifogás. Városunkban nincs távolság – semmiféle közintézmény nincs messze, legyen az a vasúti indulóház felé vagy a vásártéren. Itt nem szabad a »kényelmes átugrás« elvének hódolni, mert a törvénykezési palotát nem lehet minden törvényszéki bíró vagy ügyvéd lakása mellé építeni, hanem oly helyre, hol legcélszerűbb. De miért is venne a város drága pénzért telket, mikor oly telek áll rendelkezésére, mely nem kerül egy fillérbe sem? Csak kezdeményezni kell és meg lesz oldva a kérdés.”¹¹⁴

Ezt a kezdeményezést – ha nem is ilyen vehemensen, mint az ellenzéki lap – a *Székesfehérvár és Vidéke* is sürgette: „Szerény nézetünk szerint miután itt gyorsan tenni kell, legjobb lenne, ha egy küldöttség városunk nagybefolyású főispánjának, vagy képviselőjének, esetleg polgármesterének vezetése alatt újból megjárna az illetékes fórumokat; de ha a kérelem az érvelés sikertelen maradna, kell, hogy a törvénykezési palota ha nagy áldozatok árán is, városunkat már a legközelebbi jövőben diszitse, ékesitse, kell, hogy igazságszolgáltatásunkat gyorsabbá, biztosabbá tegye.”¹¹⁵

A millennium évében tehát a törvényszék megyeházi elhelyezése már tarthatatlanná vált, s ezt még inkább igazolta Székely Jánosék júliusi szökése, amely nem maradt példa nélkül, hiszen alig pár héttel később – szeptember legelején – ismét megszökött egy rab. A szabadság iránt vágyakozó elítélt – pedig már csak 46 nap büntetése volt hátra – Németh Károly volt, aki „egy alkalmas pillanatban a megyeház gazdasági udvarára szökött s az itt talált létra segítségével a falon átmászott. Mikor a rab az utcán volt, futásnak eredt. Vászon nadrág és ing képezte az összes ruházatát és természetesen élénk feltűnést keltett a nagy forgalmu utcákon. A Vörösmarty-térről a vágóhid felé szaladt, innen a réteken és vasuti töltésen át a Sóstóra majd pedig a Halesz erdő felé menekült s hirtelen nyoma veszett.”¹¹⁶ De nem tartott sokáig a bujdokolás, 1896. szeptember 11-én „ismét visszakerült a dutyiba” – számolt be róla a helyi lap, s hozzáfűzte az eseményekhez: „Hogy ez megtörténhetett, világos bizonyítéka annak, miszerint a megyeházi börtönhelyiségből a rabok akkor szöknek meg, mikor tetszik. Új igazságügyi palota, hol késel az éjjeli homályban?”¹¹⁷

114 R.: Székesfehérvár, 1896. április 21. *Székesfehérvári Hírlap*, 1896. (április 24.) 36. sz. 1. p.

115 Lokális érdekek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (május 21.) 60. sz. 1. p.

116 Ismét rabszökés. *Törvénykezés. Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (szeptember 5.) 103. sz. 5–6. p.

117 Elcsipték. *Hírek. Székesfehérvári Hírlap*, 1896. (szeptember 13.) 94. sz. 2. p.

110 A „mintaszerű” törvényszék. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1896. (március 19.) 34. sz. 1. p.

111 Megyei közigazgatási bizottsági ülés... *Hírek. Székesfehérvári Hírlap*, 1896. (április 15.) 32. sz. 3. p.

112 Furcsa! *Hírek. Székesfehérvári Hírlap*, 1896. (április 19.) 34. sz. 3. p.

113 Egy polgár: Az új városháza. *Székesfehérvári Hírlap*, 1896. (március 22.) 21. sz. 2. p.

HOL LEGYEN AZ IGAZSÁGÜGYI PALOTA?

Az újabb szökés már csak fűszerezte a törvényszék megyeházi helyzetét, égető volt egy önálló bíróság építése, mégis a „törvénykezési palota ügye ma is abban a stádiumban van, mint 1885-ben volt. A katonai élelmezési raktár telkét szemelték ki erre a célra, de a hadügyminisztériummal a telekre vonatkozólag nem tudtak egyezsre jutni” – szól az 1896. szeptember 28-i törvényhatósági bizottsági ülésen elhangzott polgármesteri jelentésről a helyi újság.¹¹⁸ Ekkor határoztak arról is, hogy az ügyiratokat – a törvényszéki elnök útján – az igazságügy-miniszterhez terjesszék fel.¹¹⁹

Talán épp a hadügyi tárcával való egyezkedés elakadása miatt újra felvetődött a vásártér mint az igazságügyi palota lehetséges helye,¹²⁰ – s miközben újabb rabszökés világított rá az operett idéző „kedélyes” megyeházi-fogházi állapotokra¹²¹ – a városi közgyűlés ismét napirendre tűzte az építkezés ügyét,¹²² s elhatározta ezúttal is, hogy a megye és az ügyvédi kamara bevonásával közös bizottságot küld az Igazságügyminisztériummal való tárgyalásra.¹²³ Ekkor már 1897 januárját mutatta a kalendárium, s a nyári hónapokra kellett lapozni, amikor úgy tűnt, hogy a törvénykezési palota „régóta vajdó ügye végre valahára”¹²⁴ dűlőre juthat, legalábbis újra feliratot intéztek a tárgyban

A beépítetlen vásártér a millennium idején.
[PIVÁNYI Ernő – TIMÁR Szaniszló et al. (szerk.): *Az ezeréves Magyarország és a milléniumi kiállítás*. Budapest, 1896, Kunosy Vilmos és Fia, 184–185. p.; ADT]

az igazságügyi tárcához.¹²⁵ Augusztusban Dieballa György – törvényhatósági bizottsági tag – társaival együtt indítványt nyújtott be a városi közgyűlés előtt, amely – a pénzügyi háttérrel is megvilágítva – a városi közhivatalok, közöttük új városháza, törvényszéki palota, laktanya elhelyezésére régi-új területet ajánlott: a belvárosi laktanya, a Proviánt-ház és a postaépület megvételével.¹²⁶

A vásártéri törvénykezési helyszín tehát megint eltűnni látszott, bár egyesek kitarítottak mellette.¹²⁷ A tervezetés azonban nem jutott révbe ekkor sem, még októberben is ugyanott tartott az ügy a városi közgyűlésen, amin a „főispán megjegyzi, hogy az építkezések ügyében tárgyalni kellene az igazságügyi, honvédelmi és a közös hadügyminiszterrel. Ő volt az igazságügyminiszternél ki őszintén megvallotta, hogy egyelőre Fehérváron nem akart igazságügyi palotát építeni, de ha a törvényhatóság előzékenységet fog mutatni, úgy ő hajlandó az építkezésbe belemenni.”¹²⁸

Közben csak „por, ganaj és szemét sivatag” terítette be a vásártér, s nem igazságügyi palota emelkedett ott,¹²⁹ mígnem – újabb hosszú évek után – 1900 májusában végleg kijelölték itt az építkezés helyét, s az igazságügy-miniszter a vásártéri 2000 négyszögölnyi területért 20 000 koronát ajánlott.¹³⁰ E fejlemények a vásártér „beosztásának” újrendezését igényelték, amelyről a város közgyűlése határozott.¹³¹

Az épület tervei 1901-ben készültek el, amelyeket a városi tanács „átvizsgálván” javasolta a közgyűlésnek, hogy az „építkezés és épület használati díjak beszedése engedtesse el, mivel középület emeléséről van szó”. Ezt a testület elfogadta.¹³² Mindezek után megkezdődhetett az igazságügyi palota építése a vásártéren.

125 Rendkívüli közgyűlés a megyénél. Hírek. Székesfehérvári Hirlap, 1897. (augusztus 4.) 93. sz. 2. p.; Közigazgatási bizottsági ülés a városnál. Székesfehérvári Hirlap, 1897. (augusztus 13.) 97. sz. 1. p.

126 A Dieballa-féle indítvány. Székesfehérvári Hirlap, 1897. (augusztus 15.) 98. sz. 1–2. p.; A tervezett városháza kérdéséhez. Székesfehérvár és Vidéke, 1897. (augusztus 28.) 99. sz. 1–2. p.

127 Egy polgár: Az új városházi álmokhoz! Székesfehérvári Hirlap, 1897. (augusztus 29.) 104. sz. 1. p.

128 Közgyűlés a városnál. Székesfehérvár és Vidéke, 1897. (október 30.) 126. sz. 2–3. p.

129 „A város – tüdejé!” Székesfehérvári Hirlap, 1897. (november 19.) 139. sz. 1. p.

130 CSURGAI HORVÁTH JÓZSEF: Székesfehérvár urbanizációja. A városfejlődés a kiegyezés korában. Kodolányi János Főiskola Történeti Műhelyének Kiadványai 7. Budapest, 2014, Ráció Kiadó, 179. p.; Egy másik forrás szerint 30 000 koronáért engedte át a területet a város az igazságügynek. A székesfehérvári igazságügyi épület... Vegyések. Építészeti Szemle, 1900. 14. sz. 191. p.

131 SZVL IV. B. 1402. a./Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1901. No 121. Lásd még Uj rend a vásártéren. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1901. (augusztus 17.) 94. sz. 4. p.

132 SZVL IV. B. 1402. a./Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1901. No 183.

118 Városi közgyűlés. Megyei és városi ügyek. Székesfehérvár és Vidéke, 1896. (szeptember 29.) 112. sz. 3. p.

119 Városi közgyűlés. Székesfehérvári Hirlap, 1896. (szeptember 30.) 101. sz. 2. p.

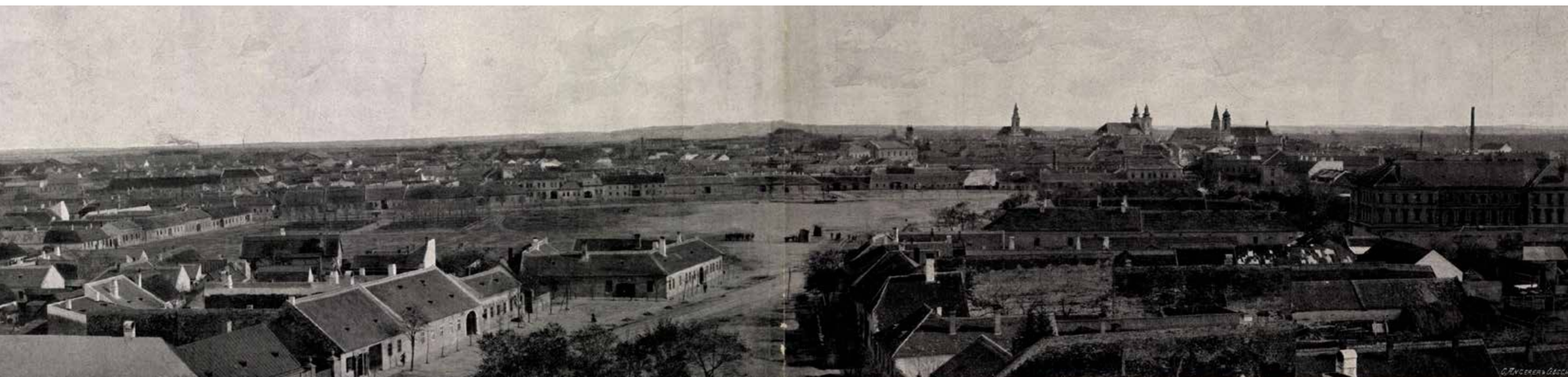
120 Vö. K.: Három új palota. Székesfehérvári Hirlap, 1896. (október 4.) 103. sz. 1–2. p.

121 Vö. A szökés nem párosan, hanem hármásban szép! Hírek. Székesfehérvári Hirlap, 1896. (december 2.) 128. sz. 3. p.

122 Városi közgyűlés. Megyei és városi ügyek. Székesfehérvár és Vidéke, 1897. (január 21.) 9. sz. 2. p.; Városi közgyűlés. Székesfehérvári Hirlap, 1897. (január 22.) 10. sz. 1. p.

123 SZVL IV. B. 1402. a./Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1897. No 7.; Városi közgyűlés. Székesfehérvári Hirlap, 1897. (január 27.) 12. sz. 1. p.

124 Városi közgyűlés. Megyei és városi ügyek. Székesfehérvár és Vidéke, 1897. (január 26.) 11. sz. 2–3. p.

A TÖRVÉNYHÁZ ÉPÜLETE

ÉPÍTÉSTÖRTÉNET

Igazságügyi palota

A hosszas huzavona után 1901 nyarára célegyenesbe érkezett az igazságügyi palota felépítése, amelynek tervei ekkorra készen álltak, már csak a kivitelezőkről kellett gondoskodni. Ennek érdekében júliusban le is folyt az „árlejtés”. A vállalkozói ajánlatok meghallgatására sokan gyűltek össze a törvényszéki elnöki teremben. Természetesen ott volt az igazságügyi palota építési felügyelőbizottsága, amelyet Daróczy István királyi ítéltáblai bíró, a törvényszék elnöke vezetett. A bizottság tagja volt Ujházy Sándor főügyészhelyettes, Wágner Gyula műépítész, Gadits György főmérnök az Államépítészeti Hivatal képviselője, akiknek jelenlétében kezdte meg a testület a tárgyalást, amelynek jegyzője Kenessey László volt. „Érdekes volt az árlejtési tárgyalás szocial gazdasági szempontból is, a mint előtűnt, hogyan nyomja agyon a nagy tőke a kis tőkét, az üzleti vállalkozó az iparosok társ vállalkozását” – jegyezte meg a *Székesfehérvár és Vidéke* beszámolójában, amelyből kiderül, hogy a hét csoportba osztott építési munkálatokra összesen húsz ajánlat érkezett be, melyeknek felolvasása után a bizottság elnöke a tárgyalást befejezte, s rendelkeztek az iratoknak az Igazságügyminisztériumba való felterjesztéséről. „A mint az ajánlatokból látni lehet, a legolcsóbb *összajánlat* Weil Rezsőé Komáromból, a ki átlag 18,2 százalékot enged az az összes árakból. Weil az árlejtés után felment Daróczy elnökhöz tisztelegni, azt a kötelező nyilatkozatot tevén, hogy ha a szerződést megkötheti: az összes munkálatokat, a mennyre csak lehetséges, helybeli iparosokkal végezteti. Az elnök azt válaszolta, hogy ezt el is várja, különben a szerződésnek egy ily irányu pontja van is s az építésre felügyelő bizottság – előre kijelenti – azt szigorúan ellenőrizni fogja. [...] Az egyetlen székesfehérvári ösztvállalkozó a *Bernstein és Káldor* cég 3,2 százalékkal tett drágább ajánlatot, mint Weil s most a cég a miniszterhez folyamodik az építés elnyerése iránt, azzal érvelvén, hogy miután az árlejtés kiírásánál köztudomásu volt a miniszter ama intenciója, hogy helybeli iparosok nyerjenek munkát, ő a székesfehérvári iparosok költségvetése alapján tett ajánlatot. A helybeli iparosok pedig azért támogatják az ily irányu

Székesfehérvár. Igazságügyi palota. Korabeli képeslap. [SZVL XV. 29. Képeslapgyűjtemény]

Az építkezés körüli történések a közgyűlési terem után a helyszínen folytatódtak 1901 őszén. Az október végi apróbb bűneset – miszerint „Érti György turócszent-mártoni illetőségű napszámos [...] a vele együtt dolgozó Aschenbrenner Mari napszámos aszszonynak nagykendőjét ellopta”, de tetten érték és feljelentették¹⁴² – eltörpül a „hirtelen támadt munkás mozgalom” mellett, amely 1901. november 11-én zavarta meg a törvénykezési palota építési munkálatait. A rend azonban – miután a munkások kívánságait teljesítették – hamar helyreállt.¹⁴³

„A mult heti sztrájk után azzal ellentétben igazán szép ünnepét ülték az egyetértésnek: munkaadók és munkások. A vásártéren épülő igazságügyi palotának építővállalkozói és munkásai – számolt be az eseményről a *Székesfehérvár és Vidéke* 1901. november 23-i számában – ma délelőtt 11 órakor ünnepélyt rendeztek annak örömére, hogy az épület tömbfalai elérték azt a magasságot, a mire már a munka betetőzése következik. A rohamos, gyors haladást, mit a vállalkozók és a munkások törekvő igyekezete produkált, az igazságügyminiszter is kellőképp méltányolta, azzal, hogy a mai ünnepélyre 3000 koronát küldött jutalmazásul az építkezésen részt vevő munkásoknak. [...] Az ünnepély végeztével a vendégeket végig kalauzolták az épülő helyiségekben, d. u. 1 órakor pedig ugyanott vigan folyt tovább a munka: követ köre, szilárdan építve, az igazságnak épületét.”¹⁴⁴ Néhány nap múltával azonban már megfogytak a jókedv, amikor is Király Mari napszámosnő „valami malter ügyben összeszólalkozott egyik barátnőjével s olyan kifejezésekkel illette, a melyek ezt sirásra készítették. Kerger János, a leány barátnéja [sic!] látva a dolgot, a malteros lapáttal úgy ütötte föbe Király Marit, hogy azt súlyos sérüléseivel a Szt.-György kórházba kellett szállítani.”¹⁴⁵

A tél következő hónapjaiban nyugodtan folytak tovább az építési munkálatok, a város is már tervezgette az igazságügyi palota körüli tér rendezését,¹⁴⁶ mígnem áprilisban egy reggel a munkások abbahagyták a munkát. „Egy Lyukasits János nevezetű munkás bujtogatta már korábban

társait, hogy ne engedjék azt, miszerint a cég a Budapestről és Zircről hozott és fassade-(ciráda) munkát végző 5 munkásnak nagyobb bért adjon (3.20 kor.) mint a helybelieknek s aztán a munkások direct azt követelték, hogy vidéki munkást egyáltalán ne is alkalmazzon. [...] A cég részéről általánosságban mindkét kívánság teljesíthetetlen lévén, a stryke kezdetét vette. Annyit mégis megígértek, hogy a jobb munkások 3 kor. 20 fillért fognak kapni naponta, a gyengébbeké pedig a régi rendben marad meg. A strykot különösen az a körülmény mérgeztette el, hogy a 400 fehérvári kőműves közül összesen 200 munkásnak van csak munkája, míg a többi kenyér nélkül van. Ez utóbbiak voltak azok, a kik sürgetőleg kérték a céget, hogy őket is alkalmazza, ami pedig lehetetlenség.”¹⁴⁷

A tárgyalások nem vezettek eredményre, a sztrájk még a következő napokban is folytatódott, a munkanélküliek fenyegetéssel elvonták az alkalmazott munkásokat az építkezéstől. Miután a cég, 1902. április 7-én hétfőn tíz munkást elbocsátott, szerdán békéltető tárgyalást kezdeményeztek a helyi ipartestület előtt, amely azonban – illetékesség hiányában – az ügyet átutalta a helyi főkapitány elé. Itt már csaknem megszületett a munkások és a Bernstein-cég közötti egyezség, végül mégsem jutott dűlőre a dolog.¹⁴⁸

Végül elülhetett a vihar és a folyt tovább munka, amely látványos szakaszba juttatta az épülő igazságügyi palotát: „Már most is, a mint az épületnek contourja még nélküli a diszítést, szemet gyönyörködtetve emelkedik ki a modern renaissance stylben épült palota-tömb. Hármass homlokzata közül a főhomlokzat a Magyar Király-szálloda felé néz, a két oldalsó pedig, az Öreg, illetve a Berényi-utra. Majdnem szabályos pentagont képez s azt hinnők, éppen ezért veszt a symmetriából, pedig a tulajdonképpeni törvénykezési része (a másik, a fogház-rész) egy tengelyhez képest, mely a főhomlokzat középpontját metszi, teljes symmetriát hoz létre. Az emeleti főhomlokzat a renaissance-stylhez képest remek korinthusi oszlopokkal van megépítve. Arhitekturája becsületére válik az építő Bernstein-Káldor-Fried cégnek. A földszinti homlokzatot pedig a még ezután felállítandó két-két obeliszkyszerű oszlop fogja városunkban páratlanná tenni. Ugy a főhomlokzat, mint a Berényi-uti oldalsó, remek kupolákkal van megkoronázva” – számolt be a helyi újság a külsőről, majd rátért a belsőre, s végigkalauzolta olvasóit a földszinten és az emeleten a legfontosabb helyiségeken, s rátért a fogházra, ahol „a fogolynak nem lehet ám rossz dolga. Lakása olyan van, mint egy kis grófnak és mi garson emberek bizony isten sokszor adnánk a mi homályos, kicsiny lebujszunkat az ő világos, tiszta és tágas zárkájáért cserébe. Hanem hát, persze mi akkor megyünk ki a magunkéból, a mikor akarunk, azok pedig...”¹⁴⁹

Júniusban maga Wágner Gyula, az épület tervezője is megszemlélte a munkálatokat nyári üdülése előtt Vásárhelyi Dezső, építési ellenőr kérésére. A látogatás nyomán az építkezéssel újabb rossz hírek keltek szárnyra a városban: a bejáratot díszítő oszlopok ferde elhelyezéséről és az építés által tapasztalt „botrányos rendtelenségről”. Mindezt Vásárhelyi több helyen cáfolta nyilatkozatával.¹⁵⁰ Úgy tűnik tehát, hogy e „vádak” nem árnyékkolták be az épülő igazságügyi palota képét, amelyet mellesleg az amatőr fotográfusok is rögzítettek, s felvételeik tetszésnek örvendhettek a tűzoltólaktanyában rendezett házi kiállításon.¹⁵¹

A július eseményei azonban összetörték a júniusi „idillt”, ismételten a munkások körüli feszültségekről szóltak a hírek: „Igazán sajnálatos dolog, hogy a korábban oly józan, munkás és jóélmű helybeli kőműves munkások egy része belekeveredett a túlzó szocializmus és lehetetlen követelések elveibe.

147 Stryke az igazságügyi palota építkezésénél. Hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (április 8.) 41. sz. 4. p.

148 Vö. Kőműves munkások strykeja. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (április 10.) 42. sz. 2–3. p.

149 Két palota. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (május 17.) 58. sz. 2–3. p.

150 Nyilttér. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (június 24.) 74. sz. 4–5. p.

151 Az amateur-club kiállítása. Hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (június 24.) 74. sz. 3. p.

Székesfehérvár igazságügyi palotájának bejáratí oszlopai. Korabeli színezett képeslap részlete. [SZVL XV. 29. Képeslapgyűjtemény]

142 Rövid krónikák. Hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (október 24.) 127. sz. 3. p.

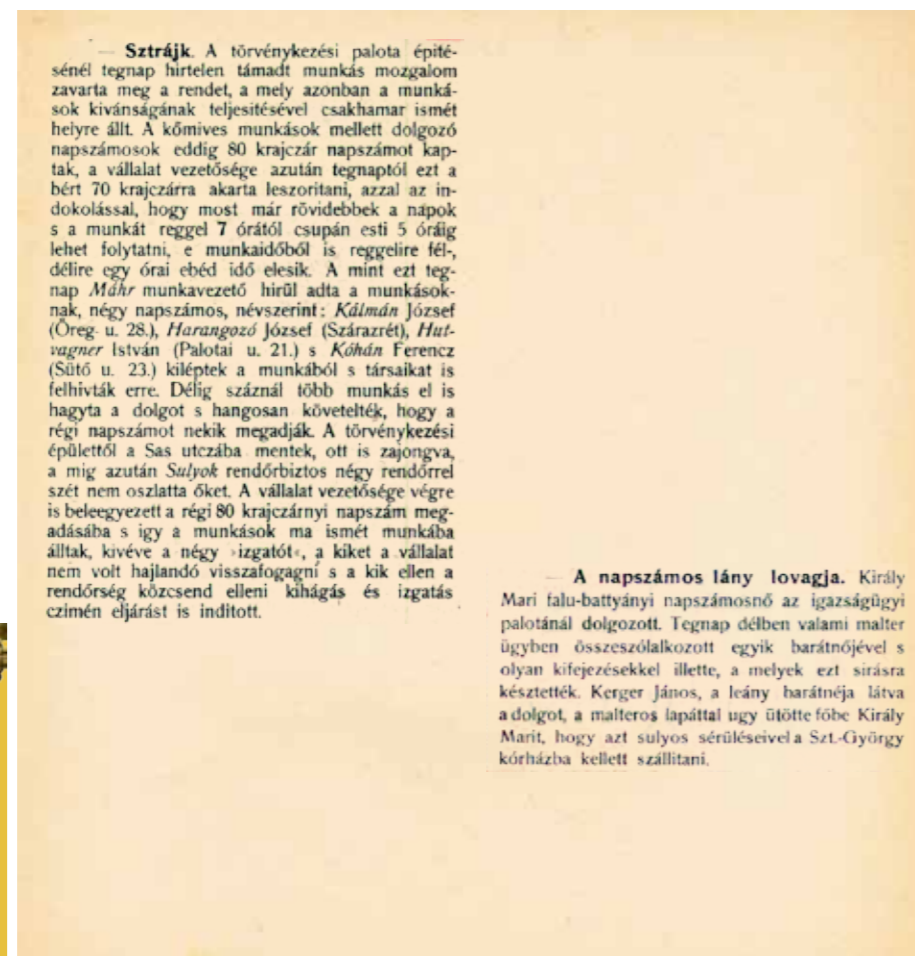
143 Sztrájk. Hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (november 12.) 135. sz. 3. p.

144 Bokréta ünnep. Hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (november 23.) 140. sz. 4. p.

145 A napszámos lány lovagja. Hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (november 28.) 142. sz. 3. p.

146 Vö. Városi közgyűlés. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (március 24.) 35. sz. 3. p.

„Sztrájk.” [Székesfehérvár és Vidéke, 1901. (november 12.) 135. sz. 3. p.; ADT]

„A napszámos lány lovagja.” [Székesfehérvár és Vidéke, 1901. (november 28.) 142. sz. 3. p.; ADT]

E hó 7-én az épülő igazságügyi palota udvarában *Simon* József és *Szép* Ferencz munkások szóbelileg támadtak *Pehakker* András főpallérra, a miért ez az előbbi a munkából elbocsátotta. A szóváltás már akkor felidézte azt a háborúságot, a mely tegnap délután nyílt kitörésre vezetett. A nevezett napon ugyanis *Takács* András, *Takács* József, *Fischer* János és *Rózsa* Lajos munkások közül *Takács* András és *Fischer* János a délutáni munka megkezdése előtt az őrszolgálatra kirendelt *Fürész* József rendőrbiztossal szemben a legéktlenebb szidalmakkal éltek és téglával kezükben fenyegették őt, míg a többiek *Pehakker* András főpallérnak és *Fried* Vilmos vállalkozónak támadtak és életveszélyes fenyegetésekkel illették a nevezett két egyént. Végre is, hogy tettelegességre ne kerüljön a dolog, a már-már valóságos lázongási kitörésnek a gyorsan segélyül hívott rendőrség vetett véget, a mely a munkásokat hatóság elleni kihágás és életveszélyes fenyegetések miatt vonja kérdőre” – írta a *Székesfehérvár és Vidéke* hozzátéve azt is, hogy a fővállalkozó „állandó rendőri kirendeltséget” tart a munka befejeztéig.¹⁵² Talán valóban szükség volt erre, mert ezekben az években – a milleniumi nagy építkezések lecsengése óta – sokkal kevesebb feladat adódott az építőipar szereplői számára, így a munkanélküliség több helyen feszültségeket generált a munkaadói és a munkavállalói oldalon egyaránt,¹⁵³ így a fehérvári „munkászavargások” is e folyamat epizódjai voltak.

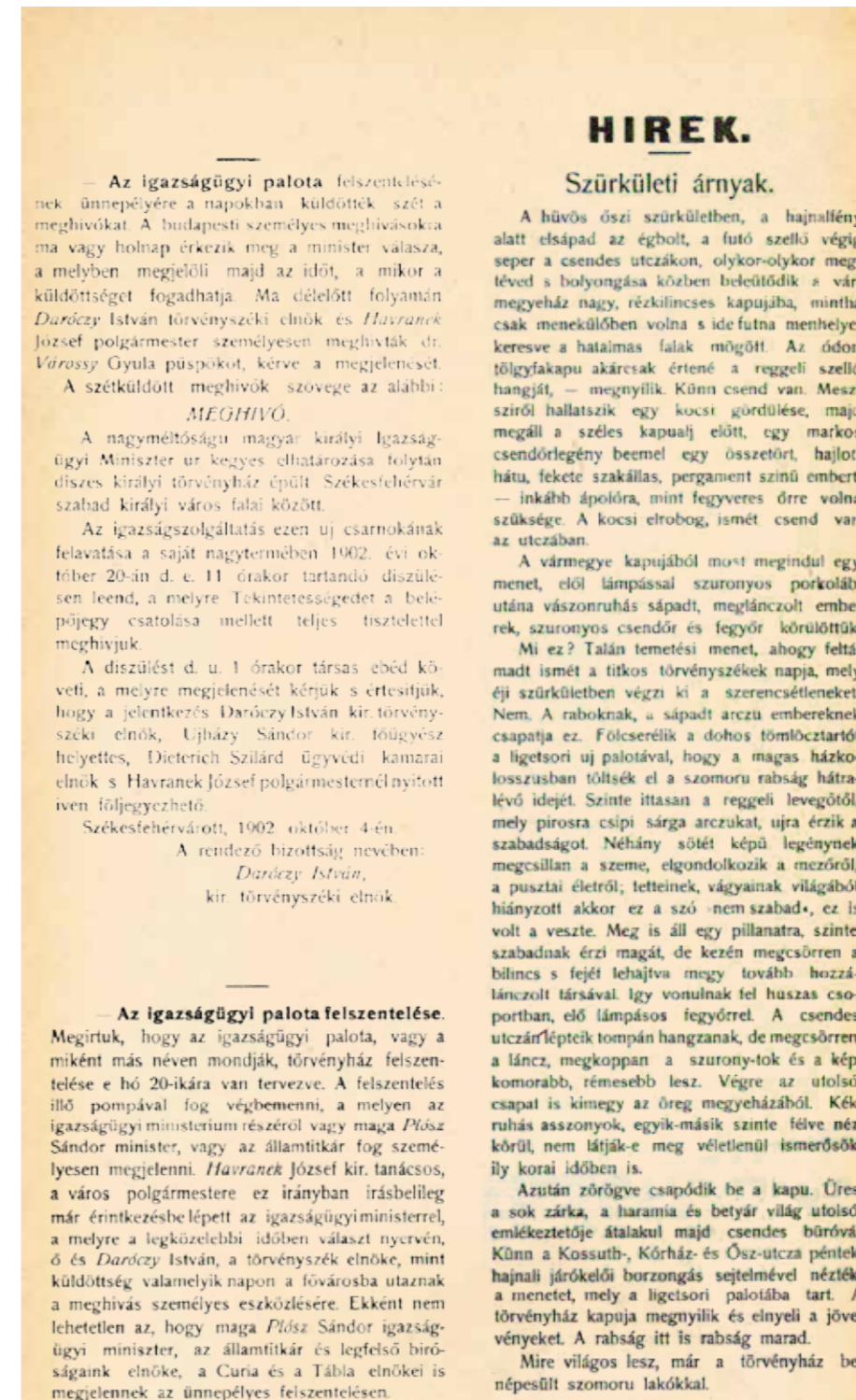
1902. szeptember 30-án – ha akadályokkal és nehézségekkel fűszerezve is, de annál gyorsabban elvégzett munkával, mintegy tizennégy hónap múltával az alapozási munkálatok megkezdése után – a Törvényházat formálisan átvették a kivitelezőtől.¹⁵⁴

Október első napjaiban pedig már elkezdték szervezni a felszentelési ünnepet, melynek „módozataira vonatkozó terv elkészítésére dr. Kerekes Lajos árvaszéki ülnököt kérték fel”.¹⁵⁵ Az elképzelések szerint 1902. október 20-ra datálták az ünnepet, amely „illő pompával fog végbemenni, a melyen az igazságügyi ministerium részéről vagy maga Plósz Sándor minister, vagy az államtitkár fog személyesen megjelenni. Havranek József kir. tanácsos, a város polgármestere ez irányban írásbelileg már érintkezésbe lépett az igazságügyi ministerrel, a melyre a legközelebbi időben választ nyervén, ő és Daróczy István, a törvényszék elnöke, mint küldöttség valamelyik napon a fővárosba utaznak a meghívás személyes közlésére. Ekként nem lehetetlen az, hogy maga Plósz Sándor igazságügyi miniszter, az államtitkár és legfelső bíróságaink elnöke, a Curia és a Tábla elnökei is megjelennek az ünnepélyes felszentelésen” – számolt be bizakodóan a helyi lap.¹⁵⁶ Mindennek megfelelően a meghívókat szét is küldték,¹⁵⁷ s október 17-én az igazságügy-miniszter fogadta a személyes meghívás céljából érkezett városi küldöttséget. Csalódnia kellett azonban, ugyanis egyik magas méltóság sem helyezte kilátásba megjelenését az átadáson „okul adva az igazságügyi tárcza költségvetésének keddi tárgyalását a Házban, a melyet megelőzőleg hétfőn értekezlet fog tartatni, a melyen elmulasztthatatlan a megjelenésük”.¹⁵⁸

Ez a szervezőket minden bizonnal elsomorította, de a szervezést nem akadályozta, sőt a törvényszék és a hozzátartozó mellékhivatalok kezelőszemélyzete is „társasvacsora” rendezését hirdette, „a melyre hölgyeket is szívesen” láttak Mészöly Lajos színházi söracsarnokában.¹⁵⁹

A felszentelési ünnepség szervezése közben az átköltözés is megindult. A „hüvös őszi szürkületben, a hajnalfény alatt” a rabokat is átkísérték a vármegyeházáról az új fogházi épületbe, hogy „a magas házkolosszusban töltsék el a szomorú rabság hátralévő idejét”.¹⁶⁰

Míg a rabok csendesen vették birtokba új „otthonukat”, addig a város polgárai, vezetői, előkelőségei és a helybeli jogszolgáltatás képviselői „impozans” ünnepély keretében foglalták el „Justicia istenasszony e szép” hajlékát. A jeles eseményről részletesen beszámolt a *Székesfehérvár és Vidéke* 1902. október 21-i számában.¹⁶¹

161 Az igazságügyi palota felavatása. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (október 21.) 125. sz. 1–3. p.

„Az igazságügyi palota...” [*Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (október 14.) 122. sz. 4. p.; ADT]

„Az igazságügyi palota felszentelése.” [*Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (október 11.) 121. sz. 4. p.; ADT]

„Szürkületi árnyak.” [*Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (október 11.) 121. sz. 3–4. p.; ADT]

A TÖRVÉNYHÁZ: „JUSTICIA ISTENASSZONY UJ, DISZES HÁZA”

Az 1902. október 20-án átadott Törvényház ugyanolyan szervesen illeszkedik a székesfehérvári városképbe, mint rendeltetésével az ország többi igazságügyi palotájának sorába. Bár a századfordulón már szinte általános volt, hogy a nagyobb – akár központi, állami¹⁶² – középületeket építészeti tervpályázat keretében terveztették meg,¹⁶³ mégis az igazságügyi kormányzat „házi építészt”, Wágner Gyulát (1851–1937)¹⁶⁴ bízta meg a székesfehérvári igazságügyi palota megtervezésével. A külső éppen ezért ismerős lehet annak, ki járt már magyar igazságügyi palotában, legalábbis azokban – s ebből bőven akad¹⁶⁵ –, amelyeket Wágner Gyula tervezett. Ízig-vérig tükrözi ez az épület mindazt, amit az építész hasonló alkotásai magukon hordoznak: a korszerűséget, a monumentalitást, a célszerűséget, a jól bevált építészeti megoldásokat.

*

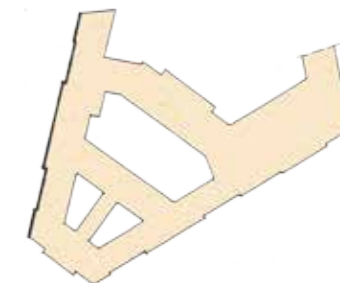
Az épület elhelyezéséből adódóan városképileg meghatározó pozíciójú helyzetbe került: az egykori vásártér délnyugati oldalára, ahol – szemben vele – már kialakult a Zichy-liget parkja, a másik oldalon pedig utcát nyitottak. Ekképp egy hegyesszöveget bezáró telek jött létre, melynek csúcsában – az itt összefutó és a belváros felé tartó utak találkozásánál – alkalom nyílt egy több homlokzatú, a belváros felől nézve szabadonállónak tűnő „palota” felépítésére.

Wágner jól használta ki a helyszín adta lehetőségeket: a belváros irányából, a telek csúcsában, a szimmetriatengelyre illesztette főtengetyét épületkomplexumának, amelynek alaprajzi formája leginkább egy két keresztoszárú „A” betűhöz hasonlít.

Az épülettömeg és a homlokzati architektúra igazodik ehhez, hiszen a manzárdkupolával hangsúlyozott főbejáratot e tengelyre komponálta. De ugyanilyen kupola ékesítette a Zichy-liget felőli homlokzat középrizalitját, s ezzel az építész a fokozatosan – még ezután – beépülő liget körüli térfal karakterét is meghatározta.

Az egyemeletes törvényszéki épülettömb – melynek belső traktusai három belső és egy, a fogházi szárnyal közrefogott udvart kereteznek – nyugodt ritmusú, olasz neoreneszánsz homlokzata a Wágner Gyulától megszokott formavilágban készült.¹⁶⁶

A lábazat és a földszint együttesen alkotja az épület lábazati zónáját, amely rusztikázott felületével a palota erőteljes alapjaként jelenik meg. A bejárat főhomlokzat nyílásritmusa 1+5+1, ami jelzi, hogy e homlokzati szakasz középrizalitja elég hangsúlyos. Ezt fokozza a földszinten az archivoltos főbejárat és a két oldalán lévő ablakokat közrefogó, négy darab dór fejezetes oszlopból álló portikusz, amelyen balusztrádós erkély nyugszik. Míg a földszint valamennyi, addig az első emeleten csak a középrizalit öt, magasabb ablaknyílása félköríves záródású. Ezzel azt az illúziót kelti a tervező – miként számos más törvényszéki palotája esetében –, hogy egy nagyobb terem lehet a főhomlokzat mögött. A földszint ablakainak boltöve elszakad a kváderezéstől, s emeltté válik, a két szélső nyílás pedig oroszlánfejű zárókövel díszített. E motívum – hangsúlyozva az igazságszolgáltatás és a hatalom (szimbolikus) összekapcsolódását¹⁶⁷ – a konzolos ablakkötények medalionjaiban is visszaköszön. A földszinti rusztikázás mintázata sarokarmírozást imitálva követi le a homlokzat síkváltozásait.

A Törvényház törvényszéki részének kontúrja. [Országos Bírósági Hivatal Műszaki Főosztály Irattára/OBH]

162 Vö. SZÉKELY Márton – MARÓTTY Katalin: Magyar közigazgatási épületek pályázata a dualizmus korában. Stílusirányzatok a Földművelésügyi Minisztérium 1907-es átépítési tervpályázatán. *Építés-Építészettudomány*, 2019. 1–2. sz. 103–133. p.

163 Vö. SZÉKELY Márton – MARÓTTY Katalin: A pályázat mint jelenség a késő historizáló építészet korában. *Építés-Építészettudomány*, 2018. 1–2. sz. 93–116. p.

164 Wágner Gyula lásd DOBROTKA Katalin: A magyar büntetőügy arcképcsarnoka. Wagner Gyula (1851–1937). *Büntetőügyi Szemle*, 2012. 4. sz. 93–96. p.; MEGYER-PÁLFFI Zoltán: „Following a Model” as an Element of the Hungarian Legal Culture with Special Regard to Gyula Wágner’s Judicial Architecture. In Gephart, Werner – Leko, Jure (eds.): *Law and the Arts. Elective Affinities and Relationship of Tension*. Frankfurt am Main, 2017, Vittorio Klostermann, 363–393. p.; MEGYER-PÁLFFI Zoltán: *Az egri Törvényház. The Eger Courthouse*. Budapest–Eger, 2018, Országos Bírósági Hivatal, 28–32. p.

165 Wágner Gyula nagyszámú magyar igazságügyi épület tervezője volt. Kutatásaim és a rendelkezésre álló adatok alapján 3 ítéletből, 22 törvényszéki (binnen járásbírói is), 4 járásbírói és 7 önálló büntetés-végrehajtási épület tervezése kapcsolódik a nevéhez.

166 Vö. MEGYER-PÁLFFI Zoltán: A bécsi neoreneszánsz Debrecenben: Wágner Gyula igazságügyi palotái. *Régió kutatás Szemle*, 2017. 1. sz. 37–52. p.

167 Vö. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *A bíbor méltóság, a sárga árulás. Szimbólumok és rituálék a jogtörténetben*. Budapest, 2014, Balassi Kiadó, 40–41. p.

igazságügyi palotában is békét akarnak létesíteni az emberi társadalomban, de a békével együtt gyakorolják az irgalmasságot is. Mint az irgalom Istenének szerény szolgája kívánja azon férfiak jólétét, kik e magasras munkában buzgólkodnak, azoknak vezetőit élteti Daróczy Istvánt és Ujházy Sándort. — *Keczd* Izidor törvényszéki bíró az ügyvédekét éltette, a kik saját maguk és a közérdekből vannak hivatva, hogy az igazságszolgáltatásban segítkezzenek. — *Daróczy* István azután *Wagner* műépítészti és az építő-vállalkozókat éltette, a kik mindent elkövettek, hogy az építkezés sikerüljön. Becsületet szerzett a magyar iparnak a *Bernstein-Káldor* cég munkájával és kívánja nekik, hogy a jövőben is minden munkájuk úgy sikerüljön, mint a hogy az igazságügyi palota sikerült. — *Nagy* Ignác ügyvéd a bírókat éltette, — *Szeles* Sándor csendőrezdes, mint a kertésznek a feje, a mely hivatva van a gazt gyomlálni, az igazságszolgáltatás tagjaira, az ügyvédekre és *Daróczy* István törvényszéki elnökre üritette poharát. — *Dr. Sára* Gyula ügyvéd az igazságszolgáltatás kezelő személyzetét éltette, — *Ac* Károly duna-adoronyi ügyvéd, bárha az igazságügyminiszter és az államtitkárok hiányoznak körünkől, a vendégekre mondott felköszöntőt. — *Zichy* Jenő gróf, városunk ország képviselője szólalt fel ezután az igazságügyi kormány megvívódására. Az igazság ünnepnapján — *ugymond* — lehetetlen elhallgatnia, hogy az igazságügyminisztert az államtitkárokkal együtt tárczája költségvetésének az előkészítése gátolja a megjelenésükben és kívánja, hogy ez legyen a legnagyobb igazságtalanság, a mit ebben az esztendőben elkövetnek. — *Dr. Palánszky* Miklós az orvosok nevében együtt ünnepel az igazságszolgáltatás tényezőivel, poharát a bírói karra emeli. — *Ujházy* Sándor főügyész helyettes zárta be a felköszöntők sorát, az igazságügyi palota napszamos munkásai jólétét kívánva. Megemlékeztünk már — így fejezte be beszédét — minden tényezőről, poharat üritettünk már mindazokért, a kiknek a törvényház létesítése körül valamely érdemük van; de megemlékeztünk egy tényezőről, amely tényező nélkül pedig a legnagyobb áldozatkészség s a legszebb terv is csak papíron maradt volna. Röviden uraim! Én poharamat azokért a szegény munkásokért emelem, akik ehhez a diszes épülethez a téglát, a meszet, a homokot hordták, akik mindennap arcuk veritékével áldoztak, hogy ez a diszes épület a kellő időre elkészüljön. Én azt kívánom, hogy jöjjön el az a kor, melyben a munkások az általuk óhajtott jólétre emelkedhessenek, amidőn a munkások, — nem erőszakos uton, nem munkaszünetlésekkel kioroszakolva, hanem — az általános gazdasági jólét emelkedésével: természetes uton megkeressenek annyit, amennyi a maguk és családjuk tisztességes eltartására szükséges. Erre a jobb jövőre, erre a boldogabb korra és abban a munkás-osztály jólétére emelem és üritem én poharamat!

Este 8 órakor a színházi Mészöly-féle vendéglőben a bíróságok kezeleményezete ünnepelte az igazságügyi palota felszentelését. Nagy közönség részvétele mellett folyt le ez a szép ünnepség is, a melynek anyagi részéhez *Daróczy* István törvényszéki elnök, az ügyvédi-kar, valamint a vállalkozó *Bernstein-Káldor* cég is hozzájárult. Sikerült felköszöntőkben természetesen itt sem volt hiány, a melyek kellemesen fűszerezték a késő éjjeli órákig betartó estély kedélyes hangulatát.

ÜDVÖZLET SZÉKESFEHÉRVÁRRÓL. Felső rész: Székesfehérvár, Igazságügyi palota (Wagner) megépítésének látásával (200 ft). Jól látnak magam körül. N. Dr. Gyula.

Üdvözlét Székesfehérvárról. Igazságügyi palota. Korabeli képeslap. [SZVL XV. 29. Képeslapgyűjtemény]

Wágner Gyula és felesége. Bécs, 1914. [Összefogás a Büntetőügyért Egyesület]

168 Vö. TAKÁCS Péter: A jog szimbolikus és allegorikus megjelenítése. In Takács Péter (szerk.): A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó, 16. p.

169 Eredetileg „Kir. Törvényház” felirat szerepelt itt.

A Székesfehérvári Törvényszék bejárata napjainkban. [Szerzői felvétel]

A földszintet záró fogrovatos övpárkány feletti emeleti sávban a rusztikázás sarokarmírozás hatású sávzott pilaszterekké szelődül a középrizalit két oldalán. Az e pilaszterek közötti egyenes záródású nyílások – melyek hangsúlytalan könyöklőpárkányon állnak – ikerablakként csúcsakrotérionnal díszített timpanonos keretezést kaptak. Ablakkötényükben füzérmotívum látható.

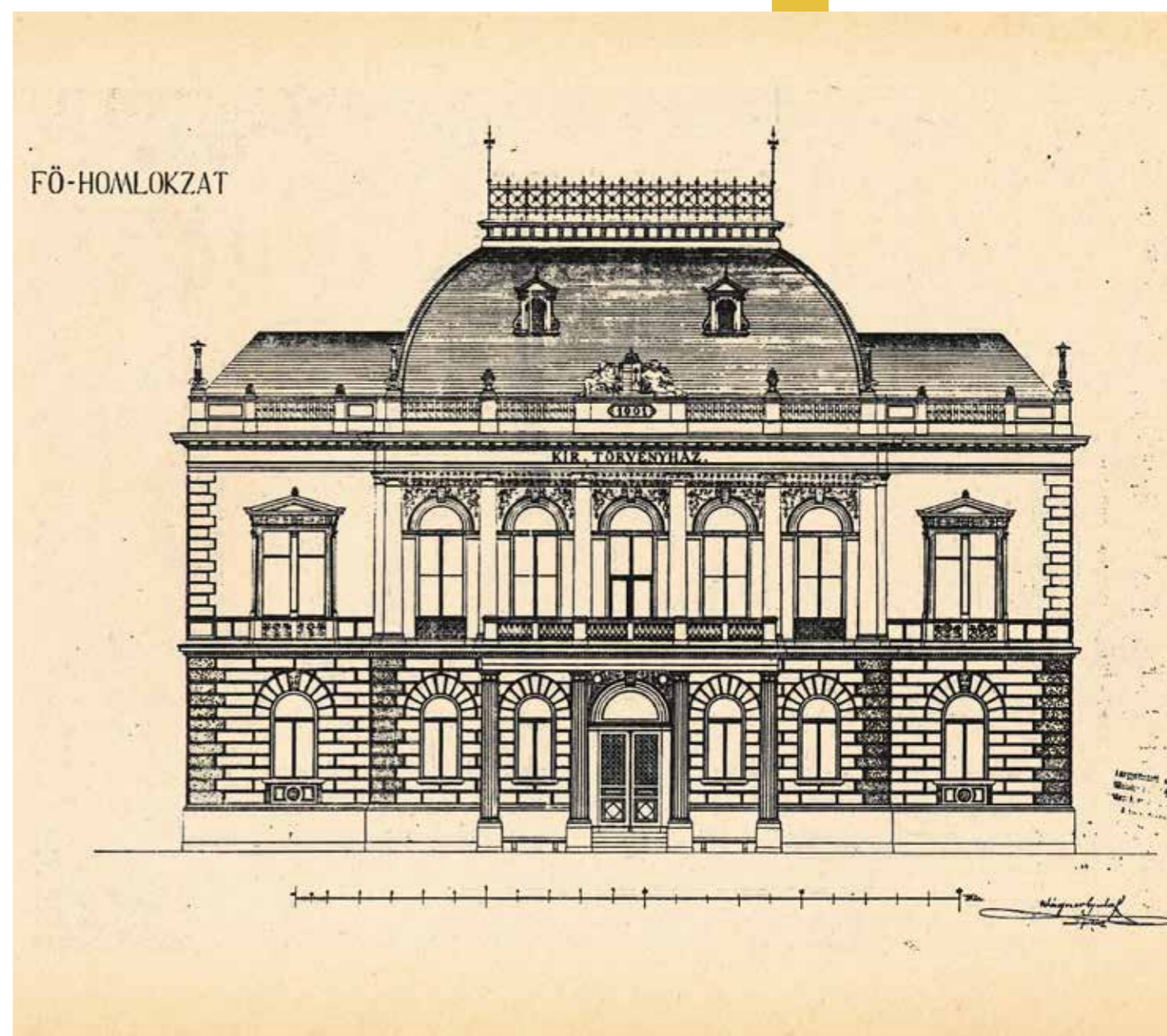
A középrizalit emeleti homlokzati sávjának díszítése a fokozottabb: az öt félköríves záródású ablakot íón fejezetes féloszlopok, illetve a széleken pilaszterek keretezik. A homlokzati erkély mögötti három ablakkötény díszítetlen, míg a két szélső geometrikus rácsmintázatot kapott. Fent, a növénydíszes zárókövel díszített archivolt csak a nyílások válláig fut le, s ebben a magasságban kis kiülésű párkány szalad végig – a féloszlopok mögött – a homlokzati síkon. Az ívzugokat gyümölcsös füzérek díszítik, a fejezetek magasságában kanyargó indák szimmetriapontjában – egybe esve az ablakkeretek zárókövével – baglyok szimbolizálják az épület rendeltetését,¹⁶⁸ amelyet a „Törvényház”¹⁶⁹ felirat is jelez a főpárkány frízében közepén.

Az emeleti szintet szépen kialakított, erőteljesen előre ugró, végig konzolosan kiképzett koronázópárkány zárja, amelyen csak itt, a mellékhomlokzatokra sarokrizalitként átforuló főhomlokzathoz kapcsolódóan magasodik baluszterrel tagolt attika, ami a középrizalitinál a manzárdkúpulat támasztja alá. Az attika törpepillérei – s rajtuk a kővázák – a homlokzati pilaszterekhez igazodnak. Az attika kőbábjai sorát középen megszakító falfelületbe az építés évszáma, az „1902” felirat került, s fölötté – a főbejárat homlokzati tengelyében – angyalok által közrefogott koronás kiscímer helyezkedik el utalva a bírói hatalom forrására.

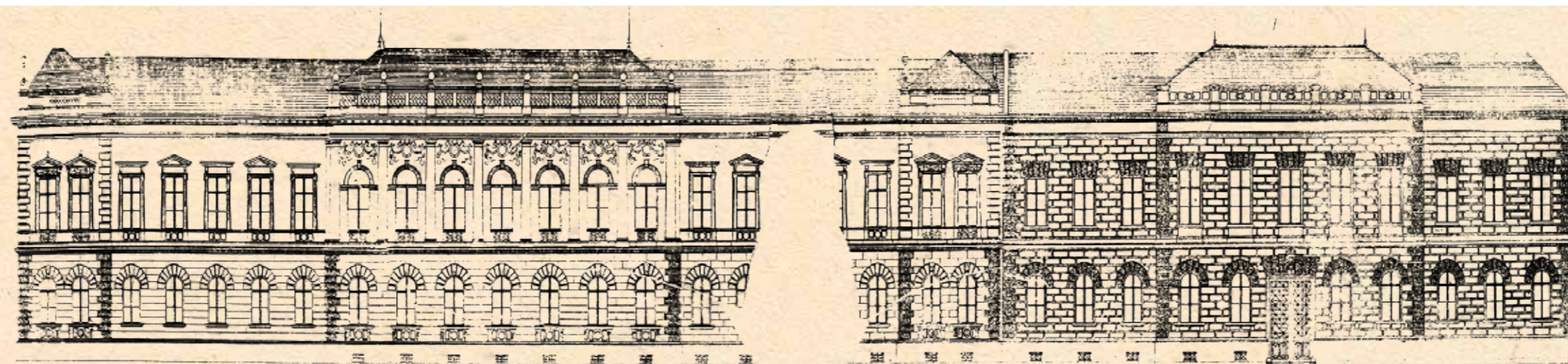
Az íves manzárdkúpulat mintás palafedés borítja, két, szimmetrikusan elhelyezett tetőablakkal s a gerincen díszráccsal.

A Törvényház oldalsó homlokzatai karakterükben a főhomlokzathoz igazodnak, de dimenziójukban és építészeti hangsúlyaikban eltérnek attól. Jól jelzi ezt a nyílástengelyek kiosztása: a mai Dózsa György úti homlokzaté 3+5+9+5+3, a mai Szekfű Gyula utcaié 2+5+7+5+2. Ezen az oldalon csatlakozik a törvényszéki épületszárnyhoz a fogház, amelynek főhomlokzata 3+5+3, a mai Ányos Pál utcai homlokzata pedig 1+1, illetve a kapcsolódó zárkaépületnél 5+5+4 ritmusú.

A nyílások e ritmusa érzékelteti tehát, hogy az oldalhomlokzatokon széles középrizalitek jelennek meg, a köztük és a szélső rizalitek közötti szakasz pedig egyformán 5 tengelyes mindkét oldalon.

A Törvényház főhomlokzatának eredeti tervrajza Wágner Gyula aláírásával. [OBH]

A Berényi úti, ma Szekfű Gyula utcai homlokzat eredeti tervrajza. [OBH]

A lábázat és a földszint együtt alkotja a lábazati zónát valamennyi oldalhomlokzaton, amelynek felületalakítása a főhomlokzat kvádermintájához hasonló vakolatsávozással szelídül, s ez válik sarokarmírozással a síkváltásoknál, illetve az egységesen félköríves záródású földszinti ablakoknál plasztikusabb, emelt íves keretezéssé. A rizalitokon a konzolos ablakkötények medalionjaiban oroszlánfejek láthatók, amelyek a nyíláskeretek zárókövén is megjelennek. A Dózsa György úti oldalon az oroszlános zárókövek a rizalitok közötti szakaszban is láthatók, ami jól jelzi, hogy a Zichy-liget felőli homlokzat fokozottabb díszítésű, mint az egykori Berényi úti, ma Szekfű Gyulai utcai homlokzat. E különbség a részletformákban érzékelhető, s leginkább az emelet homlokzati sávjában, valamint a tömegalkotás egészében, s ez utóbbi arra enged következtetni, hogy Wágner – bár a főbejárat nem a Zichy-liget felé esett – mégis erre az oldalra helyezte a főhangsúlyt.

A részletformák tekintetében már a rizalitok közötti falszakaszok – bár tengelykiosztásuk és váltakozó nyíláskeretezésük olyan, mint a túloldalon – különböznek abban, hogy itt az állókonzolokon nyugvó egyenes szemöldökkel záródó, füles architrávkeretezésű ablakok fölött füzérdíszek jelennek meg medalionokkal, amelyek itt üresek, nem úgy, mint a túloldali középrizalit félköríves ablakai fölötti koszorúk, amelyekben váltakozó irányba tekintő férfi és női fejek láthatók.

A Zichy-liget felőli középrizalit volt az épület essenciája, olyannyira, hogy az itt megjelenő kilenc darab magas félköríves ablak elhelyezésével Wágner nemcsak illúziót teremtett, hanem valóban tárgyalások folytak a díszes homlokzat mögött. Sőt, két nagytárgyalót is kialakított itt, amelyek egymás tükörképei voltak, s a középső ablak a két terem közötti, az ügyvédek és felek részére fenntartott szobát rejtette. E középső, egyablakos helyiség két oldalán ekképp a tárgyalási termekbe négy-négy ablakon keresztül áramolhatott be a fény a liget felől.

Székesfehérvár. Igazságügyi palota. Korabeli képeslap. [Vörösmarty Mihály Könyvtár, Digitalizált képeslapgyűjtemény]

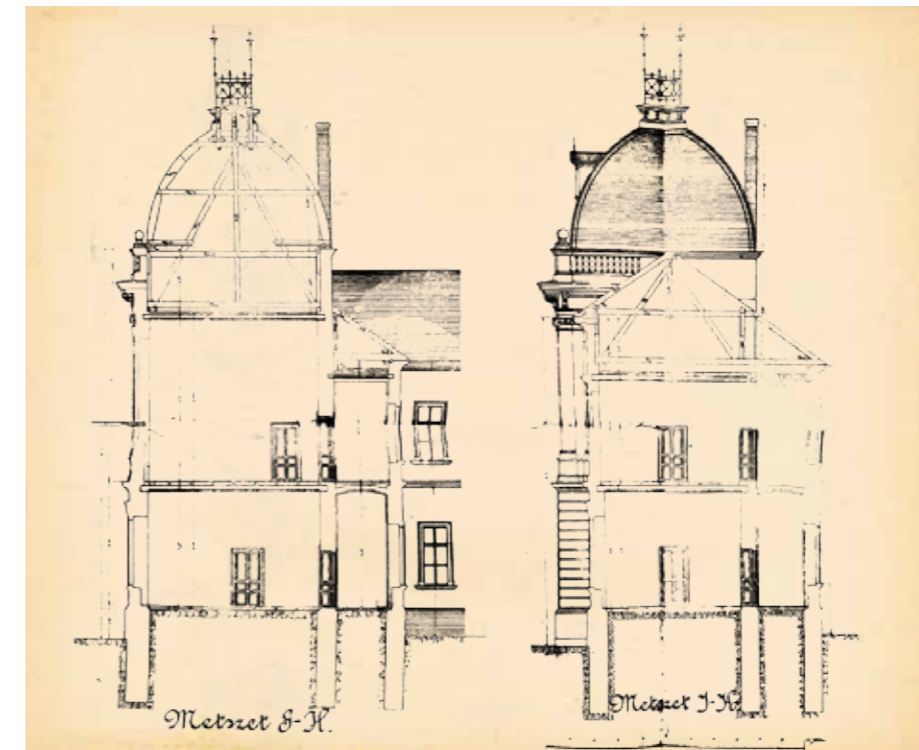
Ez a kilenc tengelyes középrizalit, ha abban nem is konkurált a főbejárat homlokzattal, hogy itt nem féloszlopok, hanem csak ión fejezetes pilaszterek futottak fel a főpárkány architrávjáig, de abban mindenképpen, hogy ez az épületkiugrás pavilonként magaslott ki az épülettömegből, s főpárkánya állókonzolokkal és balusztráddal díszített attikával emelte magasba a négy tetőablakkal és gerincén díszráccsal kialakított íves manzárdkupolát. A túloldalihoz hasonló gömb alakú kővázák sorát ezen az oldalon obeliszkek zárták a széleken.

Az 1968-as nagy felújítás során az épületnek a liget felőli manzárdkupolás részét teljesen átalakították. A nagytárgyalókat kétszintesre osztották, s ennek következtében az ablaksort is átalakították. „Az áttervezésnél abból indultak ki, hogy a főbejáratot jelentőségében emelni kell, és ehhez a Dózsa György út felőli kupola komoly konkurenciát jelentett, ezért ezt a homlokzatot »csendesíteni« kellett. A kupola eltávolításán kívül a főpárkány szerinti baluszteres attika és az ablakok feletti gipsz ornamentika és egyéb diszítés is lekerült a falról” – olvasható az 1993-as homlokzat-helyreállítási engedélyezési terv műszaki leírásában.¹⁷⁰

170 OBH Műszaki Főosztály Irattára. Nem iktatott iratok. 193. d. Fejér m. Székesfehérvári VB. Tervek 1993–98. Székesfehérvár, Városi Bíróság Homlokzathelyreállítási engedélyezési terve. (Építész: Csutiné Schleer Erzsébet) VÁRFAL Kft. (ALBA PLAN Műszaki Tervező Kft. megbízásából) Székesfehérvár, 1993. július, 3. p.

A szerző ezúton köszönetét fejezi ki Senyei Györgynek, az Országos Bírósági Hivatal elnökének, Klenovics Róbertnek, az Országos Bírósági Hivatal Műszaki Főosztály főosztályvezetőjének, Nagy Juditnak, az Országos Bírósági Hivatal Műszaki Főosztály vezetői titkárnak, valamint Vámos Andrásnak, az Országos Bírósági Hivatal irattárvezetőjének az építészeti tervek és dokumentáció kutatásának lehetővé tételéért.

Homlokzati részletek. [Szerzői felvételek]

A Zichy-liget felőli egykori manzárdkupolás épületrész eredeti metszetrajzai. [OBH]

171 Vö. MEGYERI-PÁLFFI Zoltán:
Az igazságügyi szervezet a fizikai
valóságban: a Kúria épülete.
Jogtörténeti Szemle, 2017. 1–2. sz.
89–90. p.; A büntetés-végrehajtás
építészeti kérdéseiről lásd MEZEY
Barna: A börtönrendszerek
és a börtönépítész a 19–20.
századforduló idején, *Jogtörténeti
Szemle*, 2006. 1. sz. 48–51. p.;
MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Wágner
Gyula törvényszéki fogházai. In
Gosztonyi Gergely – Révész T.
Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga
II. Ünnepi tanulmányok Mezey
Barna 65. születésnapja tiszteletére*.
Budapest, 2018, ELTE Eötvös Kiadó,
205–210. p.

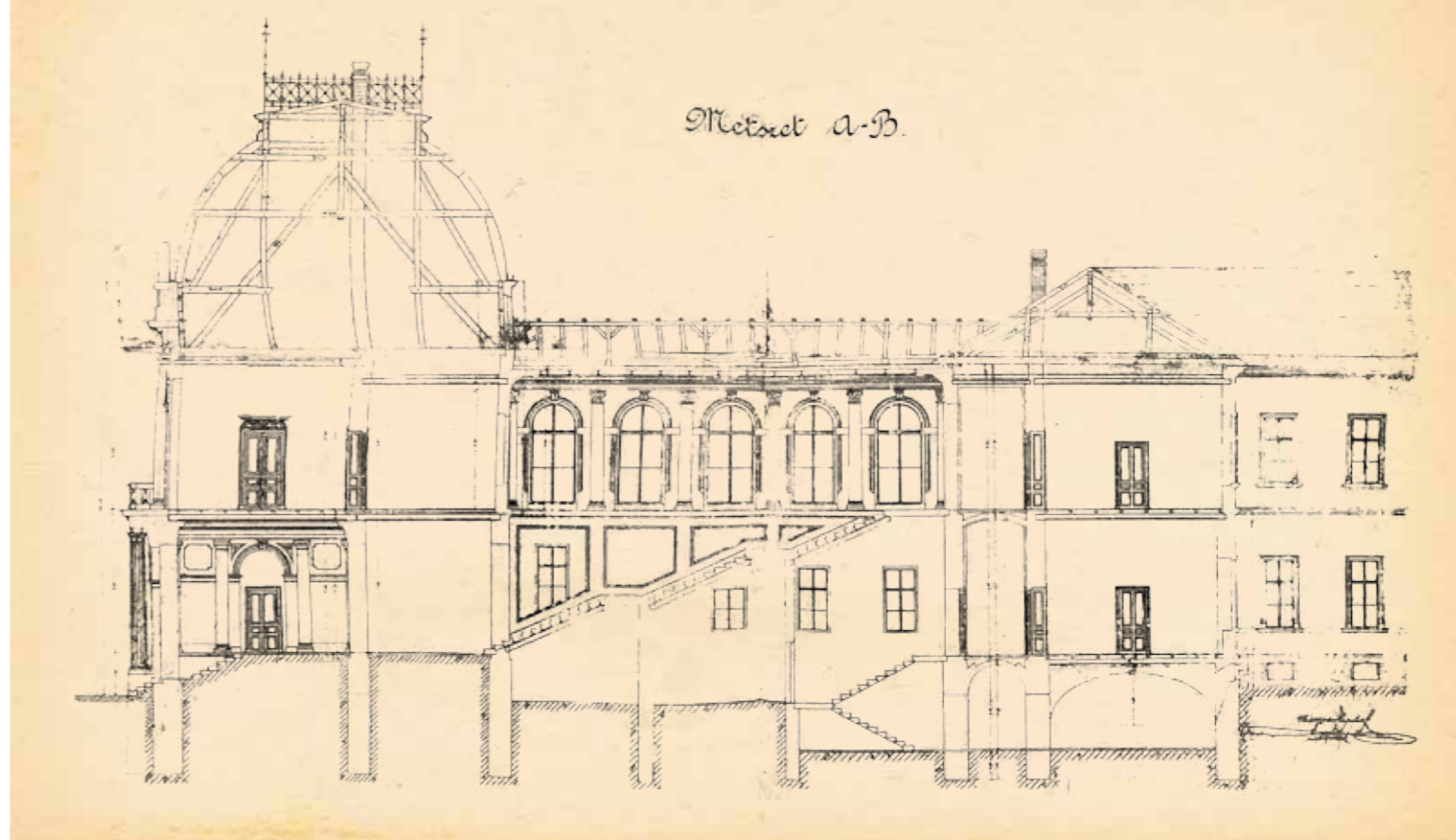
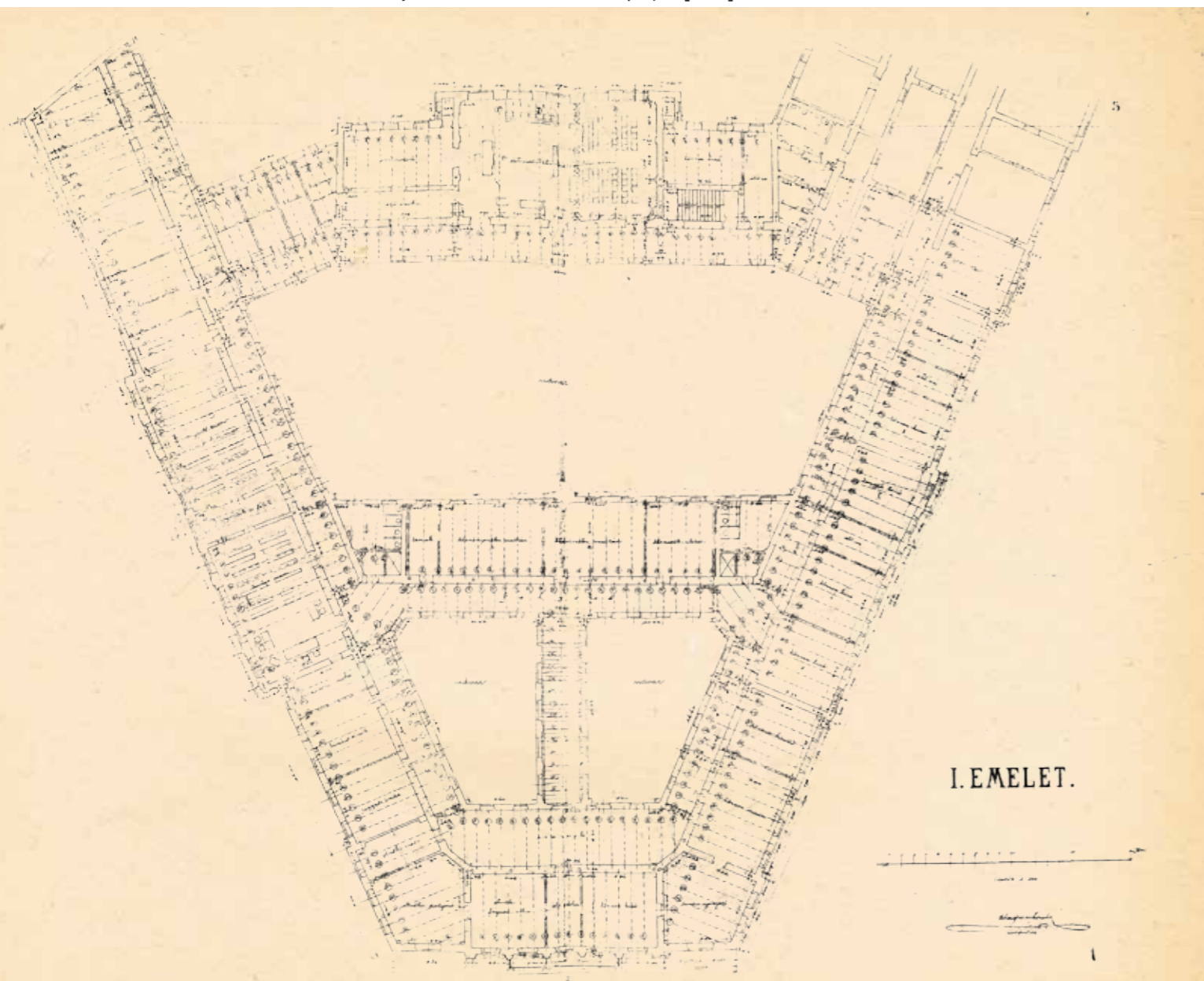
A Törvényszék alaprajzi kialakítása messzemenően igazodott a korabeli igazságszolgáltatási helyigényekhez. Az épület – hasonlóan a többi korabeli igazságügyi palotához – egy multifunkcionális komplexum, amely több bírói fórumnak – így a törvényszéknek és a járásbíróknak –, a telegkönyvi hivatalnak, az ügyészségnek és a büntetés-végrehajtásnak is otthont adott. E rendelkezéseknek megfelelően formálta a tervező az épület alaprajzát.

A Törvényszék részben alapincézett, alagsori helyiségek a törvényszéki rész egykori Berényi út felé eső traktus és a kereszt szárnyak alatt találhatók, valamint a fogház alatt részlegesen. A helyiségekben fa- és kőszénraktárakat, valamint irattárakat alakítottak ki, a fogház alatt ezen kívül „zöldékpinczét” a konyha számára.

A földszinten – bár az eredeti tervek hiányoznak, de minden bizonnyal – a királyi járásbíró és a telegkönyvi hatóság helyiségei helyezkedhettek el, ahogyan a többi igazságügyi palotában. Ezt az elhelyezést a nagyobb ügyfélforgalommal járó feladatok indokolták.¹⁷¹

Az épület elkészülte előtt a helyi sajtó egyik munkatársa bejárta a Törvényszéket, s az erről készült beszámoló ad további információt a földszinti helyiségekről: a bejárati vestibül egy előcsarnokban folytatódik, ahonnan szemben indul az emeletre vezető „unikumot képező, remek veres márványból készült” lépcsőház. Az előcsarnok jobb és bal oldalán egy-egy körfolyosó indul.

A Törvényszék első emeleti eredeti alaprajza. [OBH]

A főlépcsőházon át felvett
eredeti metszetrajz. [OBH]
Lent
A főlépcső napjainkban. [Szerzői
felvétel]

172 Két palota. Székesfehérvár és
Vidéke, 1902. (május 17.) 58. sz. 2–3. p.

„A folyosó egyik felén a Berényi uti frontra nézve van elhelyezve a hivatalos helyiségek hosszú sora. Itt vannak a jegyzők, a bírók, az ügyvédek szobái, egyes tárgyalótermek etc. A folyosó egyik udvari kapuján kilépve a törvényszék előudvarába érünk, mely ötszögű tágas teret képez. Ennek folytatása egy bazár épület alatti átjárón keresztül a fogház udvarra visz.”¹⁷²

Az eredeti emeleti tervrajz viszont sokat elárul a Törvényszék főszintjéről, ahova a tudósításban említett, egykarú főlépcső vezet fel. E lépcső szinte folytatása a főbejáratnál induló társának, s kétszint magas, önálló épületagként köti össze a főhomlokzattal párhuzamos első kereszt szárnyat, ekképp választva el egymástól a két kisebb belső udvarokat. (Később ezeket építették be a földszinten és váltak váróterré az ügyfelek számára.)

A lépcsőház vertikális mérete, az első emelet magasságában sorakozó ablakokon beáramló fény nyomán szinte „mennyei lépcsővé” válik, csak az a kár, hogy Wágner nem erre a felérkezési pontra pozicionálta az épület esküdtzéki termét. A lépcső tetején így „csak” két oldalirányba visz tovább a kereszt folyosó, amelyből – az eredeti terv szerint – irattárak nyíltak, s végük pentagonális gyűjtőterekbe torkollik, amelyek becsatlakoznak az utcai szárnyak udvarokat körbeölelő folyosóihoz. A lépcső megérkezésétől balra eső folyosó végén azonban a jogkereső közönség megtalálhatta a kiemelt tárgyalókat, ha nem is az esküdtzéki termet. Ezek azok a – ma már átépített – nagytárgyalók, amelyeket a liget felőli manzárdkupola alatti „pavilon” foglalt magába. A déli, azaz város felé eső helyiség a feliratozás szerint „tanács terem” volt, a tükörképe, az északi pedig „tárgyaló terem”, de a rajzon látható vádlottak padja árulkodik rendeltetéséről.

E terem előtt végigfutó folyosóról jobbra, északi irányban a tárgyalás menetéhez kapcsolódó mellékterek – ekképp visszavonuló szoba, a tanácselnök szobája, jegyzői iroda, a tanúk, a szakértők és a királyi ügyész helyiségei – sorakoznak. Dél felé hasonló a sorrend – visszavonuló, tanácselnöki, jegyzői szoba – de a szélsőrizaliban az elnöki iroda és mellette az elnöki dolgozó esett a belváros és a liget felé eső sarokra. A főbejárati homlokzat magas ablakai mögött pedig elnöki fogadószoba, előszoba és törvényszéki bírói szoba húzódott meg, amelyek egymásból és az udvar felőli, csarnokká szélesedő folyosóra is nyíltak. E csarnok közepeső ablakából a főlépcsőházra lehet letekinteni.

A főbejárati homlokzatról a Berényi útra átforduló sarkon kapott helyet az irodaigazgató, ahonnan tovább haladva következett a törvényszéki iroda, a kiadó s két-két bírói szoba, közöttük egy-egy előszobával, s a sort szintén egy bírói szoba és a pertár zárta. Az ezek előtt futó folyosó – mely az északkeleti oldalon csatlakozó fogházi szárny felé mutat – egy ponton összetalálkozik az épület második kereszt szárnyának folyosójával. Ebben a traktusban helyezkedik el az esküdtzéki terem. E hátsó elhelyezkedés Wágner sajátos megoldása volt, nagytermeinek ablakai ekképp a fogházra néztek épületeiben.

Az esküdtzéki tárgyaló „remek, 8 méter magas, 9 méter széles és 12 méter hosszú terem, melynek mennyezete és oldalfalai a legdiszesebb kivitelűek lesznek”¹⁷³ – fogalmazott a már említett tudósító, s nem túlzott. A terem belső falainak architektúrája Colosseum-motívumot formáz, korinthuszi fejezetekkel. Az ívek – melynek zugaiban rozetták díszelnek – a külső, főbejárati homlokzat nyíláskeretezését ismétlik, s hasonlóképpen a fogazott-konzolos főpárkány is megjelenik az esküdtzéki teremben. A fogház felé öt ablakon át lehet kitekinteni, s a vele párhuzamos, folyosó felőli oldalon az öt íven három szárnyasajtó osztozik, mindegyike a megfelelő eljárási szereplői körnek feltárva a végtárgyalási termet. A berendezés eredeti tájolása épp a fordítottja volt a mainak, így a bal oldali, a Zichy-liget felőli ajtó a bírói tanács számára állt nyitva, a középső az eljárás további szereplőinek, a jobb oldali pedig a hallgatóságnak. Ennek megfelelően a bal oldali bírói pulpitus mögött – ahol három ív emelkedik – középen és a folyosó felé esve egy-egy kisebb ajtó vezetett az elvonuló helyiségekbe. A második világháború utáni évtizedek átalakításai során e kisebb ajtónyílásokat elfalazták, a terem tájolását megfordították.

Az eredeti épülettömegben második emeleti helyiségek csak ebben a hátsó kereszt szárnyban voltak, körbevéve az esküdtzéki terem légterét. A fogházi szárnyban ellenben teljesen beépített volt ez a szint is.

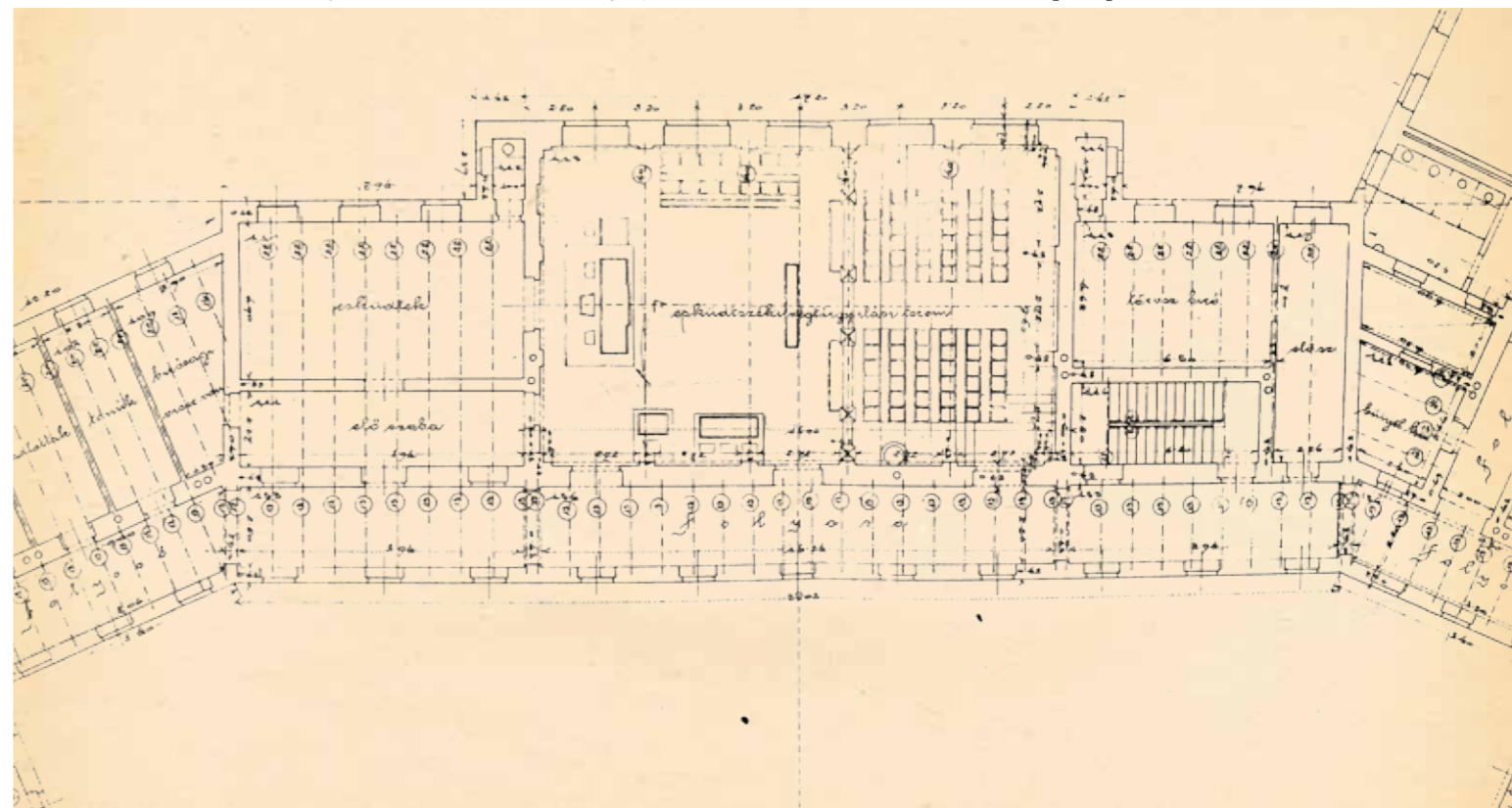
Az esküdtzéki terem az átalakítás előtt az 1960-as években. [Székesfehérvári Törvényszék Irattára]

Az esküdtzéki terem építészeti részletei napjainkban. [Szerzői felvételek]

A Törvényszék első emeleti eredeti alaprajzának részlete az esküdtzéki teremmel. [OBH]

Székesfehérvár

ÉLET A TÖRVÉNYHÁZBAN ELNÖKÖK, EMBEREK, ESETEK

Egy bíróság működését nemcsak a szervezeti és dologi háttér teszi hatékonná, hanem az ott munkálkodó személyek is. E személyi háttérből mindig kiemelkednek a bírók, hiszen ők azok, akikkel találkozik a jogkereső fél, ők „szolgáltatják ki” az igazságot.

Bírónak lenni mindenkor komoly feladatot és nagy felelősséget jelentett, s ez a polgári korban sem változott. „Ő felsége a király nevében” nem akárkinek volt lehetősége ítéleteket hozni. Talán nem véletlen, hogy a kiegyezést követő években az egyik első és a következő évtizedek igazságszolgáltatását megalapozó törvény a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk volt. Ennek jelentősége már az igazságszolgáltatást és a közigazgatást egymástól elválasztó 1. §-a kapcsán is kiviláglott, de a jogszabály további rendelkezései a bíróvá való kinevezés szakmai és személyi feltételeit megszabva teremtették meg a modern jogszolgáltatás máig meghatározó alapjait.

Egy törvényszék életében mindenkor meghatározó a vezető bírák szerepe. A Székesfehérvári Királyi Törvényszék esetében sincs ez másképp, ezért érdemes – történelmi távlatból – egy pillantást vetni a „első embereknek” az életére. A polgári kori Székesfehérvárról (1872–1944) hét törvényszéki elnökre emlékezhetünk, ők a következők voltak: Danitz Béla (1871–1884), Tamássy Béla (1885–1888), Daróczy István (1888–1910), Geiger Dezső (1911–1913), Kail Antal (1913–1924), Kövess Emil (1924–1942) és Jolbej Sándor (1942–1948). Munkásságuk, életrajzuk és az elnökségük alatt lefolyt érdekesebb perek mentén némiképp talán megismerhető az általuk vezetett törvényszék élete, mindennapjai.

Székesfehérvár. Igazságügyi palota. Korabeli képeslap. [SZVL XV. 29. Képeslapgyűjtemény]

LXXXVII.

Székes-Fehérvári kir. törvényszék.

A kir. törvényszék.

Elnök :
Danitz Béla.Bírák :
Madaras Lipót.
Erős József.
Horváth Dezső.
Sárközy Kálmán.
Mészöly Lőrincz.
Zsömböry Ede.
Gersey Károly.
Maader Ferencz.Kereskedői ülnökök :
Gebhard Ignác.
Hahn Armin.Jegyzők :
Ambrózy Mihály.
Szűts Arthur.Aljegyző :
Sigray Gyula.Joggyakorlatok :
Molnár Lajos.
Kálmán Lajos.Irodaigazgató :
Kalovitz János.Irodalístek :
Nemsits Gyula.
Ihácz István.Irnokok :
Hadzsigh Mihály.
Sulman János.
Aczél Gedeon.
Havas József.
Tóth Ferencz.
Ofner Ignác.
Horváth István.
Miklós Sándor.
Csaplár László.
2 szolgál és 2 segédszolga.Telekkönyvvezetők :
Saára Iván.
Mocsonoky József.Telekkönyvvezető-segédök :
Fájtó János.
Kiss János.
Dézsy István.
Pólhözy István.
Tiringner Sándor.Telekkönyvi irnokok :
Árvay Imre.
Zigány Ferencz.
Ifj. Forster György.
Schäffer Pál.
Einbeck Mihály.
Kéglí József.
1 telekkönyvi szolgál.

Kir. ügyészség.

Ügyész :
Márkus István.Alügyész :
Várady Mihály.Irnok :
Virányi Vilmos.
1 szolgál.Fogházfelügyelő :
Szűts József.Fogházi orvos :
Varga Zsigmond, tudor.
1 börtönfelügyelő és 14 börtönőr.Végrehajtók :
Tuboly István.
Ivánszky János.

Kir. járásbírók.

1. Székes-Fehérváron.

Járásbíró :
Boros Mihály.Albírák :
Tóth János.
Scherer Kamil.
Komócsy Pál.Irnokok :
Szöllösy Endre.
Knazovitzky István.
Botka Antal.
2 hivatalszolga.Végrehajtók :
Ujvári János.
Bódy József.
Eöry Sándor.

2. Adonyban.

Járásbíró :
Cserna Ferencz.Albíró :
Zuber Kálmán.Irnok :
Valter János.
1 hivatalszolga és 1 börtönőr.Végrehajtók :
Kreskay Pál.

3. Vaálon.

Járásbíró :
Lechner Ignác.Albíró :
Botka József.Irnok :
Poór Gusztáv.
1 hivatalszolga és 1 börtönőr.Végrehajtók :
Érdi József.

4. Sárbogárdon.

Járásbíró :
Décsey Lajos.Albíró :
Salamon Alajos.Irnok :
Somody Károly.
1 hivatalszolga és 1 börtönőr.Végrehajtók :
Kudlovich Lajos.
Horváth Zsigmond.

5. Moórón.

Járásbíró :
Dedinszky Győző.Albíró :
Radnits János.Irnok :
Kittberger József.
1 hivatalszolga és 1 börtönőr.Végrehajtók :
Buder Endre.

Fegyelmi bíróság.

Rendes tagok :
Gersey Károly.
Mészöly Lőrincz.Póttagok :
Erős József.
Zsömböry Ede.

„VAN-E SOK DOLGA A TÖRVÉNYSZÉKNEK?”

A megalakulás időszakában, amikor az igazságszolgáltatásnak egy új fóruma kezdi meg működését, kifejezetten meghatározó, hogy kinek a kezébe kerül a bíróság elindítása.

Székesfehérvár királyi törvényszéke szerencsés volt ebben a tekintetben. Első elnöke, Danitz Béla személyében olyan vezetője lett, aki 1872-től 1884-ig tartó elnöksége alatt nemcsak a bíróság megszületésénél bábáskodott, hanem még a következő években is egyengethette az új törvényszék útját, felhasználva korábban szerzett tapasztalatait.

*

Danitz Béla Szentlőrincen született 1828-ban. Fiatalon részesévé vált a történelmi eseményeknek, 1848 szeptemberétől közvitéztként szolgált, majd hadnagy lett a Baranya megyei önkéntes nemzetőrzászlóaljnál, amelyből alakult az 51. honvédszászlóalj. Ide nevezte ki hadnagynak 1848. december 3-i keltezéssel Mészáros Lázár hadügyminiszter.¹⁷⁴ Eszék – ahol az 51. zászlóalj a várórség része volt – 1849. februári feladása után Danitz áprilisban Debrecenben jelentkezett újra szolgálatra. A tartalék hadtesttel Világosnál tette le a fegyvert.¹⁷⁵ 1849. szeptemberben közlegényként sorozták be a honvédtiszteket, de Danitz Bélát „alkalmatlannak” találták.¹⁷⁶ 1854 márciusában mint tollnok (jegyző) tűnik fel a neve Alsólendván,¹⁷⁷ 1865-ben a vármegyei törvényszék tanácsosa lett,¹⁷⁸ majd törvényszéki ülnök az 1867. évi megyei tisztújítás alapján.¹⁷⁹ De ebben az évben „április 16-án a közgyűlés már megtette az előkészületeket az új képviselő-testület és a tisztikar megválasztására, amelyet azután május 9-én ejtett meg. Polgármesternek Drucker Józsefet, főbírónak Danitz Bélát [...] választotta a közgyűlés.”¹⁸⁰ Helyére törvényszéki ülnöknek Zsömböry Ede került.¹⁸¹

„Ezalatt elérkezett a koronázás ideje is, és június 7-én nagy küldöttség, továbbá Székesfehérvár lakosságának százai vonultak a fővárosba, hogy másnap, a magyar nemzet nagy ünnepén részt vegyenek. A koronázás, amelynek világtörténelmi jelentősége volt, Székesfehérvárra a dicsőség sugarát árasztá, mert a koronázó hercegprímás, Simor János, a mi falaink között született. A koronázás emlékéét két ezüst érem hirdeti, amelyeket Danitz Béla hozott a városnak, s ez idő szerint múzeumunkban láthatók. Van azonkívül egy darabunk abból a nemzeti posztóból is, mely a királyi eskü helyét borította.”¹⁸²

1867-ben a Fejér megyei Honvédegylet tagja lett Danitz mint alhadnagy.¹⁸³ 1870-ben pedig mint Székesfehérvár főbírája, a helyi ügyvédi egylet alakítása körül „fáradozott”.¹⁸⁴

1871 meghatározó év volt a városi főbíró pályafutásában, ugyanis ő kapta meg a feladatot a székesfehérvári törvényszék és járásbírói mint elsőfolyamodású bíróságoknak a megszervezésére. Az 1871. szeptember 12-i Budán tartott „ministeri értekezlet” jegyzőkönyvéből kiderül, hogy őt terjesztette fel az igazságügy-miniszter a Székesfehérváron felállítandó királyi törvényszék elnökének,¹⁸⁵ s kinevezése szeptember 18-án meg is történt.¹⁸⁶ Ezzel az aktussal törvényszéki elnök lett a főbíróból, aki távozásakor „igen szép beszéddel búcsúzott el a város közönségétől”.¹⁸⁷ 1872. január 1-jével pedig megkezdte a munkáját – élén Danitz Bélával a Székesfehérvári Királyi Törvényszék.

174 Rendelet. Közlöny, 1848. (december 5.) 178. sz. 839. p.

175 BONA Gábor: Az 1848-as honvédsereg Baranya megyei származású tisztjei. Baranya. Történelmi Közlemények (Emlékszám az 1848–49-es forradalom és szabadságharc tiszteletére), 11–12. évf. 1998–1999. 155. p.

176 BEZERÉDY Győző: Náray János: Pécsi Krónika (1848–1849). In Szita László (szerk.): Baranyai helytörténetírás. (A Baranya Megyei Levéltár évkönyve) Pécs, 1973, Baranya Megyei Levéltár, 198. p.

177 HALÁSZ Imre: Zala megye tisztikara 1849–1861. In Molnár András (szerk.): Zala megye archontológiája 1138–2000. (Zalai Gyűjtemény 50.) Zalaegerszeg, 2000, Zala Megyei Levéltár, 310. p.

178 FARKAS Gábor: A Fejér vármegyei történelmi archontológia III. In Alba Regia. A Szent István Király Múzeum Évkönyve. (A Szent István Király Múzeum Évkönyve. C sorozat 32.) Székesfehérvár, 2003, Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, 90. p.

179 KÁROLY János: Fejér vármegye története 1. Székesfehérvár, 1896, Fejér Vármegyei Közönsége, 337. p.

Lásd még FARKAS 2003. 90. p.

180 LAUSCHMANN Gyula: Székesfehérvár története IV. (Közlemények Székesfehérvár történetéből) Székesfehérvár, 1998, Székesfehérvár Város Levéltára, 86. p.

181 KÁROLY 1896. 339. p.

182 LAUSCHMANN 1998. 87. p.

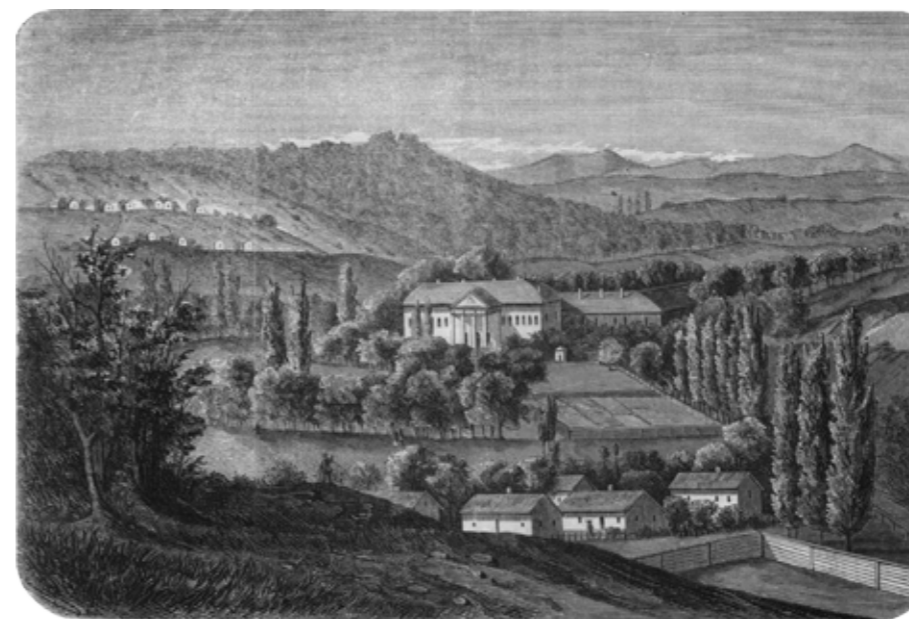
183 MIKÁR Zsigmond (összeáll.): Honvéd Schematismus, vagy is: az 1848/9-ki honvédseregéből 1868-ban még életben volt főtiszteknek névkönyve. Pest, 1869, Bakó Farkas, 43–44. p. Lásd még BONA 1998–1999. 155. p.

184 A budapesti ügyvédi-egylet hivatalos közleményei. Jogtudományi Közlöny, 1870. 23. sz. 150. p.

185 MNL OL K27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944, 1871.09.12-i minisztertanácsi jegyzőkönyv (37.ülés) 1., 4., 5. p.

186 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1871. (szeptember 20.) 215. sz. 4797. p.

187 LAUSCHMANN 1998. 102. p.

Alcsút látképe 1870-ben.
[Magyarország és a Nagyvilág,
1870. (július 24.) 30. sz. 351. p.;
ADT]

188 Magyar jogászyűlés. A Hon,
1874. (május 29.) 122. sz. 2. p. Danitz
a későbbiekben is részt vett a
jogászyűlés munkájában, állandó
bizottságának tagja maradt 1879-
ben is. Vö. A jogászyűlés... Magyar
Jogász, 1879. (október 24.) 244. sz. 2. p.

189 A király Alcsúthon. Pesti Napló,
1874. (szeptember 20.) 215. sz. 1.
p. Lásd még A király Alcsúthon.
Nemhivatalos rész. Budapesti
Közlöny, 1874. (szeptember 22.) 215.
sz. 1730. p.

190 Felhívás. Hatósági élet.
Székesfehérvár, 1875. (január 27.)
8. sz. 32. p. Lásd még ZLINSZKY
János: Az ügyvédség kialakulása
Magyarországon és története Fejér
megyében. In Farkas Gábor (szerk.):
Fejér Megyei Történeti Évkönyv 8.
Székesfehérvár, 1974, 50. p.

191 Ügyvédi kamaránk alakuló
közgyűlése. Székesfehérvár,
1875. (február 20.) 15. sz. 63. p.

192 Az ügyvédi kamara... Megyei
és városi hírek. Székesfehérvár,
1875. (február 20.) 15. sz. 65. p.
Lásd még A székesfehérvári
ügyvédi kamara... A vidék. A Hon,
1875. (február 23.) 43. sz. 2. p.; A
sz.-fehérvári ügyvédi kamara...
Budapesti Közlöny, 1875. (február
24.) 44. sz. 1205. p.

193 A kisorsolt bizottsági
tagok... Megyei és városi hírek.
Székesfehérvár, 1875. (március 6.) 19.
sz. 82–83. p.

194 Vö. 1869. évi IV. törvénycikk „10.
§ A bíró, ha megválasztatik, tagja
lehet ugyan a törvényhatósági vagy
községi képviselő-testületeknek,
de azoktól megbízatást vagy
kiküldetést nem fogadhat el.”

195 Márczius 13-dika... Különfélék.
Fehérvári Híradó, 1881. (március 20.)
12. sz. 124. p.

Bal oldalon
Danitz Béla portréja. [Töpler
László festménye (2021),
amely Bona Gábor Hadnagyok
és főhadnagyok az 1848/49.
évi szabadságharcban c.
munkájában megjelent, Danitz
Béla ábrázolót litográfia alapján
készült.]

Danitz Béla társadalmi-szakmai aktivitása – összefüggve törvényszéki elnöki tiszttel – szerteágazó volt. 1874. május 28-án Danitz részt vett a Magyar jogászyűlésen, ahol az állandó bizottság vidéki tagjának választották meg.¹⁸⁸ 1874 szeptemberében pedig a király alcsúti látogatásán a megyei küldöttség tagjaként volt jelen.¹⁸⁹

„Az ügyvédi rendtartás tárgyában alkotott 1874. évi 34. t. cz. 17. §-a alapján a magy. kir. igazságügy minister ur ö nagyméltósága által a sz. fehérvári és veszprémi kir. törvényszékek területével Székesfehérvár székhelylyel ügyvédi kamra állapítván meg”, ennek létrehozását rendelte el utasításában, amelyre tekintettel Danitz Béla törvényszéki elnök 1875. február 18. napjára a városháza nagytermébe alakuló ülést hívott össze egy hónappal korábban. Felhívásában felkérte a két törvényszék illetékességi területén állandó lakhellyel bíró ügyvédek, hogy okleveleiket és hatósági igazolványukat az alakuló ülést megelőzően nyújtsák be a törvényszék elnökének, akinek ekkor irodája a megyeháza második emeletén volt megtalálható.¹⁹⁰ Az ügyvédi kamara alakuló közgyűléséről – melyet Danitz Béla, a törvényszék elnöke nyitott meg – a helyi sajtó is lelkesen beszámolt: „Városunk s megyénkben örömmel üdvözlötett az új intézmény már azért is, mert eddig nem volt épen semmiféle oly ügyvédi egyesület – mint némely más vidékeken – a mely az ügyvédséget magába foglalta volna, örömmel fogadtatott tehát nálunk, nemcsak mint a törvényhozás által az ügyvédi kar bel viszonyait rendező s elintéző intézmény, hanem mint egy oly összefüggő kapocs is, egyesület, mely a helybeli ügyvédséget maga kebelébe gyűjti; annak nemcsak törvényszerinti, de szellemi központja.”¹⁹¹ A kamarai gyűlés „városunkat élénkítő tette, sok vidéki főleg veszprémi ügyvéd jelent meg körünkben. Megemlítjük, hogy a veszprémi ügyvédek városunkba érkezvén, testületileg tisztelegtek Danitz Béla törvényszéki elnök urnál, majd a megalakult ügyvédi kamra küldöttségileg tisztelgett s fejezte ki köszönetét, kamra megalakulása körül a tszéki elnök úr által kifejtett buzgalomért.”¹⁹²

A törvényszéki elnök 1875-ben nemcsak az ügyvédség életének alakulásában vett részt, hanem a város közügyeiben is, ugyanis tagja volt a városi közgyűlésnek,¹⁹³ ami akkor nem volt összeférhetetlen a bírói tisztséggel.¹⁹⁴ E tiszttét 1881-ben is megőrizte.¹⁹⁵

A „székesfehérvári cist. rendi főgimn.” [Zászlónk, 1908. (április 15.) 8. sz. 171. p.; ADT]

A húsvét miatt később, 1875. április 7-én tartották meg a székesfehérvári főgimnázium igazgatójának, dr. Gerlach Benjáminnak névnapjára ünnepségét. Az ünnepélyen – más helybeli méltóságokkal együtt – a törvényszék elnöke, Danitz Béla is részt vett, mellyel a „valódi örömnepélyt becses megjelenésük által még inkább” emelték, miként a helyi sajtó fogalmazott.¹⁹⁶ Májusban pedig Tisza Kálmán belügyminiszter a dunántúli református egyházkerület főgondnoki minőségében érkezett a városba. „A vasúti indóháznál a városi hatóság, a helyben levő reform. egyház kerületi ülés tagjai fogadták s nagyszámu díszes közönség. A megérkezett miniszter a »magyar király« vendéglőbe szállt, hol küldöttségileg a megyei hatóság báró Miske Imre alispán ur vezérlete alatt, a helybeli kir. tszék tisztikara Danitz Béla elnök ur vezérlete alatt tisztelgett.”¹⁹⁷

Az eseményekben bővelkedő időszak után a „helybeli törvényszék köztisztviselőiben álló elnöke Danitz Béla ur szabadságidejét élvezendő városunkból elutazott, elnökhelyettes Madaras Lipót ur” – számolt be róla a helyi sajtó,¹⁹⁸ miként arról is, hogy 1875. októberben az elnök részt vett a székesfehérvári főgimnázium felavatási ünnepségén.¹⁹⁹ 1876. februárban pedig elnöki pozíciója szomorú kötelezettséget rótt rá, Danitz részt vett Deák Ferenc temetésén.²⁰⁰

*

Hogy milyen bíró lehetett a tárgyalóteremben Danitz Béla törvényszéki elnök, arról egy – amennyire elfogulatlannak tekinthető – nyílt levél árulkodik, amely 1876. október 12-én kelt: „Folyó hó 9-én bizonyos kihágási ügyben végtárgyalást tartott a helybeli királyi törvényszék, hová szegény beteg nőm tanúképpen megidézve volt. Ugyanazon ügyben szinte beidézve volt másik tanu által nőm megüzente a királyi törvényszéknek, hogy ő mint láthatja is: beteg, s betegsége miatt a házat el nem hagyhatja, azért legyen íranta, elnézéssel a t. törvényszék – e lehetetlen neki mennie. Én akkor távol lévén, nőmnek nem állott rendelkezésére más mód bajának, a királyi törvényszékkel való tudatása iránt. Elég az hozzá, a másik tanu elmondá nőm izenetét, a törvényszéki elnök urnak pedig tetszett, hihető szokásos gyakori rősz kedvében, nőmnek mind egy alávaló tolvajnőnek a rendőrség megkeresése mellett karhatalommal való előállítását elrendelni. Egy városi rendőri közeg jelent meg délelőtt tíz órakor lakásomon és beteg nőmet a kapitányság rendeletéből nagy nyersen felszólította, hogy vele a királyi törvényszék előtt rögtön megjelenjen, mert nélküle a tárgyalást megtartani nem lehet. Erre szegény beteg nőm annyira megijedt, hogy alig volt képes pár darab ruhát magára öltetni, sietett mint birt, azért, hogy a rendőri közeg úgy ne kísérelje – mi talán megbízása is volt. A törvényszéknél felolvasták tanu vallomását azt, és kérdezték tőle így van-e? s miután nőm igennel válaszolt, ismét haza ereszték. Tisztelt szerkesztő ur bizonyosan azt fogja vélni, hogy valamely életbe vágó és halasztást nem tűrő fontos ügyben hurczoltatott el nőm betegem? Egy részeges durva napszamos megverte feleségét, ki e közben nőm konyhájára szaladt; ez a rövid tényállás. Hozzá teszem még azt, hogy a házastársak a törvényszék magas színe előtt ki is békültek egymással. Ugyhiszem nem szükséges a dologhoz kommentárt írnom, brutális tett önmagát elítéli! de nyilvánosságra kívántam hozni ez esetet, hogy ítéljen felette minden jó érzésű ember, kinek az egyéni szabadság és emberiségről fogalma van. Megvagyok győződve azonban, hogy a specialitásokban oly gazdag hazánkban is ily merénylet csak is Székesfehérvárott történhetik, hol a törvényszék elnöke nagyszámu Danitz Béla ur. Fogadjon egyéb iránt a t. szerkesztő ur kiváló tiszteltem nyilvánítását. Önnek hive Hajós Kálmán.”²⁰¹

196 Örömnep. Megyei és városi hírek. Székesfehérvár, 1875. (április 10.) 29. sz. 130. p.

197 Tisza Kálmán... Megyei és városi hírek. Székesfehérvár, 1875. (május 26.) 42. sz. 187. p.

198 Rövid hírek. Megyei és városi hírek. Székesfehérvár, 1875. (augusztus 28.) 69. sz. 304. p.

199 A helybeli főgimnázium felavatási ünnepélye. Székesfehérvár, 1875. (október 6.) 80. sz. 345–346. p.

200 A vaálvidéki kerület... Különlélek. Székesfehérvár és Vidéke, 1876. (február 6.) 11. sz. 3. p.

201 Hajós Kálmán: Nyílt levél. Székesfehérvár és Vidéke, 1876. (október 14.) 83. sz. 1–2. p.

Úgy tűnik, néha a bírói hivatás személyeskedésektől sem mentes. Nem mindig a talárt látják az emberek, hanem alatta az embert, akivel lehet, hogy összetűzésük volt, s ez elfeledteti velük a pártatlanság vélelmét, miként egy két évvel későbbi esetben is történt, melyben az érintett sérelmeit a helyi lapban tárta fel.²⁰²

A „gyakori rossz kedvű” törvényszéki elnök mindenestre a bíróságon kívül is szíven viselte a bíraskodás ügyét. Az 1878. április 1-jén tartott, rendes havi városi közgyűlésen tárgyalták többek között azt a kérdést, hogy „vajjon a békebirósági intézmény beillesztessék-e a városi adminisztratio keretébe vagy nem”? A kérdés a közigazgatás és a bíraskodás elválasztásának elvét érintette. Pro és kontra érvek egyaránt elhangzottak az ülésen az igazságszolgáltatás gyorsításától a közigazgatás elnehezítéséig egyaránt. Danitz Béla – a bizottság tagjaként – maga is megfogalmazta óvatos véleményét: „a tárgyalási ügy oly fontos, hogy azt szükséges előbb a gyakorlat terén is megfigyelni. Ha akad ember, ki a békebiróság gyakorlására tiszteletből vállalkozik, ő annak felállítását örömmel üdvözlé, de jelenben nem óhajt a polgárookra uj terhet róni, azért csatlakozik Kaiser Sándor azon indítványához, hogy a békebiróság felállítása, ezúttal függőbe hagyassák; ha látni fogjuk annak szükségességét, mindenkor kérelmezhetjük annak megnyerését a közigazgatási bizottság útján a minisztériumtól.” Végül akként határoztak, hogy „a békebiróság felállítása ezuttal elütve lett”.²⁰³

Az 1879-es év fontos volt Székesfehérvár számára az országos kiállítás miatt, amelyen Pauler Tivadar igazságügy-miniszter is látogatást tett, s ekkor a törvényszéki elnökkel is találkozott.²⁰⁴ A kiállítás záróünnepsége alkalmával pedig – más jeles személyekkel egyetemben – Danitz Béla is díszoklevelet kapott.²⁰⁵ 1882. december 4-én pedig az első magyar országos vidéki képkiallítás székesfehérvári nyitóünnepségét tartották meg. Aznap este a képkiallítást rendező bizottság tiszteletére a Vörösmarty-kör helyiségében társas vacsorát adtak, ahol a város előkelő családjai közül többen is részt vettek. „A társas vacsora 8 órakor vette kezdetet. A patkóalakban elhelyezett asztaloknál 67-en foglaltak helyet. A szép nők sem hiányoztak a társas vacsoráról, mi igen helyes volt, – legalább meggyőződhetett a tisztelt képkiallító bizottság arról, hogy az ő mű remekekkel szemben mi sokkal több természeti szépséget vagyunk képesek állítani. Hogy városunk jelenlevő szépei – nem fognak-e maradandó emléket állítani a művész urak érzékeny szívében – azt majd a kiállítás után lehet csak megtudni.” A vacsorán Danitz Béla törvényszéki elnök is jelen volt. „A kedélyes vacsorát táncz követte, mely éjfélig tartott. Az étlap következő ételekből volt összeállítva: Vesepecsenye pastétával. Paprikás csirke galuskával. – Sültek: Pulyka, kappan, récze. Borju-vesés és malacz. Vegyes saláta. Vegyes befőtt. – Tészták: Sódáros koczka. Mandulás rizs Chateaul. Vegyes czukrász sütemények. Vegyes gyümölcs és sajt.”²⁰⁶

*

Danitz Béla rendkívül aktívan vett részt a korabeli közéletben, s az erre vonatkozó adatok alapján úgy tűnik, nemcsak törvényszéki elnökként, hanem magánemberként is tevékenykedett, bár a két minőség nehezen választható el egymástól, hiszen valószínűleg a pozíciójából is fakadt tevékenykedése.

1871-ben a Kir. Magyar Természettudományi Társulat tagjegyzékében olvashatjuk nevét,²⁰⁷ 1872 márciusában pedig mint a székesfehérvári színház társulat egyik részvényesével találkozunk.²⁰⁸ Danitz tehát a színművészet pártolója volt, ez abban is megnyilvánult, hogy adakozott

„A székes-fehérvári kiállítás megnyitási ünnepélye május 17-én. Greguss Imre rajza.” [Vasárnapi Ujság, 1879. (június 1.) 22. sz. 349. p.; ADT]

202 Vö. Zámoly, mart. 31. 1878. Székesfehérvár és Vidéke, 1878. (április 6.) 28. sz. 2. p.; Zámoly, április 9. 1878. Székesfehérvár és Vidéke, 1878. (április 17.) 31. sz. 2. p.; Városi és megyei hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1878. 32. sz. 2. p.

203 Kivonatott közlemény. Székesfehérvár és Vidéke, 1878. (április 3.) 27. sz. 1–2. p.

204 A közönség köréből. Pesti Napló, 1879. (augusztus 1.) 185. sz. 2. p.

205 Iparünnep. Fehérvári Hiradó, 1880. (január 11.) 4. sz. 14. p.

206 Az első magyar vidéki képkiallítás megnyitási ünnepélye. Székesfehérvár és Vidéke, 1882. (december 5.) 144. sz. 2. p.

207 Természettudományi Közlöny, 1871. 20. f. 66. p.

208 Vegyesek. Székesfehérvár, 1872. (március 3.) 9. sz. 47. p.

Vörösmarty szobra a millennium idején.
[PIVÁNYI Ernő – TIMÁR Szaniszló et al. (szerk.): *Az ezeréves Magyarország és a milléniumi kiállítás*. Budapest, 1896, Kunosy Vilmos és Fia, 187. p.; ADT]

- 209 A vidéki... Vegyesek. Székesfehérvár, 1872. (május 12.) 19. sz. 108. p.
- 210 A Vörösmarty-téren... Vegyesek. Székesfehérvár, 1872. (június 23.) 25. sz. 146. p.
- 211 A Vörösmarty-körből. Székesfehérvár, 1872. (május 12.) 19. sz. 106. p.
- 212 Beküldetett. Megyei és városi hírek. Székesfehérvár, 1875. (december 18.) 101. sz. 437. p.
- 213 Egyleti ügy. Fehérvári Híradó, 1880. (február 28.) 18. sz. 70. p. Lásd még Az orsz. segélyező „veres kereszt” nőegyesület... Egyletek és intézetek. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (március 3.) 18. sz. 2. p.
- 214 A helybeli polgári lövölde választmánya... Egyletek és intézetek. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (április 21.) 32. sz. 2. p.
- 215 Sz. J.: A Vörösmarty-kör... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (május 15.) 39. sz. Melléklet. 2. p.
- 216 A tegnapi városi közgyűlésen... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (június 16.) 48. sz. 2. p.
- 217 A „Vörös kereszt”-egylet... Különfélék. Fehérvári Híradó, 1880. (augusztus 28.) 70. sz. 281. p.
- 218 A f. hó 8-án... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (szeptember 15.) 74. sz. 3. p. Lásd még A folyó hó 8-kán rendezett... Különfélék. Fehérvári Híradó, 1880. (szeptember 18.) 76. sz. 305. p.; A folyó hó 8-án rendezett... Különfélék. Fehérvári Híradó, 1880. (szeptember 22.) 77. sz. 309. p. Lásd még A f. évi szept. 8-án... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1880. (szeptember 22.) 76. sz. 2. p.
- 219 Kimutatás. Fehérvári Híradó, 1880. (október 20.) 85. sz. 340. p.
- 220 Az 1881-ik évi újévi köszöntés megváltásából befolyt adományok. Különfélék. Fehérvári Híradó, 1881. (január 16.) 3. sz. 23. p.
- 221 A székesfehérvári kisdedő-egylet... Különfélék. Fehérvári Híradó, 1881. (május 15.) 20. sz. 198. p.

a vidéki színeszet nyugdíjalapjába,²⁰⁹ s emellett a „Vörösmarty-téren hetenkint egyszer tartandó zenére” is adakozott három forinttal.²¹⁰ Tette ezt mint a fehérvári Vörösmarty-kör „foglalkozó” tagja.²¹¹ Az elnök adakozása nemcsak a közülethez kapcsolódott, hanem segítő szándékú is volt, erre utal, hogy 1875 decemberében 2 forintot adott a néhai Saára Iván királyi telekkönyvvezető sírja fölé emelendő síremlékre.²¹²

1880 februárjától az Országos Segélyező „Veres Kereszt” Nőegyesület tagja,²¹³ áprilisban pedig felkérték a székesfehérvári polgári lövölde helyettes elnökévé,²¹⁴ majd májusban a Vörösmarty-kör választmányának tagjaként említették meg nevét.²¹⁵ Júniusban a városi közgyűlésen „a bizottsági tagok általános figyelme közt, egy valóban szép beszéd kíséretében indítványozta, hogy Havranek József polgármesternek, a leányárvaház létesítése érdekében kifejtett nagy horderejű buzgalmaért és sikeres fáradozásáért jegyzőkönyvileg köszönet és elismerés szavazzassék. A meleg hangon tett indítványt, viharos éljenzések között tette a bizottsági gyűlés magáévá” – számolt be a *Székesfehérvár és Vidéke*.²¹⁶ Szeptemberben ismét a „Vörös kereszt-egylet” került a figyelem középpontjába, 8-án jótékony ünnepséget rendeztek, amelyen az egyik a tombolasátorban a törvényszéki elnök is segédkezett,²¹⁷ s maga is több „fölülfizetést eszközölt”.²¹⁸

Adományozási hajlandósága továbbra is szerteágazó maradt, 1880 októberében például Szögyény-Marich László főispánt ábrázoló életnagyságú olajképnek a megyeháza dísztermében való elhelyezésére adománygyűjtést rendeztek, amelyhez Danitz Béla elnök a királyi törvényszék tagjaitól 20 Ft. 90 kr. pénzüsszeget gyűjtött,²¹⁹ sőt az „1881-ik évi újévi köszöntés megváltásából befolyt adományok” felsorolásánál is megjelent neve.²²⁰ Mindemellett Danitz a fehérvári kisdedővó egylet választmányi tagja is volt.²²¹

„Pálkics Béla: Szögyény-Marich László (1850)”. Olajfestmény a Megyeháza dísztermében.
[ERDŐS Ferenc – KELEMEN Krisztián – VITEK Gábor: *Vármegyháza a bástya és a várfaal helyén*. (Fejér Megyei Levéltár Közleményei 28.) Székesfehérvár, 2002, 63. p.]

Köztisztületnek örvendő családi események részesévé is vált, így történhetett, hogy Posztóczky Kálmán törvényszéki aljegyző és baracskai Szűcs Irén esküvőjén násznagy volt.²²² 1881 októberében „Ő Felsége a király nevenapján a székesegyházban Pauer János püspök ő méltósága fényes segédlettel nagy misét mondott”, ahol Danitz Béla is jelen volt. „Az ünnepély kegyelettel folyt le. Éljen a király!” – zárta az eseményről készült beszámolóját a helyi lap.²²³ A királynéről sem feledkeztek meg, novemberben az ő névnappja tiszteletére rendezett istentiszteleten is megjelent a törvényszéki elnök.²²⁴ A király születésnapjáról is megemlékeztek alattvalói, így például 1882. augusztus 18-án „nagy pompával ünnepelték meg a helybeli székesegyházban. Az isteni tiszteletet Pauer János megyés püspök ur ő méltósága tartotta teljes segédlettel. Az isteni tiszteleten jelen voltak az összes polgári és katonai tekintélyek.” A törvényszék részéről ott volt Danitz Béla törvényszéki elnök, Lechner Ignác királyi járásbíró és több tisztviselő. „A jelenvoltak legnagyobb

- 222 Hymen, Vidék. Fővárosi Lapok, 1878. (június 4.) 128. sz. 630. p.
- 223 Ő Felsége a király nevenapján... Különfélék. Fehérvári Híradó, 1881. (október 9.) 41. sz. 379. p.
- 224 Folyó hó 19-én Erzsébet királyné... Különfélék. Fehérvári Híradó, 1881. (november 27.) 48. sz. 446. p.

Jókainé Laborfalvi Róza 1883-ban. [Vasárnapi Ujság, 1883. (december 2.) 48. sz. 769. p.; ADT]

- 225 Ő Felsége születése napját... Városi és megyei hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1882. (augusztus 19.) 98. sz. 1-2. p.
- 226 A király körünkben. Székesfehérvár és Vidéke, 1882. (szeptember 21.) 112. sz. 1. p.
- 227 Szépirodalmi rész. Székesfehérvári Naptár, 1900. 100-102. p.; Székesfehérvárt... Vidék. Fővárosi Lapok, 1884. (március 12.) 61. sz. 400. p.
- 228 ó.: Nőgyűlési bál Székesfehérvárott. Farsang. Budapesti Hírlap, 1884. (február 28.) 58. sz. Melléklet a „Budapesti Hírlap” 58-ik számához. 1. p.
- 229 BÁNYAI Balázs: Szenvedély és reprezentáció. Zichy Jenő gróf vadászatai és kastélyai. In Bányai Balázs – Kovács Eleonóra (szerk.): A „Zichy-expedíció” (Szent István Király Múzeum közleményei. A sorozat 48.) Székesfehérvár, 2013. 141. p.
- 230 A lövész-társulat vasárnap... Különfélék. Székesfehérvár és Vidéke, 1876. (április 12.) 30. sz. 3. p. Lásd még A lövész-egylet... Hírek. Székesfehérvár, 1876. (április 12.) 30. sz. 125. p.
- 231 A polgári lövész-egylet... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1882. (április 4.) 40. sz. 2. p.
- 232 „A székesfehérvári lövész-egylet” Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1882. (március 14.) 31. sz. 3. p.; Meghívó. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1882. (március 30.) 38. sz. 2. p.
- 233 Sajnos baleset... Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1882. (december 28.) 154. sz. 2. p. Lásd még Csoóron... Vidéki hírek. Fővárosi Lapok, 1882. (december 30.) 300. sz. 1879. p.; Baleset. Hírek. Fehérvári Híradó, 1882. (december 31.) 54. sz. 2. p.

részt diszmagyar öltönyben jelentek meg.”²²⁵ Szeptemberben személyesen magát az uralkodót is láthatták a helyiek, ugyanis Triesztből Nagykanizsán át továbbutazván a királyi pár Székesfehérváron is megállt. Bár „kerülni akart ő felsége mindenféle parádét”, a „pályaudvar csinosan fel volt díszítve. Nemzeti színű és a város s megye színeit képviselő lobogókkal volt felékesítve. A vonat megállási helyén nagy, diszes szőnyeg volt a földre terítve. [...] Már nyolcz órakor óriási tömegekben hullámzott a nép az indóház felé. A városi és megyei tisztikar, bizottsági tagok teljes számmal megjelentek Szögyény-Marich László főispán vezérlete alatt”, s körükben természetesen a törvényszéki elnök is jelen volt. A király, kiszállván vonatából, a peronon rövid köszöntésben részesült, amit az uralkodó is röviden válaszolt biztosítva „vonzalmáról a magyar népet”, majd a polgármesterhez és a városi rendőrkapitányhoz is kérdést intézett. „Danitz Béla törvényszéki elnöktől azt kérdezte: van-e sok dolga a törvényszéknek, — s midőn ez igennel felelt, azt jegyzé meg: »Az pedig nem jó, ha a polgárok sokat pörösködnek.« [...] A negyedórai cercele alatt mindenkinek volt valami szava. Ott állott az uralkodó hü magyar népe közt, feledve a trieszti kellemetlenséget, ott állott derült arczczal, nem védve testőröktől, nem katonaságtól. Jobban megvédte őt a nép szeretete, a magyar nemzet becsületessége! [...] Tizenhét perczig időzött a vonat s egetverő éjjennel bucsuzott el a nép szeretett királyától, egyedül azt fájlatva, hogy nem láthatta királynőjét, ki nem mutatta magát a nép előtt.”²²⁶

Ha a királyné nem is, de az ünnepelt színésznő, Jókainé Laborfalvi Róza szívesen mutatta meg magát a fehérváriaknak, ugyanis „a színpártoló egyesület kérelmére megígérte, hogy városunkban, hol először lépett fel önálló szerepben, fog utoljára életében színpadra lépni és bucsut venni a színésztől”. A művésznő 1884. március 9-én érkezett meg Székesfehérvárra, ahol „nagy számú diszes közönség” fogadta. A köszöntések, majd az előadás próbája után a színésznő tiszteletére szűkebb körű díszebédet adtak, ahol a városi előkelőségek között Danitz törvényszéki elnök is megjelent,²²⁷ csakúgy, mint nem sokkal korábban a nőgyűlési bálon.²²⁸

Danitz aktív társadalmi életéhez hozzátartozott a vadászatokon való részvétel is. Így például részese volt az 1876-os kálozi galamblöví versenynek, ahova gr. Zichy Jenő hívta meg.²²⁹ Sőt, megválasztották a lövész-társulat választmányi tagjává a társulat azon az 1876. április 9-i, a városháza nagytermében tartott közgyűlésén, amelyen Deák Ferencet – emlékének tisztelegve – tiszteletbeli tagként vették fel.²³⁰ 1881-ben lövész-mestere,²³¹ 1882-ben már helyettes főlövész-mestere volt az egyletnek.²³²

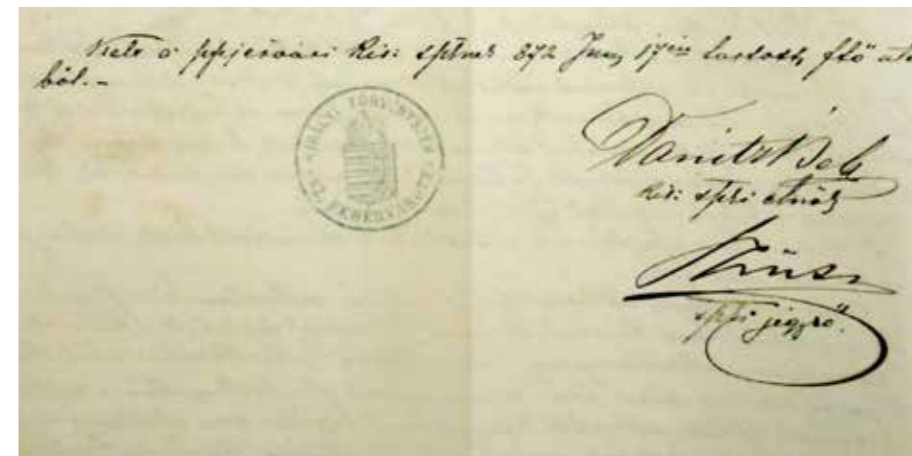
„Sajnos baleset érte tegnap Danitz Béla, helybeli kir. törvényszéki elnököt mely könnyen végzetessé válhatott volna reá nézve” – számolt be az esetről a *Székesfehérvár és Vidéke* 1882. december 28-i számában. „Az elnök tudvalevőleg épen oly jó, mint szenvedélyes vadász. Tegnap a főispán tulajdonát képező réti pusztán hajtó vadászat volt, melyen sokan vettek részt. Danitz elnök a második hajtás megkezdésekor Lefauchaux fegyverének csöveibe töltényt akart beilleszteni. Az egyik csöbe minden nehézség nélkül bement a tölténye; a másik azonban valamivel szélesebb lévén, a gyutacs a fegyver lezárásánál beleütközött a nyugrugón álló kalapácsba, s a töltény elrobbant. A sörét a puskacsó végén ment ki, a lőpor azonban visszavágódott az elnök arczába, ki egy kiáltással földre rogyott. A vadásztársaság kimondhatlanul megrémült, s azonnal a megsérült elnökhöz rohantak. Az elnök arczát s szemehéját a lőpor összeégette. Este beszállították a városba. Az elnök az ágyat őrzi. Balesete fölött a városban általános a részvét.”²³³

Februárra már felgyógyulhatott az elnök, mert megjelent Zichy Jenő birtokán, ahol Samu és Eszter, a medvepár 1883. február 21-én „egybekelt”. „E napon a lakodalom előkészítetvén, a grófnak szt-iváni birtokára való megjelenése alkalmából ünnepély rendeztetett.” A násznép a környékbeliékből és a gróf vendégeiből állt, köztük Danitz Béla törvényszéki elnök is megjelent. „A vendégek kellemesen eltöltött napok után a kedves szt-iváni kastélyból azon reményben távoztak el, hogy az új házások majd csak össze szoknak. De csalódtunk, mert azóta vett tudósítás után biztosan mondhatjuk, hogy: »Matrimonium non est consummatum.«”²³⁴ Mindennek fényében nem valószínű, hogy e medvepár kölykei áldozatul eshettek a következő hajtóvadászon, amelyen Danitz is részt vett, bár a „társaság számos vadat ejtett el”.²³⁵

*

Ahogy a törvényszéki elnök neve – közéleti aktivitása nyomán – az újságok soraiban folyamatosan megjelent, úgy e gazdag életút 1884. november 15-i megszakadásáról is beszámoltak: „Székesfehérvárt igen nagy részvétet kelt Dánitz Béla törvényszéki elnök halála” – tette közre a *Fővárosi Lapok*. „A magyar birói kar egyik legjelesb tagja hunyt el benne, ki szilárd jelleme, képzettsége és szeretetreméltósága által Székesfehérvár társasköreinek egyik legkiválóbb alakja volt. Az általa vezetett törvényszék mintaszerűen működött s Dánitz, hivatalos teendőinek erélyes intézése mellett időt talált még arra is, hogy a város minden jótékony és mivelődési intézményét buzgón támogassa. Mult kedden vadászon volt gróf Zichy Jenőnél, ifjúkori meghitt barátjánál, másnap a törvényszéki tárgyalás alatt rosszul lett s vasárnap reggel meghalt. Gróf Zichy Jenő Budapestről a beteghez vitte Korányi Frigyes egyetemi orvostanárt, de a beteg menthetetlen volt. Elhunytának híre Székesfehérvár középületeire gyászlobogót tűztek s őszinte részvét nyilvánul a legszelebb körökben. Családot az elhunyt nem hagyott hátra.”²³⁶

„Danitz Béla székesfehérvári kir. törvényszéki elnök temetése, mint lapunknak távirják – írta a *Nemzet* 1884. november 18-án –, óriási közönség előtt történt meg ma d. u. 3 órakor Székesfehérvárott. A koporsót számos koszorú borította. A gyászszertartást dr. Pauer János püspök végezte fényes segédlettel. Képviselve voltak a törvényszék testületileg, a megye, a város, a lövölde, a helybeli pénzügyintézetek, az összes járásbíróságok, a déli vasút, a tűzoltók, a helybeli egyletek és egyáltalán az egész város intelligentiája. Az összes tisztikar a zenekarral kivonult. A gyász miatt ma színházi előadás sem tartatik. Kinn a temetőben Barcza László törvényszéki bíró tartott megható bucsubeszédet.”²³⁷

234 LANCASTER: „Samu és Eszter” jegyesek. Tárca. *Vadászlap*, 1883. (március 15.) 8. sz. 94-95. p.

235 (Hajtóvadászat) Napi hírek. *Pesti Hírlap*, 1884. (január 10.) 10. sz. 6. p.

236 Székesfehérvárt... Vidék. *Fővárosi Lapok*, 1884. (november 18.) 271. sz. 1751. p.

237 Danitz Béla... Hírek. *Nemzet*, 1884. (november 18.) 796. sz. 2. p.

Magyar királyi igazságügyi ministerium.

LVI. Székes-fehérvári kir. törvényszék.

Elnök: Tamásy Béla.
Bírák: Bogtay Gyula.
Kovács Ignác.
Sárközy Kálmán.
Dr. Máder Ferencz.
Wildenauer János.
Tóth János.
Zuber Kálmán.
Barcza László.
Scherer Kamil.
Kovács István.
Kereskedelmi ülnökök: Wertheim Salamon.
Herczeg Ignác.
Hahn Jakab.
Felmayer István.
Jegyző: Sigray Gyula.
Aljegyzők: Vlassits Sándor.
Kulcsár Lajos.
Geiger Dezső.
Joggyakornok: Námesi János.
Irodaigazgató: Kégl József.
Irodatisztek: Forster György.
Urhegyi Gyula.
Telekkönyvezetők: Fájth János.
Kükemezey Zsigmond.
Segédtelekkönyvezetők:
Tokody István.
Kökényesdy János.
Irnokok: Sulman János.
Scheffer Pál.
Walter János.
Csaplár László.
Bezöky József.
Szőke István.
Háry János.
Zsedelyi Mihály.
Havas József.
Törvényszéki orvos: Dr. Vargha Zsigmond.
Ügyészség:
Kir. ügyész: Komócsy Pál.
Alügyész: Egressi Nagy László.
Irnok: Ferenczy Bálint.
Fogházorvos: Dr. Ligeti József.
Fogházfelügyelő: Löwy Dávid.

1. Székes-fehérvári kir. járás-bíróság.

Járásbíró: Lechner Ignác.
Albírák: Sohár Béla.
Hollaky Árpád.
Dr. Szücs Miklós.
Joggyakornok: Salamon Iván.
Polezer Péter.
Irnokok: Vida Pál.
Kégl László.
Lőrincz Sándor.
Végrehajtók: Tuboly István.
Szöllösy Endre.
Gömbösi Antal.
2. Adonyi kir. járásbíróság.
Járásbíró: Hornóczy György.
Albíró: Dr. Kukorelly Ferencz.
Aljegyző: Ballay Győző.
Segédtelekkönyvezetők: Tóth Ferencz.
Irnokok: Ofner Ignác.
Görczy Ottó.
Végrehajtó: Kreskay Pál.

3. Moóri kir. járásbíróság.

Járásbíró: Gazdy Béla.
Albíró: Viosz Béla.
Aljegyző: Farkas Sándor.
Segédtelekkönyvezetők: Árvay Imre.
Zalay Lajos.
Irnokok: Bolla János.
Kubiczky Károly.
Marossy János.
Végrehajtó: Nagy Elek.

4. Sárbogárdi kir. j. bíróság.

Járásbíró: Décsy Lajos.
Albíró: Salamon Alajos.
Irnok: Somodi Károly.
Végrehajtó: Németh Béla.

5. Vaáli kir. járásbíróság.

Járásbíró: Botka József.
Albírák: Kálmán Lajos.
Várady István.
Aljegyző: László Sándor.
Joggyakornok: Weber Gyula.
Telekkönyvezetők: Pölhösy István.
Segédtelekkönyv.: Kozma Sándor.
Irnokok: Kupkay Sándor.
Pritz Péter.
Micheller János.
Végrehajtó: Havas Sándor.

SZÜKSÉGES AZ ÚJ PALOTA!

1885 elején Tamásy Béla követte az előző év novemberében elhunyt Danitz Bélát a Székesfehérvári Királyi Törvényszék elnöki tisztében. S miként a törvényszék megyeházi életének története mutatta, az új vezető hamar tevőlegesen lépett fel a jobb elhelyezési körülményekért.

*

Tamásy Béla 1832-ben született az erdélyi *fogarasi Tamásy*²³⁸ család gyermekeként. Nemességük Fogarasy, másképp Tamásy György nevéhez kötődik, aki Báthory Gábor erdélyi fejedelem gyalogtestőre volt, s Szebenben, 1613. április 20-i keltezéssel, János nevű testvérével együtt kiváltságot és címet kapott.²³⁹

A 17. századi ősök leszármazottja, Tamásy Béla tizenöt éves korában honvédhuszár hadnagy volt, tehát ő is részese volt az 1848–1849-es eseményeknek.²⁴⁰ Jogi pályafutásán neve először 1867-ben mint „Kisküküllő vármegyei székbiro”,²⁴¹ 1869-ből pedig mint úrbéri ülnök tűnik fel a forrásokban.²⁴² E marosvásárhelyi királyi úrbéri törvényszéki pozícióját a következő években is megőrizte egészen addig,²⁴³ mígnem 1871. december 18-i keltezéssel kinevezést nyert az uralkodótól nagyszabeni királyi törvényszéki bírónak.²⁴⁴ 1872-ben a nagyszabeni bírói államvizsgálati bizottság tagjává is kinevezték.²⁴⁵ A következő években törvényszéki bíróként – ha nem is

²³⁸ A név írásmódja forrásonként változó, nem következetesen használják a Tamásy és a Tamássy formát.

²³⁹ Vö. R–R.: Fogarasi Tamásy család (címerrel) In Komáromy András – Pettkó Béla (szerk.): *Nagy Iván családtörténeti értesítő* 2. Budapest, 1900, Athenaeum, 253–254. p.

²⁴⁰ Vö. SZATHMÁRY György: A képviselőház statisztikája. *Ellenzék*, 1883. (február 24.) 45. sz. Melléklet az Ellenzék 45-ik számához; BARBARITS Lajos: A nagykanizsai hivatalok története. In Barbarits Lajos: *Nagykanizsa*. (Magyar Városok Monográfiája) Budapest, 1929, Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, 170. p.; HORVÁTH Zsolt: A kanizsai törvényszék vezetői. *Zalai Hírlap*, 2000. (április 14.) 88. sz. 7. p.; HORVÁTH Zsolt: A nagykanizsai törvényszék vezetői. In Molnár András (szerk.): *Zalai Millennium. Szemelvények Zala megye múltjából*. Zalaegerszeg, 2000, Zala Megyei Levéltár, 104. p.

²⁴¹ Vö. R–R. 1900. 254. p.
²⁴² GERÉB: Ns. F.-Fehérvármegye okmánytára II. füzetéből kimutatások folytatása. *Magyar Polgár*, 1869. (július 9.) 80. sz. 349. p.

²⁴³ Vö. Jegyzéke... *Székely Hírlap*, 1870. (október 8.) 81. sz. 329. p.; Jegyzéke... *Székely Hírlap*, 1870. (október 15.) 83. sz. 338. p.; Jegyzéke... *Székely Hírlap*, 1870. (október 22.) 85. sz. 345. p.; Jegyzéke... *Székely Hírlap*, 1870. (december 3.) 97. sz. 393. p.; Jegyzéke... *Székely Hírlap*, 1871. (november 25.) 94. sz. 380. p.

²⁴⁴ Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1871. (december 24.) 295. sz. 6481. p.

²⁴⁵ (Kinevezések.) Különlélek. *Pesti Napló*, 1872. (február 16.) 38. sz. 2. p.

A Tamásy család címere. [R–R.: Fogarasi Tamásy család (címerrel) In Komáromy András – Pettkó Béla (szerk.): *Nagy Iván családtörténeti értesítő* 2. Budapest, 1900, Athenaeum, 254. p.; ADT]

A Székesfehérvári Királyi Törvényszék és illetékességi területe igazságügyi szerveinek személyi állománya 1886-ban. [Magyarország tisztí cím- és névtára. 1886. 450–451. p.; ADT]

olyan aktívan, mint Danitz Béla – a nagyszabeni közéletből is kivette részét: a helybeli magyar olvasóegylet elnöke volt,²⁴⁶ s tisztét az 1880-as gyűlésen „közfelkiáltással” újra betölthette,²⁴⁷ csakúgy, mint 1881-ben.²⁴⁸ Ebben az évben országgyűlési képviselővé választották az akkori kormánypárt színeiben,²⁴⁹ e munkáját az 1881. szeptember 24-re összehívott törvényhozásban kezdte meg Szászsebes választókerületének képviselőjeként.²⁵⁰ Októberben a képviselőház Apáthy István vezette igazságügyi bizottságának tagjává is megválasztották,²⁵¹ ugyanígy 1882-ben is.²⁵² Kivette részét a testület munkájából: előadója volt a „kir. Curiának országos képviselő-választási ügyekben gyakorlandó biráskodásáról szóló törvényjavaslat tárgyában” készült bizottsági jelentésnek.²⁵³ 1882. október 14-én Tamássy mutatta be a képviselőháznak Grasser Károly királyi bírósági végrehajtó kérvényét, „melyben nemcsak maga, hanem általában a királyi végrehajtók anyagi helyzetének javításáért esedezik.”²⁵⁴

1883. március 30-án az igazságügy-miniszter előterjesztésére nagykanizsai törvényszéki elnökké nevezte ki az uralkodó Tamássyt,²⁵⁵ aki még felszólalt képviselőként a ház előtt április 5-én a középiskolai törvényjavaslat részletes tárgyalása során.²⁵⁶ Május 16-án viszont már beszámoló beszédet tartott szászsebesi választói előtt, s egyúttal tudatta velük, hogy bírói kinevezése miatt leteszi mandátumát. „A beszámoló beszéd után a választók lakomát rendeztek képviselőjük tiszteletére.”²⁵⁷

1883. június 1-jével foglalta el elnöki tisztét Nagykanizsa királyi törvényszékén,²⁵⁸ s két hétre rá a „törvényszék tisztikara és az ügyvédek disztrakomát rendeztek Tamássy Béla újonnan kinevezett törvényszéki elnök tiszteletére.”²⁵⁹

Két évet sem töltött Tamássy Nagykanizsán, ugyanis „Ő császári és Apostoli királyi Felsége, f. évi február hó 7-én kelt legfelső határozványával legk. megengedni méltóztatott, hogy *Tamássy Béla* nagykanizsai kir. törvényszéki elnök hasonló minőségben a székesfehérvári kir. törvényszékhez áthelyeztessék.”²⁶⁰

Tamássy az igazságügyi palota építését kezdeményezte a megfelelő körökben, a kérdés végül – a megyeháza melletti volt Sigray-ház helyiségeinek kibérlésével – évekre elült, így Tamássy idejében bár nem épült fel a Törvényház, de nélküle talán még nagyobb késedelmet szenvedett volna a megvalósulás.

A magyar képviselőház nagy terme Pesten

- 246 Vö. Nyilvános köszönet. *Maros-Vidék*, 1879. (március 9.) 19. sz. 74. p.
- 247 B. B.: Levelezés. *Magyar Polgár*, 1880. (január 30.) 24. sz. 2. p.
- 248 x. y.: A nagyszabeni magyar Olvasó-Egylet rendes évi közgyűlése. *Ellenzék*, 1881. (január 28.) 22. sz. 2. p. Lásd még Levelezés. *Magyar Polgár*, 1881. (január 28.) 22. sz. 2. p.
- 249 Az új képviselők betürendes névsora. *A Hon*, 1881. (június 30.) 178. sz. 1. p.
- 250 REGELE János (összeáll.): *Az 1881. szeptember 24-ére összehívott országgyűlési képviselőházának név-, lak- és törvényhatóságok szerinti névjegyzéke*. Budapest, 1882, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 47. p.
- 251 Képviselőházi napló (KN), 1881. I. k. 29. p.; Igazságügyi bizottság. *Vegyesek. Magyar Igazságügy*, 1881. 15. k. 1–6. sz., 16. k. 5. sz. 449. p.
- 252 Országgyűlés. *Nemzet*, 1882. (október 10.) 40. sz. 1. p.
- 253 KN 1881. V. k. 139. p. A törvényjavaslatot 1883. március 9-én tárgyalta a Képviselőház. KN 1881. X. k. 276. p.
- 254 KN 1881. VII. k. 71. p.
- 255 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1883. (május 27.) 119. sz. 1. p.
- 256 KN 1881. XI. k. 322. p.
- 257 Tamássy Béla... *Hírek. Nemzet*, 1883. (május 23.) 140. sz. 2. p.
- 258 BARBARITS 1929. 170. p.
- 259 Nagy-Kanizsán... *Vidéki hírek. Fővárosi Lapok*, 1883. (június 15.) 138. sz. 897. p.
- 260 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1885. (február 12.) 34. sz. 1. p.

Tamássy munkálkodásának színtere, a képviselőház ülésterme a mai Országház megépülte előtt. [Vasárnapi Ujság, 1865. (november 19.) 47. sz. 593. p.; ADT]

Az igazságügyi palota és a megyeháza körüli teendőik között a törvényszéki elnöki feladatokkal együtt járó kötelezettségeit sem hanyagolta el Tamássy, aki Danitzhoz hasonlóan részt vett a városi társadalmi és egyéb eseményeken. Így például 1885. június 11-én a Székesfehérvár–Moha vasúti szárnyvonal ünnepélyes megnyitására Tamássy elnök is jelen volt,²⁶¹ majd augusztus 9-én nejével és fiaival együtt megjelent azon a szentmisén, amelyet Kováts István törvényszéki bíró testvére, Kováts Antal kegyes rendi tanár tartott mint első „szent-mise-áldozatát”. „Az ájtatos ünnepély végeztével számosan részesültek az új áldozár áldásában. Ugyanaz nap Kováts István törvényszéki bíró ur fényes vacsorát adott”, amelyen – a neves vendégek és általuk mondott köszöntők között – „Tamássy Béla az ünnepelt szülőit s rokonait éltette.”²⁶²

Az 1885. szeptemberi megyeházi tüzeset, majd az azt követő felfordulás közepette üdítő esemény lehetett Gulyás Gizella kisasszony, „a fiatalsága daczára már is oly hirneves művész” zongora hangversenye november 14-én. „Az érdekes műsor minden darabját a művészi technika legnagyobb virtuozitással és mélyen érző kifejezéssel játszotta el a fiatal művész, ki tisztelői által gyönyörű ezüst babékoszorúval és számos szép csokorral tüntetett ki. Minden egyes műsori darabot pedig a közönség élénk és zajos tapsai követték. – A diszes közönség közt láttuk: gr. Eszterházy Lászlóval. belső titkos tanácsost Sárodról, gr. Cziráky Béla főispánt nejével, Tamássy Béla törvényszéki elnököt nejével, Pacor ezredesné urhölgyet, a bírói, ügyvédi és orvosi kar, és a legelőkelőbb polgári családok számos tagját” – tette közé a *Székesfehérvár és Vidéke*.²⁶³

1886 társadalmi eseményei – az akkor már – volt főispán, Szőgyény-Marich László 80. születésnapjával vették kezdetüket, s természetesen – már a jeles nap előestéjén – a törvényszéki elnök vezetése alatt a bírói kar is köszöntötte az ünnepeltet.²⁶⁴ Áprilisban maga az elnök adta hírül, hogy a „székesfehérvári kir. törvényszék hozzá tartozó kir. járásbíróságok és kir. ügyészség tagjai – képviselve a k. törvényszék időszerinti elnöke által – testületileg mint alapítótag óhajtván belépni az E. M. K. E.-be, ennek folytán van szerencsém tiszteletteljesen közölni, hogy a 100 frt tagsági összeget és az azon felül begyűlt 15 frt 33 krt, mint adományt, összesen tehát 115 forint 33 krt, mai napon postautalvánnyal czimhez megküldeni. [...] Az összeg csekély ugyan, mert az csak is a fizetésükre utalt hivatalnokok filléreiből gyűl össze, de ha hazánk többi törvényszékei és más hatóságai példánkat követi, megleszen azon örömről, hogy kezdeményezésünk egy néhány ezer firtal támogatta azon együletet, melynek magasztos hivatását, hogy eredmény koszoruzza, lelkünk mélyéből kívánjuk” – fogalmazta meg sorait Tamássy,²⁶⁵ aki nemcsak az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület ügyét támogatta, hanem törvényszéki díjnokaiapidíjainak összegére is figyelmet fordított.²⁶⁶ Októberben pedig – a szokásos – királyi névnap alkalmából rendezett „nagy zenés mise” vendége volt „választott közönség” körében.²⁶⁷

1887 tavaszán Tamássy elnököt törvényszéki munkája mellett a rabsegélyezés kérdései is érdekelték, egy április 17-i értekezleten el is határozták ilyen célú egyület megalakítását,²⁶⁸ amely 1888. április 4-én meg is tartotta választmányi ülését.²⁶⁹

1887 júliusa elején már a református egyházkerület közgyűlése foglalkoztatta a várost, de lehet, leginkább az, hogy az eseményre Tisza Kálmán miniszterelnök is ellátogatott, aki előtt a város előkelőségei – köztük Tamássy elnök is – tiszteletét tette.²⁷⁰ Szeptemberben mint bírót és mint vót is veszteség érte, amikor Conrad Mór kúriai bíró meghalt.²⁷¹

Szőgyény-Marich László arcképe 1883-ban. [Vasárnapi Ujság, 1883. (június 3.) 22. sz. 349. p.; ADT]

- 261 A mohai szárnyvonal megnyitása. *Nemzet*, 1885. (június 11.) 996. sz. 2. p. Lásd még A mohai szárnyvasut ünnepélyes megnyitása. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (június 11.) 70. sz. 1. p.
- 262 Uj mise. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (augusztus 11.) 96. sz. 2. p.
- 263 Hangverseny. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (november 17.) 138. sz. 2. p.
- 264 Szőgyény-Marich László jubileuma. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1886. (január 2.) 1. sz. 1–2. p.
- 265 Az „Erdélyrészi magyar közművelődési egyesület” rovata. *Magyar Polgár*, 1886. (április 1.) 74. sz. 3. p.
- 266 Vidéki hírek. *Fővárosi Lapok*, 1886. (augusztus 20.) 230. sz. 1680. p.
- 267 A király névnapja. *Nemzet*, 1886. (október 5.) 1473. sz. 5. p.
- 268 Rabsegélyező-egylet Székesfehérvárt. *Vegyes. Ügyvédek Lapja*, 1887. 17. sz. 7. p.
- 269 A székesfehérvári és fehérvármegyei... Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1888. (április 5.) 41. sz. 2. p.
- 270 Ref. egyházkerületi gyűlés. A Pesti Napló táviratai. *Pesti Napló, esti kiadás*, 1887. (július 4.) 182. sz. 2. p.; A kormányelnök megérkezése... *Vidék. Fővárosi Lapok*, 1887. (július 5.) 183. sz. 1346. p.; Belföld. *Nemzet*, 1887. (július 5.) 1741. sz. 1. p.; Ref. egyházkerületi gyűlés Székesfehérvárott. *Táviratok. Pesti Hírlap*, 1887. (július 5.) 183. sz. 9. p.
- 271 Gyászlobogó... *Fővárosi hírek. Fővárosi Lapok*, 1887. (szeptember 30.) 268. sz. 1977. p.

Novemberben már vidámabb apropó adott okot, hogy a törvényszéki elnök neve a sajtóban megjelenjen: „Unikum, sőt ha lehet még több annál, hogy Tamássy Béla, a fejérmegyei kir. törvényszék elnöke, az ottani törvényszéki épület falait elborító szőlőt az ottani díjnokokkal nemcsak leszüreteltette, de még meg is traktálta őket pecsenyével és borral, úgy, hogy az egyszer úri módon jóllaktak. Úgy a nemes tett, valamint az a csoda, hogy egy Sanyaró Vendel egyszer jól is lakott, megérdemli, hogy örök emlékezet okáért Clio táblájára fölvésettsék.”²⁷²

*

Az 1888-as esztendő a végét jelentette Tamássy Béla székesfehérvári működésének. Az ok – ezúttal is – egy pozícióváltás volt: 1888. május 19-i keltezéssel az uralkodó Tamássy Bélát kinevezte a Budapesti Királyi Ítéltábla bírójává.²⁷³ Itt még két évet sem töltött el az egykori fehérvári törvényszéki elnök, újabb kinevezés nyomán – 1890 februárjában a frissen megalakított Debreceni Királyi Ítéltáblához került,²⁷⁴ s ott az I. sz. polgári tanács tagja lett.²⁷⁵ Innen ment nyugdíjba 1892-ben,²⁷⁶ s az ekkor vásárolt budavári Werbőczy utcai házában²⁷⁷ élte utolsó éveit, 1897. szeptember 4-én bekövetkezett haláláig.²⁷⁸

A debreceni Podmaniczky-ház, ahol a Debreceni Királyi Ítéltábla, így Tamássy is mint ítéltáblai bíró megkezdte működését. [PAPP József: Törvénykezési helyszínek Debrecenben a 20. századig. In Megyeri-Pálffy Zoltán (szerk.): Jogszolgáltatás Debrecenben. Debrecen, 2015, Debreceni Törvényszék, 38. p.]

272 Unikum. Hireink. Veszprém Megyei Hivatalos Heti Közlöny, 1887. (november 13.) 46. sz. 3. p.

273 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1888. (május 24.) 121. sz. 1. p. Lásd még Bírósági kinevezések. Fővárosi hírek. Fővárosi Lapok, 1888. (május 24.) 143. sz. 1053. p.

274 A kir. táblai kinevezések. A Jog, 1891. 6. sz. 46. p. Lásd még Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1891. (február 1.) 26. sz. 1. p.

275 ANTAL Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon 1890–1900. Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtszék. (Dél-Alföldi évszázadok 23.) Szeged, 2006, Csongrád Megyei Levéltár, 49. p.; a Debreceni Királyi Ítéltábla történetéhez lásd még

BALOGH Judit: A Debreceni Ítéltábla rövid története. In Szilágyiné dr. Karsai Andrea (szerk.): 10 éves a Debreceni Ítéltábla. Debrecen, 2015, Debreceni Ítéltábla, 14–26. p.; BALOGH Judit: Város és bíraskodás. In Szilágyiné dr. Karsai Andrea (szerk.): Legyen ez az épület mindenkor az igazság temploma. Debrecen, 2016, Debreceni Ítéltábla, 10–20. p.

276 Nyugdíjazások. Igazságügyi Közlöny, 1892. 7. sz. 248. p.

277 Ingatlanok forgalma. Közgazdaság. Budapesti Hírlap, 1892. (április 19.) 109. sz. 6. p.

278 (Gyászrovat.) Napi hírek. Budapesti Hírlap, 1897. (szeptember 6.) 248. sz. 4. p.; Halálozások. Vasárnapi Ujság, 1897. (szeptember 12.) 37. sz. 610. p.

A székesfehérvári megyeháza napjainkban. [Szerzői felvétel]

ÚJ FEJEZET A TÖRVÉNYSZÉK ÉLETÉBEN: A TÖRVÉNYHÁZ

A következő éveknek a törvényszéket – így az elnöknek az életét is – érintő legfontosabb eseménye az igazságügyi palota felépítése volt. Ennek története már megvilágította, hogy az, amit Tamássy Béla elnök elindított, Daróczy István elnök munkálkodásával ért révbe. Ennek köszönhetően az építkezés 1901-es megkezdését követően 1902. október 20-án átadták a székesfehérvári Törvényházat.

*

Királydaróci Daróczy István 1846. március 29-én született Kalocsán.²⁷⁹ Székesfehérvári pályafutása Tamássy Béla távozásával vette kezdetét, amiről – és egyéb életrajzi adatokról – a *Székesfehérvár és Vidéke* 1888. május 24-én számolt be: „Tamássy Béla törvényszékünk elnökének kir. ítélő-táblai bírónak történt kinevezésével egyidejűleg a székesfehérvári kir. törvényszékhez elnökül a f. évi május 19-én kelt legfelsőbb kéziratral Daróczy István gyürki járásbíró neveztetett ki. Az új elnökről a következő életrajzi adatokat közölhetjük: Daróczy István fejevármegyei származása s így reánk nézve nem idegen. Édes atya Daróczy István czecei földbirtokos volt, édes anyja Szluha Teréz, Szluha Sándor czecei nagybirtokos leánya. Tanulmányait a budapesti egyetemen végezte kiváló sikerrel s azután a királyi táblánál volt alkalmazva mint fogalmazó, a birói pályára lépve, gyürki járásbírónak neveztetett ki. Rokonszenves alak, mintegy 42 éves nőtlen, kitűnő modoru s azoknak kik vele érintkeznek, rokonszenvét mindjárt megnyeri, mint járásbíró kiváló képzettséggel tünt fel. Mind társadalmi életünk, mind a bíróság sokat fog nyerni a munkabíró és tehetséges fiatal elnökkel. A vármegyénk tisztikarának több tagjával rokonságban áll. Várjuk mielőbbi megérkezését s hisszük, hogy személyéhez kötött reményeinkben nem fogunk csalatkozni.”²⁸⁰

Hivatali esküjét 1888. június 16-án tette le az új elnök a törvényszék teljes tanácsulése előtt, melyen még Tamássy elnökölt, akinek ez volt Fehérváron az utolsó hivatali ténykedése. „Az eskütétele után jöttek kölcsönös üdvözlések és bucsuzások. Tamássy Béla üdvözölte az új elnököt s szerencsét kívánt neki állásához, mert amint mondá, oly törvényszék élére jutott, melynek jeles szakavatott birái szorgalmas hivatali testülete, meg fogják könnyíteni hivatalos ténykedését. – Tamássy Béla ezután megilletődve elbucszott a birói kartól is. A távozó elnök beszéde után Kovács Ignác telektörvényszéki bíró üdvözölte az új elnököt a birói kar nevében, mesterkéletlen de férfias szavakban s különösen magát és bíró társait ajánlotta s ugyancsak röviden elbucszott Tamássy Bélától, megköszönve irányukban tanúsított jóindulatát. E két beszédre felelt Daróczy István törvényszéki elnökünk s beszédében a legjobb garantiát látjuk későbbi hivatalos ténykedésére. Megígérte, hogy a bírakat hivatalukban támogatni fogja, a jog és igazságosság őre lesz s általában a város közönsége érdekeit szem előtt fogja tartani. – Hivatásának kellő betöltésénél azonban szüksége van, ugymond, bírótársainak támogatása, kölcsönös összműködése s legfőbb óhaja, hogy hivataloskodása alatt a birói karnál legszebb, békés egyetértés uralkodjék.”²⁸¹ Az eskütétel napján a jegyzői kar, a „polgári törvényszék” és a „telektörvényszék” kezelőszemélyzete tisztelgett az új elnök előtt,²⁸² majd a következő napokban követte őket a sorban a járásbírók birói kara és kezelőszemélyzete,²⁸³ végül az ügyvédi kar – Dietrich Szilárd kamarai elnök vezetésével – köszöntötte az új birói vezetőt.²⁸⁴

²⁷⁹ Magyar nemzeti zsebkönyv. Második rész: nemes családok. Budapest, 1905, Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 152. p.

²⁸⁰ Törvényszékünk új elnöke. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1888. (május 24.) 63. sz. 1. p.

²⁸¹ Törvényszéki elnökünk beiktatása. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1888. (június 16.) 73. sz. 3. p.

²⁸² Uo.

²⁸³ Tisztelgő küldöttség a törvényszéki elnöknel. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1888. (június 19.) 74. sz. 3. p.

²⁸⁴ Tisztelgés a törvényszéki elnöknel. Városi és vidéki hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1888. (június 23.) 76. sz. 2. p.

Magyar királyi igazságügyi ministerium.

LVI. Székes-fehérvári kir. 1. Székes-fehérvári kir. járás-törvényszék.

Elnök: király-daróczy Daróczy István.
Bírák: Kovács Ignác.
Sárközy Kálmán.
dr. Mader Ferencz.
Wildenauer János.
Tóth János.
Scherer Kamil.
Kovács István.
Keczán Izidor.
Madarassy István.
Röck Gyula
Kereskedelmi elnökök: Wertheim Salamon.
Herczeg Ignác.
Hahn Jakab.
Felmayer István.
Jegyzők: Sigray Gyula.
Kálnai László.
Aljegyzők: Salamon Iván.
Námesi János.
Joggyakornokok: Sai István.
Lossonczi Árpád.
Horváth Zoltán.
Irodáigazgató: Kégl József.
Irodatiszták: Forster György.
Urhegyi Gyula.
Telekkönyvvezetők: Fájth János.
Kükemezey Zsigmond.
Segédtelekkönyvvezetők: Begedi Péter.
László Lajos István.
Törvényszéki orvos: dr. Ligeti József.

Ügyészség:

Kir. ügyész: Fittler Bálint.
Alügyész: Vlasits Sándor.
Fogházorvos: dr. Ligeti József.
Fogházfelügyelő: Löwy Dávid.

Járásbíró: Gazdy Béla.
Albírák: Sohár Béla.
Kulcsár Lajos.
Farkas Sándor.
Joggyakornok: Polczér Péter.
Végrehajtók: Tuboly István.
Szöllösy Endre.
Gömbös Antal.

2. Adonyi kir. járásbírótság.

Járásbíró: Hornóczy György.
Albíró: Várady István.
Aljegyző: Juraszek János.
Seg.-telekkönyvvez.: Tóth Ferencz.
Végrehajtó: Fritz Mór.

3. Moóri kir. járásbírótság.

Járásbíró: Kálmán Lajos.
Albíró: Viosz Béla.
Aljegyző: Polyik Imre.
Segédtelekkönyvvezetők: Árvay Imre.
Zalay Lajos.
Végrehajtó: Mészöly József.

4. Sárbogárdi kir. bíróság.

Járásbíró: Salamon Alajos.
Albíró: Geiger Dezső.
Végrehajtó: Németh Béla.

5. Vaáli kir. járásbírótság.

Járásbíró: Botka József.
Albírák: Hollaky Árpád.
Kovács Rezső.
Aljegyző: Weber Gyula.
Joggyakornok: Chapó Gyula.
Telekkönyvvezető: Pöhlhossy István.
Segédtelekkönyv.: Kozma Sándor.
Végrehajtó: Havas Sándor.

Különösen kellemetlen az a körülmény, hogy – bár utólag sajnálattal kell constataálnunk, – felette gyenge az új esküdtzéki terem akustikája. A távolabbról jövő hangot még csak meg lehet valahogy hallani, de – és ez a furcsa – szomszédunkét már kevésbé. Mi, a kik a vádlotthoz elég közel voltunk elhelyezve, sokszor fokozott figyelemmel is sejteni tudtuk csak, a mit a vádlott mondott. Egyáltalán a sajtó igen mostoha elbánásban részesült a törvényszék részéről, midőn nem adták meg számára azt a helyet, a melyre jogosan számíthatott volna. Tény az, hogy az első hibát az épület tervezője, *Wagner Gyula* műépítész követte el, midőn az újságírókat egyszerűen kifelejtette nemcsak az esküdtzéki, de az összes tárgyaló termekből. Azonban ezen az indolentiának minősíthető figyelmetlenségen egy kis jóakarattal könnyen segíthetett volna a törvényszék elnöke, annyira ugyanis nem kicsiny a tárgyaló terem, hogy a hírlapírók részére is be ne lehetett volna egy megfelelő asztalt állítani. Így van aztán, hogy a hírlapíróknak egy felette kényelmetlen és rögtönzött helylyel kell megelégedniük, közvetlen a vádlott megett, a hallgatóság padsorai előtt elhelyezett széksoron. Intenzívebb érdeklődést felkeltő tárgyaláson aztán a hírlapírók ki vannak téve annak, hogy a hallgatóság zugásától a rossz akustika segítségével akár egy kukkot se hallanak és főleg, hogy a vádlott arcvonását, mimikáját absolute nem láthatják. Azt vetik ellenünkbe, hogy a hírlapíró nem aktív szereplő, hogy a tárgyaló terem tulajdonképeni csarnokában helyet kaphasson, – pedig ez nem úgy van. A hírlapíró a teremben épen olyan fontos faktor, mint akármelyik az ugynevezett aktív szereplők közül. Ő képviseli a nagyközönséget, annak a megbízottja ő, a ki annak mandátumával lép az esküdtzék tagjai közé. Mint ilyen és mint az a tényező, mely a társadalmat az esküdtzék tárgyalások tudósítása folytán nemcsak közvetve, de közvetlenül is tanítja és az esküdtzék intézményére nézve mind érettebbé akarja tenni, egyképen illővé és kötelességgé teszik azt, hogy hivatásának megfelelő helyet adjanak az ő számára is. [...] Ennyit a helybeli hírlapírók érdekében.”²⁹⁰

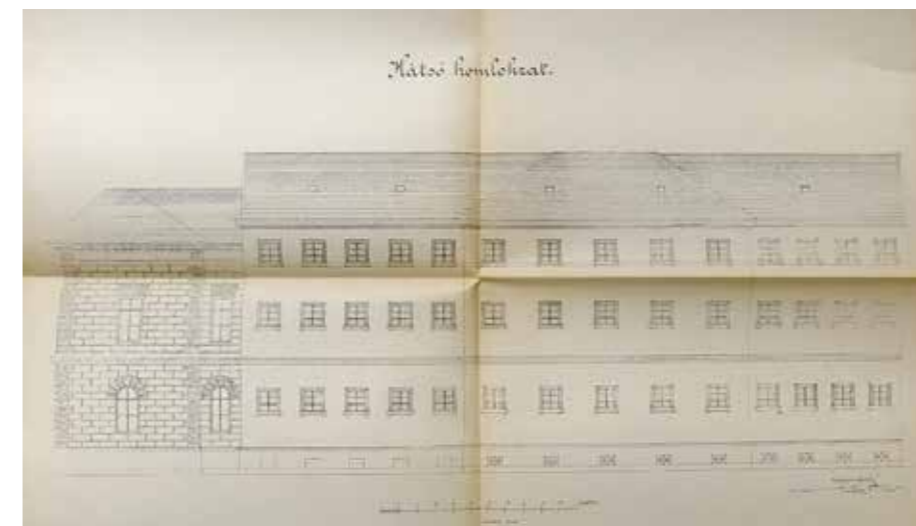
Az új helyszín első tárgyalásán a vád így szólt: „ifj. *Pressburger György ettyeki* lakos, 28 éves földmives, nős, egy gyermek atyja, vádolva van, hogy 1902. január hó 20-án egy 6 lövetű forgópisztolyból szándékosan, de nem előre megfontolt szándékkal a háza előtt elhaladó *Dörner Ferencz* ugyancsak ettyeki lakosra egymásután 6 lövést ejtett, a melyek azonban rajta kívül álló okból sebesülést nem idéztek elő.” A vádlott nem tagadta a lövések megtörténtét, de azt igen, hogy a sértett ellen irányultak volna. Azzal védekezett, hogy „atyja a kérdéses revolvert az esetet megelőzőleg a fővárosban megjavíttatta és ő megakarta próbálni a revolvert, de *Dörnerre* nemhogy célzott volna, sőt nem is látta őt a háza előtt elhaladni.”²⁹¹ Az esküdtek félórai tanácskozás után egyhangúlag kimondták, hogy a vádlott nem bűnös szándékos emberölés kísérletének büntetésében, „ellenben bűnösnek nyilvánították őt az életveszélyes fenyegetésben. – *Bors János* kir. alügyész erre azt az észrevételét tette meg, hogy a kérdések egymást önmagukban kizárták és így a verdikt határozatai ellentmondók. A bíróság a közvádló ezen észrevételét azonban nem látta fenforgottnak s a verdiktet helyesnek nyilvánította, a mi ellen a kir. alügyész semmiségi panaszszal élt. Rövid távollét után a verdikt alapján most már a bíróság vádlottat egy hónapi fogházra és 60 kor. pénzbüntetés megfizetésére ítélte, a mely utóbbi 3 napi további fogházra átváltoztatható. [...] A vádlott az ítéletben megnyugodott” – számolt be róla a helyi lap.²⁹²

„Összetűzésre” azonban nemcsak a Törvényszék falai – ekképp jogi keretek – között került sor, hanem azon kívül is, mint például 1905 májusában, amikor is „*Brandenburg György*, *Benó Szaniszló* és *Czigány Bálint* ablakostótok [...] a törvényszék előtt összevesztek és hosszú botjaikkal ugyancsak nem kimélték egymás hátát”. A harcnak egy rendőr vetett véget, aki „az ablakostótokat” a városházára kísérte, ahol a rendőralkapitány 2–2 napi elzárásra „ítélte” őket.²⁹³

Ezekben a napokban – 1905 novemberének elején – indult az őszi esküdtzéki ciklus, amelynek az első napján hozott ítélet máris arra sarkallta a helyi lap tudósítóját, hogy elégedetlenségének adjon hangot: „Az esküdtzéki intézmény ellenzői ma egy újabb bizonyítékot kaptak amaz állításuk igazolására, hogy a magyar nép nem érett még arra, hogy maga ítélkezessen embertársai fölött. A vádlott könnyei, néhány mellette szóló enyhítő körülmény elégséges arra, hogy még a legnagyobb bűnös, az apagyilkos is büntetlenül maradjon. Erre vall az a verdikt, melyet a tegnap kezdődő esküdtzéki ciklus első napján hozott az esküdtzék s a mely verdikt mindenkit őszintén megdöbbenhet. Senkinek sem áll jogában kritikát gyakorolni az esküdtek ítélete fölött, mely bizonyára legjobb meggyőződésükből eredt, de maga az a körülmény, hogy egy apagyilkos büntetlenül marad – ellenkezik a jogrend legelemibb követelményeivel, ilyen esetek csak gyarapíthatják a büntettek számát s rossz vért szülhetnek az alacsonyabb gondolkodásuk körében.”²⁹⁴

Az esküdtzéki tárgyalások második napján egy olyan ügy került terítékre, amely épp magát a Törvényszék érintette. A helyi sajtó erről az esetről is színesen számolt be: „A mai napon fölvonultak a fogház szomorú lakói őreik kíséretében az esküdtzéki tárgyalás termébe, hogy vallomásaikkal valami fényt derítsenek egy rabtársuk tetteire. *Bleier Jónás* 24 éves kereskedősegéd nagy bűnnel terhelve állott ma bírái előtt, hogy tettének méltó büntetését reá kimérjék. Vádlott, aki fiatal kora dacára már hetedszer van fogságban, tipikus alakja a körmönfont és furfangos gonosztevőknek. Jól megfontolva adja elő minden szavát, melyeknek célja egyedül az, hogy a gyujtogatásra való felbujtás vádját *Vastag Vince* fogházőrmesterre hárítsa. [...] *Bleier Jónás* 24 éves, bpesti illetőségű, a helybeli kir. fogházban raboskodó, foglalkozás nélküli kereskedősegéd azzal van vádolva, hogy ez év augusztus 25-én délután a helybeli törvényszék tetőzetét felgyujtotta. *Bleier* a gyujtogatást elismerte, de a gyujtogatásra való felbujtás vádjával *Vastag Vincét* illetve s e miatt hamis vádaskodás büntettségért is ítélkeznek majd fölötte. Vádlott állhatatosan megmaradt ma is azon állítása mellett, melyet már előzőleg tett, őt *Vastag* fogházőrmester biztatta a gyujtogatásra és hogy ez adott neki gyufát. A tanúk majdnem kivétel nélkül terhelően vallottak vádlottra nézve és annak tettét a bosszu művének mondják. Az esküdttörvényszék a vád és védbeszéd, továbbá az esküdtek verdiktjének meghallgatása után vádlottat tíz évi fegyházbüntetésre ítélte.”²⁹⁵

Az augusztusban leégett tetőzetet mindazonáltal nem sikerült hamar helyreállítani, amit szóvá is tettek az október 11-i városi közigazgatási bizottsági ülésen,²⁹⁶ s novemberben is erről replikált a város és az ügyészség.²⁹⁷

294 Apagyilkos. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1905. (november 6.) 132. sz. 2–3. p.

295 A törvényszék gyujtogatója. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1905. (november 6.) 132. sz. 3. p.

296 A városi közig. bizottság... Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1905. (október 12.) 121. sz. 2. p.

297 A városi közigazgatási bizottság... Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1905. (november 9.) 133. sz. 2–3. p.

A Törvényszék fogházi szárnyának eredeti homlokzatrajza. [OBH]

Persze a fogház tetőzetének javíthatatlansága nem jelentette gátját az igazságügyi palota falain belüli és kívüli élet folyásának. „A törvényház előtti Vásártéren tegnap mulatságos eset történt” – olvasható a *Székesfehérvár és Vidéke* 1906. május 23-i lapszámában. „Egy fuvaros vesződött a lovaival, amelyek szélsőobstrukciót határoztak el a nehéz vaskocsi megindítását illetően. A fuvaros nógatása ugyan keveset használt, mire működésbe jött az ostor boldogabb vége. A lovak megindultak, de ugyanekkor megindult a sarki rendőr is.

– Hallja maga, mit káromkodik itt a nyiltucán, oszt’ mit üti ugy azokat a szegény állatokat? – imigy adta föl okosan a szót a rendnek sarki öre.

Mire a kocsis:

– Hászén, instállom, nem imádkozhatok nekik, ha nem akarnak indítani.

Ekkor már összeverődött a rendes utcai közönség. A rendőrnek hirtelen a fejébe szállt a hatósági minősége és emelt hangon folytatta:

– Hogy nem inditanak? No majd megtanítja rá kendet a kapitányság.

– Ejhaj! – gondolta magában a kocsis – ebből még baj keletkezik.

S ezt röviden elgondolván, térgyre rogyott a lovai előtt s kezeit összekulcsolva, imádkozni kezdett:

– Édös lovaim, Kesely meg Villám. A Jézus Krisztus, Mohamed őfelsége, Mózes szomszéd nevibe – már akinek a hitin vagytok – könyörgök, méltóztatatok megindítani a kocsit, Mindenszentök szent szerelmire, ne tögyétek csúffá a gazdátokat, mert még azt hiszi a tekintetes biztosur, mög ez az uri népség, hogy nem is zabon, hanem tán szecskán éltök, édös lovaim. Azatyának és fiúnak, mindön lovak védszentjének nevibe, amen!

Ám a lovakat a gyönyörű imádság se indította meg, bár a rendőr közbelépte előtt már szívesen nekifeszültek izmaik a szapora káromkodásra. A jelenet közönsége persze nagy hahotákban adott kifejezést tetszésének, amely semmiesetre sem a rendőrt illette. Nagy lön erre a rendőr bosszúsága, a fuvarost bekísérte a kapitányságra, ahol szomorúan konstatálták, hogy az imádkozás ellen nincs kihágási parancs.²⁹⁸

Néhány nap múlva – 1906. június 7-én –, ha ilyen kedélyes nem is, de mindenképp ünnepi volt a hangulat a törvényszéken. Az okot erre az szolgáltatta, hogy aznap „nyújtotta át Daróczy István törvényszéki elnök a király által kitüntetett dr. Máder Ferenc nyug. ítélőtáblai bírónak a vaskorona- rendet a következő szavak kíséretében: Nagyságos ítélőtáblai bíró ur, kedves barátunk! Összegyűltünk itt, hogy üdvözljünk téged akkor, amidőn átadom neked a legfelsőbb kitüntetést, amellyel a király nyugalomba vonulásod alkalmával elismeri hű munkásságodat. Viseljed e kitüntetést az emberi kor legvégső határáig.”²⁹⁹

1908-ban Daróczy maga is elismerésben részesült: „1908-ban ünnepelte elnöki működésének 20 éves évfordulóját, amikor is a legfelsőbb helyen is méltányolták érdemeit és a király a kuriai bíró címmel és jelleggel tüntette ki.”³⁰⁰

*

Az 1902-ben átadott Törvényház – jól látszik – megtelt étellel a következő években. Nemcsak az épület, hanem a környezete is szép lassan a város mindennapjainak és szövetének a részévé vált. Köszönhető ez annak is, hogy a vásárteret – aminek csak egy szegletét foglalta el a palota – fokozatosan beépítették. 1910 tavaszán-nyarán foglalkoztatta leginkább a város vezetését a kérdés.³⁰¹ A környezet alakulása a törvényházi munkát nem befolyásolta, a bíraskodás mellett a szerteágazó elnöki teendőit is ellátta maga az elnök is, így

például a még Tamássy idejében alakult rabsegélyező egyesület üléseit is vezette,³⁰² de Daróczy elnökölt a Fiatalok Székesfehérvári Felügyelőhatóságának ülésén is 1910. november 30-án.³⁰³

„Hivatása teljesítése közben érte a betegség, amely kioltotta életét” – áll a *Székesfehérvár és Vidéke* 1910. december 24-i számában, amely karácsonyi számában adott hírt Daróczy István törvényszéki elnök haláláról.³⁰⁴

302 A rabsegélyező egyesület ülése. Törvényszék. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (október 6.) 122. sz. 3. p.

303 A Fiatalok székesfehérvári felügyelő hatósága... Hírek. Székesfehérvári Hírlap, 1910. (november 30.) 144. sz. 3. p.

304 Daróczy István. (1846–1910). Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (december 24.) 156. sz. 3. p.

Kocsi a Törvényház előtt. Korabeli színezett képeslap. [SZVL XV. 29. Képeslapgyűjtemény]

298 Mikor a kocsis imádkozik. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1906. (május 23.) 63. sz. 3. p.

299 A törvényszék házi ünnepe. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1906. (június 7.) 69. sz. 3. p.

300 Daróczy István. (1846–1910). Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (december 24.) 156. sz. 3. p.

301 Vö. A vásártér beépítése. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (március 25.) 37. sz. 3–4. p.; Egy városi polgár: Észrevételek az igazságügyi palota mögötti, eladandó üres telkek beépítéséhez. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (július 5.) 83. sz. 1. p.

ÜGYEK AZ ESKÜDTSZÉK ELŐTT

M. kir. igazságügy-ministerium.

XII. Székesfehérvári kir. törvényszék.

(Bányab.: pestvidéki tvsz., sajtób.: Budapest, pü. b.: pestvidéki tvsz., közj. kam.: Budapest, ügyv. kam.: helyben.)

Elnök: Gejger Dezső, [P]
Bírák: Balog Ferencz, [P] kir. ítélőtáblai bírói czim és jelleggel.

Mayrhofer Ferencz, [P] kir. ítélőtáblai bírói czim és jelleggel.

Sohár Béla, [P]

Sárány Ferencz, [P]

Bodányi László, [P]

Sipos Sándor, [P]

Rhuz Gyula, [P]

Borsos Endre dr. [P]

Albíró: Szőke József dr., [P]

Keresk. ülnökök: Wertheim

Armin, [P]

Pisky László, [P]

Szommer Mór, [P]

Kováts Károly, [P]

Schlamadinger Alajos, [P]

Pápay Nándor, [P]

Jegyzők: Kühler Jenő, [P]

Horvát Gyula dr., [P]

Keller Károly dr., [P]

koltai Tóth István dr., [P]

Voght Albin, [P]

Csepai József dr.

Joggyakornokok: Vámos Dezső.

Fekete Sándor.

Laky István.

Irodaigazgató: Lőrincz Sándor, [P]

Irodatiszték: Rogyay Béla, [P]

Mátrai Sándor, [P]

Szendy Ferencz, [P]

Horváth Dénes, [P]

Irnokok: Maizel Tivadar, [P]

Martokány Endre, [P]

Bognár Gyula, [P]

Almási Jakab, [P]

Süle Lajos.

Langhammer Antal.

Tkv. vezető: László Lajos István, [P]

Ferenczy Kálmán, [P]

Törvényszéki orvosok: Pataki Armin dr., [P]

Hercz Oszkár dr., [P]

1. Székesfehérvári kir. járásbíró-ság.

(Tkv.: székesfehérvári tvsz., közj. adó- és letéthiv.: helyben.)

Járásbírák: Kálmán Lajos, [P] kir. ítélőtáblai bírói czim és jelleggel.

Molnár Jenő dr. [P]

Piáth Imre, [P]

Kenessey Kálmán, [P]

Jegyzők: Kéri István, [P]

Sohár Pál, [P]

Joggyakornokok: Milinkó Venczel.

Szilágyi Ándor dr.

Irodatiszt: Rieder Dezső, [P]

Konrád Károly, [P]

Galbavy János, [P]

Irnok: Szilágyi Károly, [P]

Végrehajtók: Havas Sándor, [P]

Ándaházy Antal, [P]

2. Adonyi kir. járásbíró-ság.

(Tkv., közj., adó- és letéthiv.: helyben.)

Járásbíró: Dömötör Zoltán, [P]

Albíró: Wachter Károly, [P]

Jegyző: Matievich Dezső, [P]

Telekkönyvvezető: Nagy György, [P]

Irodatiszt: Morócsa Géza, [P]

Irnok: Hluff Antal, [P]

Leszkovits Pál, [P]

Végrehajtó: Kozma Ernő, [P]

3. Móri kir. járásbíró-ság.

(Tkv., közj., adó- és letéthiv.: helyben.)

Járásbíró: Szőke Kálmán, [P]

Albíró: Seidel János, [P]

Jegyző: Hajdu Dezső, [P]

Telekkönyvvezető: Jókuthy Ervin, [P]

Irnokok: Pálos Ferencz, [P]

Galambos József, [P]

László Bernát.

Tolmács: Heumann József dr., [P]

(német).

4. Sárbogárdi kir. jh.

(Tkv.: helyben, közj.: Adonyi, adó- és letéthiv.: helyben.)

Járásbírók: Mészáros Imre [P]

Boda Vilmos, [P]

Jegyző: Pati Nagy Sándor, [P]

Telekkönyvvezető: Horváth

Ferencz, [P]

Irnokok: Zalka Károly, [P]

Havas Gyula, [P]

Scherman Károly.

Végrehajtó: Pálósky József, [P]

5. Váli kir. járásbíró-ság.

(Tkv.: helyben, közj., adó- és letéthiv.: helyben.)

Járásbíró: Peterdy Károly, [P]

Albíró: Székely Gyula, [P]

Jenőfy Ferencz, [P]

Telekkönyvvezető: Szilágyi Árpád, [P]

Irodatiszt: Varga Gábor, [P]

Irnokok: Kratochwill János, [P]

Haraszi Károly.

Farkas Lajos.

Végrehajtó: Ferenczy Bálint, [P]

Az 1910 decemberében váratlanul meghalt Daróczy István székesfehérvári törvényszéki elnök helyének átvételét Geiger Dezső kérelmezte, amihez az uralkodó 1911. február 17-én kelt engedélyével hozzájárult.³⁰⁵ Nem volt minden ok nélküli, hogy – az 1859-ben született, ekkor 52 éves³⁰⁶ Geiger, aki 1903-tól a Soproni Királyi Törvényszék elnöke volt³⁰⁷ –, áthelyezését kérte, ugyanis ezzel *hazatérhetett* szülővárosába.³⁰⁸ Székesfehérvári törvényszéki elnökként a Fiatalkorúak Felügyelő Hatóságának tagjává és helyettes elnökévé vált,³⁰⁹ s mindjárt kijelölte a Budapesti Királyi Ítéltábla elnöke a helyi esküdtbíró-ság elnökének is az 1911-es évre.³¹⁰

*

Geiger Dezső tanulmányait Székesfehérváron folytatta a Ciszterci Rendi Szent István Katolikus Gimnáziumban,³¹¹ majd ezt követően a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen lett joghallgató 1878-tól.³¹² Pályafutását szintén szülővárosában kezdhette joggyakornokként a Királyi Törvényszéken,³¹³ az 1885. november 5-i keltezésű igazságügy-miniszteri kinevezés³¹⁴ nyomán pedig aljegyzőként folytatta „a helyi kir. törvényszéknél alkalmazásban levő kiváló képzettséggel bíró szorgalmas” fiatal jogász – miként a *Székesfehérvár és Vidéke* is beszámolt a személyi változásról,³¹⁵ ahogy az 1888. március 27-i lapszámban arról is, hogy „Geiger Dezső a helyi kir. törvényszék tehetséges s szorgalmas aljegyzője, mint értesülünk, szombaton kitünő sikerrel tette le Budapesten a bírói gyakorlati vizsgát. Kívánjuk, hogy a sikeresen letett vizsga mielőbb hozza meg számára a megérdemelt előléptetést.”³¹⁶ Ez csakhamar be is következett, az uralkodó 1888. október 24-i keltezésű az igazságügy-miniszter javaslatára Geiger Dezsőt albíróvá nevezte ki a Sárbogárdi Királyi Járásbíró-sághoz.³¹⁷

Mindeközben Geiger családi élete is ívelt. Az 1889. áprilisi jegyváltást követően,³¹⁸ az esküvőre is sor került július „28-án d. e. 1/2 12 órakor a helybeli székes egyházban, melynek oltára előtt Geiger Dezső sárbogárdi kir. aljárásbíró és Szikora Berta kisasszony, özv. Szikora Jánosné urhölgy művelt lelkű szép leánya, esküdtek egymásnak örök hűséget. Az esketési szertartást Krencz Ignác helybeli szeminárium igazgató végezte, kinek a vőlegény tanítványa volt. Násznagyok voltak: Daróczy István törvényszéki elnök és Beszédes Géza. Nyoszolyó lányok: Geiger Erzsike k. a., Karlovicz József karján; Galamb Margit k. a. (Veszprém), Geiger Kálmán karján; Beszédes Irénke k. a. (Tolna), Lauschmann Jenő karján. A rokonság köréből jelen voltak: özv. Szikora Jánosné, Geiger Domokos és neje mint örömszülők, Beszédes Gézané, Tauscher Dénes és neje. Az esküvő után, melyet nagyszámu, diszes közönség nézett végig, gazdag lakoma következett a »Magyar Király« szálloda éttermében, ezt pedig kedélyes táncz követte d. u. 5 óráig, amikor az ifjú házaspár új otthonába Sárbogárdra utazott” – számolt be az eseményről a *Székesfehérvár és Vidéke*.³¹⁹

A királyi ítélőtáblák 1890-es megszervezése változást hozott Geiger életében is, ugyanis az igazságügy-miniszter a Pécsi Királyi Ítéltáblához nevezte ki tanácsjegyzőnek.³²⁰ Pécsen az ítélőtábla polgári, váltó- és kereskedelmi

305 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1911. (február 22.) 44. sz. 2. p.

306 Változások a törvényszéken. *Soproni Napló*, 1911. (február 23.) 44. sz. 2. p. Vö. még Budapest, III. kerület, Halotti anyakönyv, 1945. 289. p. (1727. folyószám)

307 Geiger Dezsőt 1903. február 12-én nevezték ki soproni törvényszéki elnöknek. Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1903. (február 17.) 38. sz. 1. p.

308 Vö. A bíróság köréből. *Hirek. Székesfehérvári Hírlap*, 1911. (február 24.) 24. sz. 1. p.

309 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1911. (május 18.) 114. sz. 2. p.

310 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1911. (április 11.) 84. sz. 2–3. p.

311 Az első osztályt 1870-ben végezte el. Vö. *Értesítvény a Zircz-ciszterci Rend székesfehérvári Főgymnasiumáról az 1870/71. tanév végén*. Székesfehérvár, 1871, Számmer Pálné, 10. p.

312 *A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja 1878–1879*. Budapest, 1879, Magyar Kir. Egyetemi Könyvnyomda, 58. p.

313 Magyarország tiszti cím- és névtára 1884. Budapest, 1884, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 320. p.

314 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1885. (november 10.) 257. sz. 2. p.

315 Kinevezések. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1885. (november 10.) 135. sz. 3. p.

316 Bírói vizsga. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1888. (március 27.) 37. sz. 3. p.

317 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1888. (október 28.) 251. sz. 1. p.

318 Hymen. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1889. (április 23.) 49. sz. 1. p.

319 Diszes esküvő. Városi és vidéki hírek. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1889. (július 30.) 91. sz. 3. p.

320 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1891. (április 11.) 82. sz. 2. p.

tanácsában kezdte meg munkáját 1891. május 5-től,³²¹ amit helyettes elnöki titkárként folytatott 1894 májusától.³²² De augusztus 15-i keltezéssel már a Pécsi Királyi Törvényszék bírójává nevezte ki az uralkodó.³²³ 1900 áprilisától ismét a pécsi ítélőtábla kebelébe került vissza, ahol elnöki titkárrá nevezték ki.³²⁴ E posztot cserélte fel 1903-ban a soproni törvényszéki elnökivel,³²⁵ ahonnan visszaérkezett Székesfehérvárra 1911-ben.³²⁶

Hogy milyen bíró távozott Sopronból, arról ad képet az ottani helyi lap egyik híre: „Geiger Dezső szimpatikus és kedvelt tagja volt a kir. törvényszék bírói karának. Mint elnök erélyesen és céltudatosan vezette a törvényszék ügyeit. Ezért mondják, hogy Geiger kiváló adminisztrátor volt. [...] Elnöki működése alatt nem vezetett bünyügyi tárgyalásokat, ellenben nagyobb szorgalommal és szeretettel foglalkozott polgári ügyekkel. A polgári tanácsban mindig ő elnökölt. Népszerűségének és tekintélyének bizonyítéka, hogy az Irodalmi és Művészeti kör bizalma feléje hajlott és az elnöki székkal tüntette ki. Tagja azonkívül a szinpártoló bizottságnak. Bár örömmel vesszük, hogy Geiger visszakerül hazájába, Székesfehérvárra, mégis sajnáljuk távozását, mert hasznos és szeretetre méltó tagja volt társadalmunknak.”³²⁷

Az esküdszéki tárgyalások során Geiger törvényszéki elnök – aki addig inkább polgári ügyekkel foglalkozott – más jellegű esetekkel találkozott. A legelső esküdszéki ügye lehetett az a nyomtatvány útján elkövetett becsületsértés, amelyben az ítéletet – egy héttel esküdtbírói elnöki kinevezését követően – 1911. április 18-án hirdették ki.³²⁸

1911 szeptemberében egy másik üggyel volt – szó szerint – hangos a Törvényház: „A tiz esztendő alatt – írta a *Székesfehérvári Hirlap* –, mióta a helybeli igazságügyi palota fennáll, nem történt benne olyan botrány, mint f. hó 7-én d. u. 2 órakor. A botrányt dr. Steiner Jákó ügyvéd csinálta. Egy bünyügyi tárgyalást 5 percre felfüggesztett az elnök s ezen idő alatt dr. Hajicsek Gyula kir. ügyész kiment a folyosóra. Egyszerre csak egy másik folyosóról arra jött dr. Steiner Jákó ügyvéd s amint meglátta dr. Hajicsek Gyulát éktelen kiabálásban tört ki s lehetetlen gesztusokkal érthetetlenül lármázott ott a kir. ügyész előtt. A nagy kiabálásra az összes termekből kifutottak a bírók, jegyzők, felek egyaránt s mikor már meglehetősen nagyszámú tömeg gyűlt egybe, dr. Steiner Jákó az emberi torkot meghaladó hangon egy népgyűlési szónoklatot vágott ki, melyből körülbelül a következőket lehetett kiérteni: Az ügyész úr engem megsértett, tanúim vannak rá, hogyan nyilatkozott rólam... én hát most elégtételt vettem magamnak! Ha nem jól csináltam tartóztassanak le – sekkor kalapját, botját eldobva megállt, olyan forma pózban mint egy drámai hős a szinpadon, mikor elvégezte kitöréses mondókáját. Az egyik bíró csöndre intette a magából kikelt ügyvédet, aki azután felkapva botját és kalapját, távozott a törvényházból. Dr. Hajicsek Gyula először nem is tudta mire venni a dolgot. Az ügyvéd nem engedte szóhoz jutni s így még azt sem kérdezhetette meg tőle, hogy tulajdonképpen mit akart? A dolognak előzménye valószínűség szerint az, hogy egy ugyanazon napi korábbi tárgyaláson az ügyészt egy úr dr. Steiner Jákóval hasonlította össze, mire dr. Hajicsek Gyula ezt az, összehasonlítást kikérte magának. Az ügy a bíróság elé kerül, amennyiben dr. Hajicsek Gyula feljelentette dr. Steiner Jákót.”³²⁹ A járásbírói elnöki első tárgyalásra 1911. október 26-án került sor,³³⁰ végül a november 4-re kitűzött második tárgyalás megnyitását követően az ügyvéd ünnepélyesen bocsánatot kért az ügyésztől, aki így a vádat visszavonta.³³¹

Az 1911. novemberi esküdtbírói ciklus egyik esete az országos sajtóban is hírré vált: „Ez év július 18-án véres családi dráma hozta izgalomba fejérmegyei Csákvár község lakóit. Kiss Sándor odavaló negyvenegy éves nős vagyonos földmives családi viszálykodásból megölte édesapját, Kiss Pált és testvérbátyját, Kiss Jánost. A véres családi drámának előzményei a következők: Az öreg Kiss Pál négy esztendővel ezelőtt három fertály földjét megosztotta gyermekei között és pedig olyképen, hogy János és Sándor nevű fiainak egy-egy fertály földet adott át, magának pedig a harmadik fertályt tartotta meg. Kikötötte azonban az öreg, hogy a saját fertály földjét a fiuk felváltva tartoznak megművelni és a rajta termett gabonát elcsépelni. Az idei termés behordása közben, július 18-án a reggeli órákban Kiss Sándornak a lakásán volt az édes apja, Kiss Pál. Kiss Sándor azon vitatkozott az apjával, hogy az idei termést nem ő, hanem János bátyja köteles csépelni. Heves vitatkozás után Kiss Sándor ingerülten felugrott helyéről, ott hagyta édes apját, kiment az udvarra és ott ette meg reggelijét. Eközben a nyitott kapun át azt látta, hogy János bátyja, akivel 2-3 év óta rossz viszonyban volt, egy kocsikereket hajt maga előtt az uton a kovácműhely felé. Kiss Sándor hirtelen elhatározással kirohant a kapun és egyenesen bátyjához rontott: – Hát nem akarod elcsépelni az öreg gabonáját!? – kérdezte tőle felindultan, és jóformán még be sem várta a feleletet, a kezében tartott kését teljes erővel bátyja mellébe döfte. A kés pengéje a szerencsétlen embernek a szívet járta keresztül és azonnal megölte. Kiss Sándor véres késsel a kezében lakása felé tartott, de csakhamar szembe találta magát apjával, aki az ablakon át látta a gyilkosságot és fia védelmére sietett s botjával támadt vérengző fiára. A nekivadult ember erre a bátyja véretől még párologó késével apja felé sújtott s annak jobb karjába szúrt. A szúrás oly erős volt, hogy átvágta az ütőeret s mielőtt orvosi segély megérkezett volna, a boldogtalan ember ott az ut porában szintén kiszenvedett. Halálát külső elvezés okozta. A kétszeres gyilkost a csendőrök letartóztatták és beszállították a székesfehérvári ügyészség fogházába. Az elvetemült ember felett szerdán ítélték a székesfehérvári kir. törvényszék mint esküdtbírói Geiger Dezső törvényszéki elnök elnöklésével. A vádhatóságot Hrabovszky Aurél kir. ügyész képviselte, a védelmet Nagy Ignác ügyvéd látta el. A bíróság az esküdtek verdiktje alapján tizenkét évi fegyházra ítélte a kétszeres gyilkos Kiss Sándort.”³³²

332 Apjának és bátyjának gyilkosa. Törvénykezés. Pesti Hirlap, 1911. (november 9.) 266. sz. 20. p.

Törvényházi folyosó napjainkban. [Szerzői felvétel]

321 Vö. Pécsi királyi táblai értesítő. Törvénykezés. Pécsi Figyelő, 1891. (május 16.) 39. sz. 4. p.

322 A pécsi kir. tábláról. Hirrovatunk. Pécsi Ujság, 1894. (május 2.) 104. sz. 2. p.

323 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1894. (augusztus 24.) 193. sz. 1. p.

324 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1900. (április 1.) 75. sz. 1. p.

325 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1903. (február 17.) 38. sz. 1. p.

326 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1911. (február 22.) 44. sz. 2. p.

327 Változások a törvényszéken. Soproni Napló, 1911. (február 23.) 44. sz. 2. p.

328 Ő Felsége a Király nevében! Nyílttér. Székesfehérvári Hirlap, 1911. (június 11.) 70. sz. 2-3. p.

329 Botrány. Hírek. Székesfehérvári Hirlap, 1911. (szeptember 9.) 108. sz. 3. p.

330 Elhalasztva. Hírek. Székesfehérvári Hirlap, 1911. (október 27.) 129. sz. 2. p.

331 Visszavont vád. Hírek. Székesfehérvári Hirlap, 1911. (november 8.) 134. sz. 3. p.

Az elnöki tisztség Geiger esetében is együtt járt a társadalmi szerepvállalással, ami több formát öltött. Így például tagja lett az 1911. május 29-én létrejött székesfehérvári madárvédő egyesületnek,³³³ de elődjeihez hasonlóan ő is adakozott, mint például 1911 karácsonyán az árvaházi gyerekek részére,³³⁴ vagy a Magyar Iskola-Egyesület javára 1912-ben.³³⁵ De Geiger is szívesen vadászott, s vadászebeket is tenyésztett.³³⁶

A jogászéletben is tevékenykedett Geiger, aki Borsos Endre törvényszéki bíróval együtt elhatározta, hogy „az új polgári perrendtartás ismertetésére és annak rendelkezéseinek megvitatására az ügyvédekkel együttesen előadásokat rendez. [...] A terv megvalósításával nemcsak azt célozza a bírói és ügyvédi kar, hogy a perrendtartást így alaposan elsajátítsa, hanem hogy annak egyes rendelkezései alkalmazása tekintetében egységes nézet fejlődjék ki. Ugyanezen alkalommal a bírák és ügyvédek közti jó viszony emelése céljából, a társas érintkezés fokozása céljából elhatározta az értekezlet, hogy a tél folyamán egy nagyobb szabású mulatságot rendez, melynek jövedelmét fele részben a bírói internátus, fele részben pedig az ügyvédi segélyalap javára fordítják” – írta az *Ügyvédek Lapja* 1912. szeptember 28-i számában.³³⁷

Az 1911-es polgári perrendtartás, amelynek hatályba lépéséig megfelelő felkészülési időt adott a jogalkotó, minden bizonnyal a peres eljárásokban a korszerűséget jelentette, ami a székesfehérvári Törvényszék – mint épületet – sem kerülhette el. A modernizáció szükségessége először épp Geiger Dezső elnöksége alatt érte el az igazságügyi palotát: 1913 tavaszán versenytárgyalást hirdettek „a székesfehérvári kir. törvényszéki épületben és fogházban szükséges vízvezetési és csatorna berendezési” munkálatok elvégzésére,³³⁸ amelynek időzítése összefügghetett vízvezeték-hálózatnak a városban történő kiépítésével.³³⁹

1913 nyarán Geiger Dezső újabb kinevezést kapott, ezúttal az uralkodó 1913. július 28-i keltezéssel a Királyi Kúriához számfeletti bíróvá nevezte ki.³⁴⁰ A Kúria III. számú polgári tanácsának tagja lett.³⁴¹

Geiger mint kúriai bíró ment nyugdíjba, amelynek alkalmából a kormányzó „sok évi hü és buzgó szolgálata elismeréséül a királyi ítélőbírák és királyi ügyészek részére megállapított III. fizetési csoport jellegét” adományozta 1926. március 26-i dátummal.³⁴²

Geiger Dezső, nyugalmazott kúriai bíró 1945. december 22-én, 86 éves korában hunyt el Budapesten.³⁴³

*

333 Madárvédő egyesület. Hírek. Székesfehérvári Hírlap, 1911. (június 2.) 66. sz. 1. p.

334 Jótékonyág. Hírek. Székesfehérvári Hírlap, 1911. (december 28.) 155. sz. 2. p.

335 (A Magyar-Iskola-Egyesület.) Napihírek. Budapesti Hírlap, 1912. (február 21.) 44. sz. 11. p.

336 Vö. GEIGER Dezső: Tavaszai élményeim. Nimród, 1924. (október 1.) 299–301. p.; RAITSITS Emil: A magyar sárgavizslák az 1924. évi június 1-én tartott vizslakiállításon. A Természet, 1924. (június 15.) 68–69. p.

337 Az új polgári perrendtartás. Vegyes. Ügyvédek Lapja, 1912. 39. sz. 8. p.

338 Általános jellegű de további intézkedést nem igénylő rendeletek és egyéb közlemények. Fejérvármegyei Hivatalos Lapja, 1913. (április 24.) 17. sz. 179–180. p.

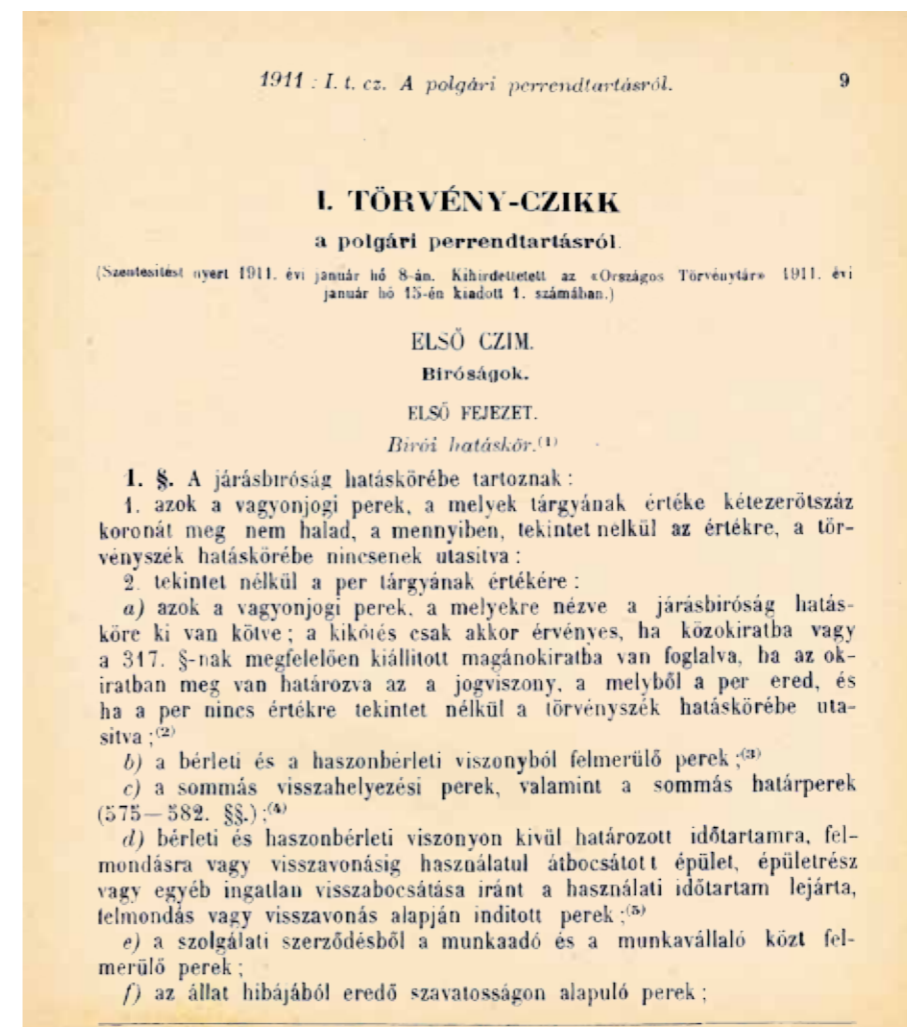
339 Vö. CSURGAI HORVÁTH 2014. 231–235. p.

340 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1913. (augusztus 3.) 178. sz. 1. p.

341 A Kúria tanácsai. Törvényszéki csamok. Budapesti Hírlap, 1913. (december 23.) 302. sz. 12. p.

342 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1926. (április 23.) 91. sz. 1–2. p.

343 Budapest, III. kerület, Halotti anyakönyv, 1945. 289. p. (1727. folyószám)

Az 1911. évi I. törvénycikk nyomtatott képe a Törvénytárban. [Székesfehérvári Törvényszék Könyvtára]

Az esküdtzéki terem ablaksora napjainkban. [Szerzői felvétel]

PEREK HÁBORÚ ÉS BÉKE IDEJÉN

A Geiger Dezső távozásával megüresedett székesfehérvári törvényszéki elnöki posztra nyomban „akadt jelentkező”. „A m. kir. igazságügyminister Kail Antal aranyosmaróti kir. törvényszéki elnököt, saját kérelmére, a székesfehérvári kir. törvényszékhez helyezte át” – jelent meg a *Budapesti Közlöny* 1913. augusztus 3-i számában.³⁴⁴ A 48 éves Kail Antalt szépen ívelő pályafutása tehát Székesfehérvárra vezette 1913-ban.

*

Kail 1865. február 24-én született az Ung megyei Radváncon.³⁴⁵ 1889 nyarán kezdte pályáját a Kassai Királyi Járásbíróságnál mint „segélydíjas joggyakornok”.³⁴⁶ Alig több mint másfél évvel később ugyanebben a minőségben áthelyezték az ottani törvényszékhez,³⁴⁷ s csakhamar aljegyző lett belőle.³⁴⁸ 1892 decemberében újabb lépést tett felfelé a ranglétrán, az igazságügyminiszter a Zombori Királyi Törvényszékhez nevezte ki jegyzőnek.³⁴⁹ Néhány hónap múlva, 1893 áprilisában már albíró lett a Gölnicbányai Királyi Járásbíróságon.³⁵⁰ Az 1894. július 22-én kelt uralkodói engedéllyel visszakerült Kassára mint járásbírói albíró.³⁵¹ Mintegy két és fél év elteltével a „m. kir. igazságügyminister dr. Kail Antal kassai kir. járásbírói albírót a kassai kir. itélőtáblához tanácsjegyzőül rendelte be.”³⁵² 1899. március 18-án az uralkodó kinevezte gálszécsi járásbírónak.³⁵³ Itt eltöltvén valamivel több mint tíz évet Ferenc József 1909. július 1-jével aranyosmaróti törvényszéki elnökké nevezte ki Kail Antalt,³⁵⁴ aki ebben a minőségében kérte tehát áthelyezését Fehérvárra 1913 augusztusában, s kinevezését követően az esküdtbírói elnökösködés sem került el.³⁵⁵

Az új törvényszéki elnök hamar részt vállalt a székesfehérvári közügyekben is, 1913 szeptemberében mozgalmat indított annak érdekében, hogy a városi törvényhatóság intézzen feliratot a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz a reáliskolai latinoktatás különórái és érettségi engedélyezése tárgyában.³⁵⁶ 1914 januárjában ő is ott volt a helyi zeneiskola első szereplésén,³⁵⁷ februárban pedig helyettes elnöke lett a Fiatalokorúk Felügyelő Hatóságának, amely – a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően – együtt járt törvényszéki elnöki pozíciójával.³⁵⁸ A helyi patronázs egyesület elnökének is őt választották meg épp azon a közgyűlésen, amelyen bejelentették, hogy Erzsébet királyi hercegnő elvállalta az egyesület védnökségét.³⁵⁹ 1914 novemberében Kail Antalt kinevezték három évi időtartamra a székesfehérvári munkásbiztosítási választott bíróság elnökévé is.³⁶⁰

A következő évek székesfehérvári munkálkodása sem maradt elismerés nélkül, Ő felsége ugyanis 1917 augusztusában királyi kúriai bírói címet és jelleget adományozott Kail Antal számára.³⁶¹

1921-ben a „fejérkomáromi egyházmegyei felügyelőnek” választották,³⁶² beiktatására július 29-én került sor.³⁶³

344 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1913. (augusztus 3.) 178. sz. 2. p.

345 Vö. dr. Antal Kail profilja a geni.com honlapján. (www.geni.com/people/Antal-Kail/6000000017728231061#/tab/overview)

346 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1889. (június 28.) 149. sz. 3. p.

347 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1891. (február 13.) 35. sz. 1. p.

348 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1891. (augusztus 14.) 185. sz. 1. p.

349 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1892. (december 7.) 280. sz. 1. p.

350 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1893. (április 12.) 83. sz. 1. p.

351 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1894. (július 26.) 169. sz. 1. p.

352 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1897. (január 20.) 15. sz. 2. p.

353 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1899. (március 22.) 68. sz. 1. p.

354 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1909. (július 4.) 149. sz. 1. p.

355 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1913. (szeptember 13.) 210. sz. 1. p.

356 (Latin érettségi a reáliskolákban.) Közoktatás. *Pesti Napló*, 1913. (szeptember 12.) 216. sz. 15. p.

357 A zeneiskola első szereplése. *Székesfehérvári Friss Újság*, 1914. (január 20.) 15. sz. 1. p.

358 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1914. (február 18.) 39. sz. 1. p.

359 A székesfehérvári patronázs egyesület. *Vidék. Budapesti Hírlap*, 1914. (március 31.) 77. sz. 21. p.

360 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1914. (november 19.) 270. sz. 3. p.

361 Személyi hírek. *Igazságügyi Közlöny*, 1917. 8. sz. 391. p.

362 Egyházmegyei felügyelőválasztás. Egyházi élet. *Evangélikusok Lapja*, 1921. (május 29.) 22. sz. 5. p.

363 A fejérkomáromi egyházmegye... Egyházi élet. *Harangszó*, 1921. (július 31.) 31. sz. 246. p.

Kir. itélőtáblák, törvényszékek és járásbírók.

XII. Székesfehérvári kir. törvényszék

(Bányab. : pestvidéki tvsz., sajtób. : Budapest, pü. b. : pestvidéki tvsz., közj. kam. : Budapest, ügyv. kam. : helyben.)

Elnök: Kail Antal dr.

Bírók: Bodányi László,
Sipos Sándor, [P]
Rbuz Gyula, [P]
Molnár Jenő dr. [P]
Balogh János dr.
Moiser Imre, [P]
Seidel János, [P]
Fürst Alfréd Viktor.

Albíró: Horváth Gyula dr., [P]

Keresk. ülnökök: Wertheim

Armin, [P]
Pisky László, [P]
Kováts Károly, [P]
Schlamadinger Alajos, [P]
Pápay Nándor, [P]

Jegyzők: Keller Károly dr., [P]

koztai Tóth István dr., [P]
Eöna Jenő dr.
Nagy Lajos dr.
Orfi Béla dr.
Róth Oszkár dr.

Joggyakornokok: Vámos Dezső.

Fleischer Béla.
Szöke Aladár.

Irodaisgató: Lőrincz Sándor, [P]

Irodatiszt: Bogay Béla, [P]

Horváth Dénes, [P]
Martokány Endre, [P]
Zalka Károly.
Fleischmann Jenő, [P]

Irnokok: Malzel Tivadar, [P]

Pandur Antal, [P]
Bognár Gyula, [P]
Almási Jakab, [P]
Süle Lajos.
Szeiwald Miklós.

Kézlelő: Marton Lajosné.

Tkvezető: Ferenczy Kálmán, [P]

Törvényszéki orvosok: Pataki Ár-

min dr., [P]
Hercz Oszkár dr., [P]

1. Székesfehérvári kir. járásbírói bíróság.

(Tkv. : székesfehérvári tvsz., közj., adó- és letéthiv. : helyben.)

Járásbírók: Kenessey Kálmán, [P]
Pfiáth Imre, [P]
Weber Gusztáv dr.

Albíró: Kovácsy Zoltán dr.

Jegyzők: Sohár Pál, [P]

Kéri István, [P]

Joggyakornok: Schmölzt József dr.

Irodatiszt: Rieder Dezső, [P]

Konrád Károly, [P]

Galbavy János, [P]

Irnok: Szilágyi Károly, [P]

Végrehajtók: Havas Sándor, [P]

Andaházy Antal, [P]

2. Adonyi kir. járásbírói bíróság.

(Tkv., közj., adó- és letéthiv. : helyben.,)

Járásbíró: —

Albíró: Majunke Ernő dr.

Jegyző: Merkl János dr., [P]

Telekkönyvezető: Gaál Sándor, [P]

Irodatiszt: Szekely Bernál.

Irnokok: Bagl Antal.

Halmos Antal.

Végrehajtó: Kozma Ernő, [P]

3. Móri kir. járásbírói bíróság.

(Tkv., közj., adó- és letéthiv. : helyben.)

Járásbírók: Csánk Dezső dr., [P]

Szöke Kálmán, [P]

Albíró: —

Jegyző: Szigethy Mihály, [P]

Telekkönyvezető: Keeskés Imre, [P]

Irodatiszt: Palos Ferencz, [P]

Irnokok: Galambos József, [P]

László Bernát.

Tolmács: Heumaun József dr., [P]

(német).

Végrehajtó: Szeredyey István.

4. Sárbogárdi kir. j.b.

(Tkv. : helyben, közj. : Adonyi, adó- és letéthiv. : helyben.)

Járásbírók: Mészáros Imre, [P]

Boda Vilmos, [P]

Jegyző: Pati Nagy Sándor, [P]

Telekkönyvezető: Acházt Gyula.

Irnokok: Havas Gyula, [P]

Seherman Károly.

Szöts István.

Végrehajtó: Pálöskey József, [P]

5. Bicskei kir. járásbírói bíróság.

(Tkv., közj., helyben, adó- és letéthiv., Vál.)

Járásbírók: Peterdy Károly, [P]

Szekely Gyula, [P]

Jenőfy Ferencz, [P]

Telekkönyvezető: Gyarmathy

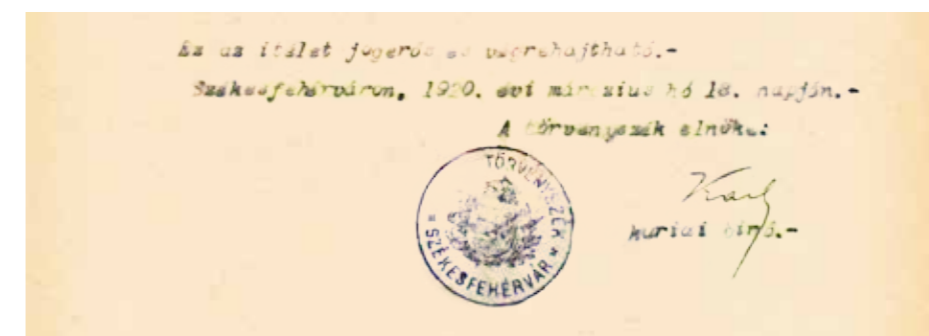
Lajos, [P]

Irnokok: Kratochwill János, [P]

Parkas Lajos.

Nadas Jenő, [P]

Györke Béla.

A székesfehérvári esküdtszék 1913. évi őszi ciklusában érdekes helyzet állt elő: *tévedtek az esküdtek*. Legalábbis ezzel a címmel számolt be Tóth Sándorné bűnügyéről a *Világ* című lap, majd folytatta a részletekkel: „A vádlott asszony tavaly egy fejszecsapással agyonütötte férjét, egy csákvári földesgazdát. A tárgyaláson bebizonyosodott, hogy az asszony előre megfontolt szándékkal követte el a gyilkosságot, a vádlottat az esküdtek verdiktje alapján mégis fölmentették. Mikor az elnök kihirdette az ítéletet, az egyik esküdt azzal a meglepő kijelentéssel állott elő, hogy a verdikt hozatalánál tévedés történt. Az esküdtek ugyanis a beszámíthatatlanságra vonatkozó kérdésre azért feleltek, mert azt akarták, hogy enyhébb legyen a büntetés. Azonban egyáltalán nem kívánták a vádlott fölmentését. Nagy zavart okozott az esküdt felszólalása; a bíróság többször visszavonult tanácskozássra s végre is úgy döntött, hogy a verdiktben esett formahiba mellett is fölmenti a vádlottat. Az ügyész semmiségi panaszt jelentett be az ítélet ellen.”³⁶⁴

A következő hetek sem maradtak váratlan események nélkül a fehérvári Törvényház tárgyalásain, ugyanis „megjelent ott a válópöre tárgyalásán egy asszony, a kiről már régóta azt hitték, hogy halott, sőt már hivatalosan is holtta nyilvánították. Maizer Mihályné, született Fustér Teréz ez az asszony, a ki évekkor elzárta a férjét, a kivel igen rossz viszonyban élt. Maizerné a vidékre ment gazdaasszonynak, de hollétéről senkit sem értesített. Pár héttel ezelőtt – sorjázta az eseményeket *Az Ujság* 1913. november 25-i száma – Budafokon elgázolt a vonat egy asszonyt, a kiben a rendőrség Maizernét vélte felismerni. A fővárosi rendőrség megküldte az erről szóló jelentést a székesfehérvári rendőrségnek, a mely holtta nyilvánította az asszonyt, a mivel Maizerné aktái le is záródtak volna. Maizer Mihály erre megindította a válópört, a melynek tegnap volt az első tárgyalása a törvényszéken. Tárgyalás közben egész váratlanul betoppant a holtta nyilvánított Maizerné is. Kiderült, hogy az asszony nem is tudott arról, hogy őt hivatalosan is holtta nyilvánították. A tárgyalást természetesen elhalasztották.”³⁶⁵

A következő évek törvényszéki tárgyalásai a „szokásos” mederben folytak, majd szépen lassan beszivárogtak a Törvényházba is a háborúval, majd az azt követő politikai változásokkal együttjáró ügyek. A rendszerek változása az első világháború utáni jogszolgáltatást sem hagyták érintetlenül. Érdekes az, hogy a „magyar népköztársaság nevében” hozott első kúriai ítélet – 1918 novemberében – épp egy fehérvári törvényszék előtt indult fogolyszökési peren alapult.³⁶⁶ 1919 decemberének tárgyalásai is tükrözték a történelem eseményeit akkor, amikor „kommunista pörök” folytak Fehérváron is.³⁶⁷ Az egyik legnagyobb felhangú ügy a fehérvári törvényszék előtt a „Fabik-különítmény bűnpöre” volt, amely 1920. február 5-én vette kezdetét.³⁶⁸ A „proletárdiktatura alatt hirhedtté vált Fabik-féle terrorcsapat” ügyében az ítéletet néhány hét múlva hozta meg a törvényszék ötös tanácsa.³⁶⁹

1920 májusában – amikor Nagy Vincét elítélte a törvényszék büntetőtanácsa – már az államfő személyében bekövetkezett változás tükröződött, ugyanis a lakatossegédet – aki Érd községben többek előtt azt mondta Horthy Miklósról, hogy „népbolondító”, a katonatisztek pedig „naplopók” – kormányzósértésért és izgatásért „tiz havi börtönbüntetésre, száz korona pénzbüntetésre, egy évi hivatalvesztésre és politikai jogainak felfüggesztésére” ítélték.³⁷⁰

*

A világháború utáni években – a politikai eseményekkel kapcsolatos ügyek lecsengésével – lassan a törvényszéki perek is visszatértek a régi kerékvágásba. Egyes ügyekben a nyomvonal különféle járművekhez kötődött, így például 1921-ben automobillal elrabolt körorvos,³⁷¹ 1922-ben pedig cirkuszos kocsival elrabolt gyermekek³⁷² esetei kerültek a törvényszék elé.

Az élet tehát tovább folyt a megszokott módon a Törvényház mindennapjaiban is. Kail Antal számára azonban ez 1924. október 17. reggelén véget ért. Az elnököt a Törvényházban ravatalozták fel, s onnan kísérték utolsó útjára 1924. október 19-én.³⁷³

Automobilos rablók el akarták hurcolni a polgári körorvost

A rejtélyes támadás tettesei valószínű Budapesti rejtőzök

— Az Új Nemzedék tudósításából. —

Pár nappal ezelőtt megjelent a főkapitányságon Marinovich József dr. főkapitányhelyettesnél Radich Ákos várkapitánysághoz beosztott műszaki főtanácsos és főjelentéses lett három ismeretlen férfi elvett, kik között Radich Géza dr. polgári körorvost ez-let az autójában csalták és eddig még meg nem állapított szándékkal Budapestre akarták hozni. A főjelentést a főkapitányhelyettes azonnal kiadta Katona Rezső dr. rendőrtanácsosnak, ki rögtön intézkedett, hogy Radich főtanácsost jegyzőkönyvileg hallgassák ki.

A titokzatos támadás előestéjén kapcsolatban van a székesfehérvári törvényszék előtt folyó ama nagyszabású bűnüggyel, melyet ép az Új Nemzedék ismereteli először.

Somogyi dr. letartóztatása.

Részletesen megírták, hogy a székesfehérvári királyi ügyészség augusztus 6-án letartóztatta Somogyi Nándor dr. volt polgári körorvost a ezt a letartóztatást jóváhagyta a székesfehérvári törvényszék vádatanácsa is. Az a vád ugyanis Somogyi ellen, hogy püszért rendszeresen foglalkozott magánfelhajtással, ami megdöbbentő módon csökkentette a községben a születések számát.

A belügyminiszter Bátorfi Vince csendőrszínhelyettes birta meg a nyomozás vezetésével, ki még jelenleg is a községben tartózkodik, mert több sziz esetnek a megvizsgálásáról van szó. A hatóságok ügyelmét Somogyi működésére egy polgári asszonynak gyanus körülmények között bekövetkezett halála hívta fel, előzőleg azonban az ügyészség tudomására jutott, hogy az orvos hamis orvosi bizonyítványt állított ki, melyért szintén folyik ellene az eljárás. Somogyi, amikor megtudta az ellene megindult vizsgálatot, rögtön ő is adott hamis bizonyítványt négyen polgári asszony ellen.

A Polgárdira kirendelt csendőrség nyomozása nagy megfeszítést kellett a községben, mert a vizsgálat kiterjedt a lakosság nagy részére, tartottak további letartóztatásoktól. Amikor Somogyit letartóztatták, nagy tömeg gyűlt egybe a csendőrség épülete előtt s ki akarták szabadítani az orvost. Különösen haragudtak Radich Géza uradalmi orvosa, mert az ő hajszájának tulajdonították a bűnügyi eljárás megindulását. A községet valóságos forrongásba hozta a nyomozás.

Mint erről az Új Nemzedéknek helyszíni kiadójától munkatársra személyesen is meggyőződött. Radichot többen megfenyegették, hiába hangzottatta, hogy a vizsgálat megindulásában szemmi szerepe sincsen.

Mi van a főjelentésben?

Radich nem törődött a fenyegetésekkel és nem is történt semmi baja egészen e hó 4-ig. Ekkor egy nap ebéd után – a feljelentés szerint – fekete tére festett autóból állott meg háza előtt, melyben egy sofőr és két magastermelő idegen férfi ült. Egyikük kiszállt a kocsiból s arra kérte Radichot, hogy rögtön menjen velük egy közeli faluba, hol azonnali orvosi beavatkozásra van szükség. Az orvos magához vette a legszükségesebb műszereket és gyanútlanul ült fel az autóra, mely egy pillanat alatt elhagyta a falut.

Utaközben azonban feltűnt neki, hogy az autóból feltűnő gyorsasággal rohag és már öt-hat falut is áthaladtak, mégsem állanak meg. Erre aggódva megkérdezte:

— Hová megyünk? — válaszolták s nem akarták felvilágosítást adni. Radich dr. igen izgaltott lett felugrott az ülésről és úgy kérdezte meg még egyszer: — Rögtön mondják meg, hová megyünk? Mit akarnak? — A két férfi megragadta Radichot, visszahúzták az ülésre, közben gunyogóan jegyezték meg: — Ne legyen olyan kíváncsi. Ezt nem szeretjük. Majd Budapesten megtudja. Nem olyan sürgős.

Az orvos elszápadt, de kötséghezelt helyzetében nem tudott magán segíteni, közben azon töprengött, mit lehetne tenni. Nadrágjának hátsó részében Frommer-pisztolyt hordott, ez most is nála volt. Arra gondolt, hogy alkalmas pillanaton hirtelen kirántja. Támadói felé fordítja, kikől így talán meg tud szabadulni. Elhatározta, megvárja, míg az országuton székkel találkozik s ekkor hajtja végre tervét. Néhány perc múlva észrevette, hogy kocsi jön velük szembe, mire hirtelen kirántotta revolverét, előragrogt az első ülésre és hangosan segítségért kiáltva, a támadói felé tartotta.

Erre a két férfi megragadta Radichot s kitérte az országutató. Az autó pedig nagy gyorsasággal tovább ment. A könnyebb sebességet szenvedett orvost a szeméjévé kocsit utasai szedték föl és vitték vissza Polgárdira. Radich főjelentésére az ottani csendőrség megkezdte a nyomozást, azonban arra való tekintettel, hogy az autó utasai Budapestet emlegették, a budapesti rendőrség is nyomozza a rejtélyes támadókat.

Radich Ákos a támadásról

Az Új Nemzedék munkatársának alkalma volt beszélni Radich Ákos műszaki főtanácsossal, ki a budapesti főkapitányságon megvitte a főjelentés feljelentést. Radich a következőt mondta:

— Néhány nappal ezelőtt megjelent nálam Bátorfi Vince csendőrszínhelyettes, ki a letartóztatott Somogyi dr. ügyében a nyomozást végzi és ismeretle velem a támadást, egyben megkért, hogy tegyek róla jelentést a budapesti rendőrségnek is, mert az a védelemne, hogy a támadók Budapesten tartózkodnak. A polgári csendőrség szerint a támadók valószínűleg boszori akarták állani öcsémnek Somogyi letartóztatása miatt, mert azt hiszik, hogy öcsém jelentette föl annak idején Somogyit Marinovich főkapitányhelyettes ur azonnal megindította a nyomozást, ő maga átmenetileg az ügy iránt és több ízben érdeklődött a nyomozás menete iránt. Egyébként iram öcsémnek Radich dr.-nak, hogy a támadást még részletekben írja le, hogy ezáltal megkönnyíthessék a budapesti rendőrség munkáját.

— Első ítélet a magyar népköztársaság nevében, a Kurián. Még múlt év július hónapban történt, hogy két orosz fogoly a hajmáskéri fogolytáborból és Sárközi községben tartózkodott néhány héten kercsnyűl, mely idő alatt a község polgárai látták el őlelemmel a két orosz foglyot, akik ezért különféle házimunkálatokat végeztek. A csendőrség a két orosz foglyot elfogta, a polgárok ellen pedig fogolyszökés miatt indult az eljárás. A székesfehérvári törvényszék felmentette Molnár Jánost és két társát, akik a foglyokat magukhoz vették. A budapesti ítéltábla azonban 3–3 napi fogházra ítélte el a vádlottakat. Ma foglalkozott ezzel az ügyvel a Kurián Ráth Zsigmond elnökele mellett. A Kurián dr. Bárdos György előterjesztése után a vádlottakat felmentette, megállapítván hogy a foglyok nem szöktek meg a fogolytáborból, hanem önkényesen eltávoztak.

364 Tévedtek az esküdtek. Jogélet. Világ, 1913. (november 9.) 265. sz. 40. p.

365 Az élő czáfolat. Igazságszolgáltatás. Az Ujság, 1913. (november 25.) 279. sz. 17. p.

366 Első ítélet a magyar népköztársaság nevében, a Kurián. 8 Órai Ujság, 1918. (november 20.) 272. sz. 6. p. Lásd még BÓDINÉ BELIZNAI, Kinga: Änderungen der ungarischen Gerichtsorganisation und der gerichtlichen Geschäftsordnung im Jahr 1918. In Balogh, Elemér (hg.): Centenaria. Ende des langen 19. Jahrhunderts. Lectiones Iuridicae 27. Szeged, 2020, Iurisperitus Verlag, 40. p.

367 Kommunista pörök a vidéken. Hírek. Az Est, 1919. (december 4.) 125. sz. 5. p.

368 A Fabik-különítmény bűnpöre. Napihírek. Kis Ujság, 1920. (február 5.) 31. sz. 4. p.

369 Elítélték a Fabik-csapat terroristáit. Az Est, 1920. (február 28.) 51. sz. 2. p.

370 (Elítélt kormányzósértő.) Hírek. Új Nemzedék, 1920. (május 15.) 116. sz. 3. p.

371 Automobilos rablók el akarták hurcolni a polgári körorvost. Új Nemzedék, 1921. (október 16.) 231. sz. 4. p.

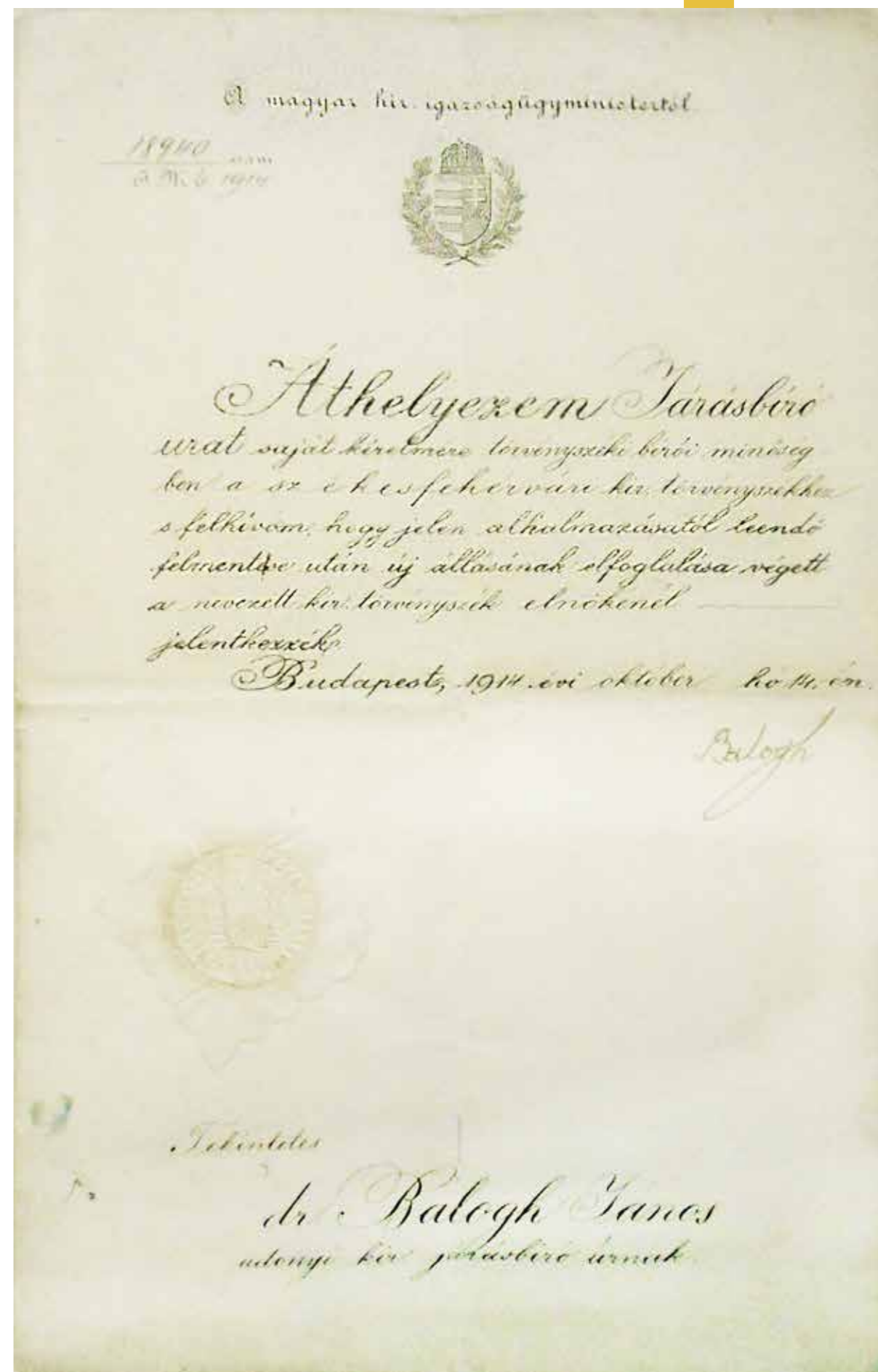
372 A cirkuszkocsi titka. Új Barázda, 1922. (július 23.) 165. sz. 2. p.

373 Kail Antal gyászjelentése. OSZK. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/124779#>

„Automobilos rablók el akarták hurcolni a polgári körorvost.” [Új Nemzedék, 1921. (október 16.) 231. sz. 4. p.; ADT]

Balogh János bírói kinevezési okmánya 1914-ből.
[MNL FML VII.1. b. 2. d. 3274/1919; Töpler László gyűjtése]

Balogh János bírói áthelyezési okmánya 1914-ből.
[MNL FML VII.1. b. 2. d. 3274/1919; Töpler László gyűjtése]

M. kir. Igazságügyminisztérium.

VIII. Székesfehérvári kir. törvényszék.

(Sajtób. Budapest, pü. b. Pest-vidék, közj. kam. Budapest, ügyv. kam. helyben.)

Elnök: Kövess Emil dr.

Tanácselnökök: Rhuz Gyula.

Mészáros Imre.

Szölösy Miklós.

Seidl János.

Sinkovics János.

Bírák: Hajicsék Gyula dr., ítélőtáblai bíról c.

Ocsóvszky Géza dr., tvszéki tanácselnöki c.

Hlavathy Béla, ítélőtáblai bíról c.

Boeskor Gyula dr., ítélőtáblai bíról c.

Köhler Jenő, tvszéki tanácselnöki c.

Papp Gyula dr., II. csop. jell.

Horváth Gyula dr., II. csop. jell.

Keresztes József, II. csop. jell.

Titkárok: Pataki Rezső.

Szöke Aladár dr.

Jegyzők: Tömöry József dr.

Gáspár László dr.

Joggyakornokok: Saláta Zoltán dr.

Kadúcsi Géza dr.

Gáspár János dr.

Irodafőigazgató: Szabó József.

Irodafőosztályok: Martokány Endre.

Pandur Antal.

Bognár Gyula.

Irodafőosztályok: Almási Jakab.

Irodafőosztályok: Bod László.

Törvényszéki orvosok: Pataki Ármán dr.

Süesek László dr.

1. Adonyi kir. járásbíró.

(Tkv., közj., adó- és letét-hiv. helyben.)

Elnök: Parsang Endre dr.

Járásbíró: Halmi Gyula dr.

Telekkönyvvezető: Herbszt János.

Irodafőigazgató: Welsz Károly.

Végrehajtó: Bede Jenő.

2. Bicskei kir. járásbíró.

(Tkv., közj. helyben, adó- és letét-hiv. Vál.)

Elnök: Posgay Béla.

Járásbíró: Jenőfi Ferenc, II. csop. jell.

Telekkönyvvezető: László Sándor.

Irodafőosztályok: Kratochwill János.

Irodafőosztályok: Nemes Zsigmond.

Galambos Károly.

Végrehajtó: Páll Ferenc.

3. Móri kir. járásbíró.

(Tkv., közj., adó- és letét-hiv. helyben.)

Elnök: Csánk Dezső dr.

Járásbíró: Vámos Dezső.

Telekkönyvvezető: Palos Ferenc.

Irodafőosztályok: László Béla.

Jurik Sándor.

Virágh Sándor.

Végrehajtó: Varga Lajos.

4. Sárbogárdi kir. járásbíró.

(Tkv., közj. Adony. adó- és letét-hiv. helyben.)

Elnök: Unger Geiza.

Járásbíró: Vaskó Aladár dr.

Telekkönyvvezető: Schermann Károly.

Irodafőosztályok: Szóts István.

Irodafőosztályok: Molnár Lajos.

Telman Aladár.

Végrehajtó: Pölöskei József.

5. Székesfehérvári kir. járásbíró.

(Tkv., közj., adó- és letét-hiv. helyben.)

Elnök: Noszlopy Ferenc.

Alelnök: Heinrich Győző dr.

Járásbírók: Véber Gusztáv dr., alelnöki c.

Szeles László, II. csop. jell.

Petneházy János, II. csop. jell.

Joggyakornokok: Tóth Gyula dr.

P. Nagy János dr.

Telekkönyvvezetők: Czertner Sándor.

vitéz Apa József.

Irodafőigazgató: Zalka Károly.

Irodafőosztályok: Székely Mihály.

Szilágyi Károly.

Horváth Miklós.

Irodafőosztályok: Marton Lajosné.

Major János.

Hajdu Károly.

Szabó Lajos.

Irodafőosztályok: Tömöry Józsefné.

Végrehajtók: Andaházy Antal.

Becze Gábor.

„142 TANÚ 3 ÜGYNÖK PÖRÉBEN”

Kövess Emil már nem volt „idegen” a székesfehérvári Törvényszékben akkor, amikor Horthy Miklós kormányzó Pesthy Pál igazságügy-miniszter előterjesztésére 1924. december 16-i keltezéssel kinevezte a törvényszék elnökévé.³⁷⁴ Csaknem két évtizedig tartó vezetése alatt (1924–1942) hétköznapi és nem mindennapi esetek is a tárgyalási lajstromra kerültek a fehérvári Törvényszékben.

*

Köveskállai Kövess Emil 1875. október 20-án született Balatonfüreden Kövess János és Schill Adél második gyermekeként.³⁷⁵ Emil Veszprém katolikus gimnáziumában érettségizett az 1892–1893-as tanévben,³⁷⁶ majd a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem joghallgatója lett.³⁷⁷ Végzését követően a Győri Királyi Ítéltábla elnöke kinevezte a „kir. ítélőtábla kerületébe díjas joggyakornokká”,³⁷⁸ amit valószínűleg a Veszprémi Királyi Járásbírósnál töltött be, de erről az állásáról 1899 augusztusában lemondott.³⁷⁹ 1901 áprilisában azonban már újonnan választott egyesületi ügyészként tűnik fel a neve Veszprémben,³⁸⁰ novemberben pedig a Budapesti Ügyvédi Kamara vette fel az ügyvédek lajstromába.³⁸¹

Már több éve budapesti ügyvédként tevékenykedett, amikor feleségül vette Koller Máriát, nagymányai Koller István földbirtokos lányát 1904. április 28-án.³⁸²

Kövess Emil portréja. [HIRN László (szerk.): *Fejérmegyei fejek*. Budapest, 1929, Magyar Vármegyék és Városok Társadalmi Emlékalbuma Kiadóvállalat]

374 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1924. (december 19.) 277. sz. 1. p.

375 KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok* 11. kötet, Vaál-Zsiska (1932) Pótlék 434. p.

376 TAKÁCS József: *A Kegyes-tanítótrendiek Veszprémi Főgymnasiumának Értésítője az 1892–93. tanévről*. Veszprém, 1893, Kompolthy T. „Petőfi” Könyvnyomdája, 104. p.

377 *A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja 1893–1894. tanévre*. Budapest, 1894, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, 102. p.

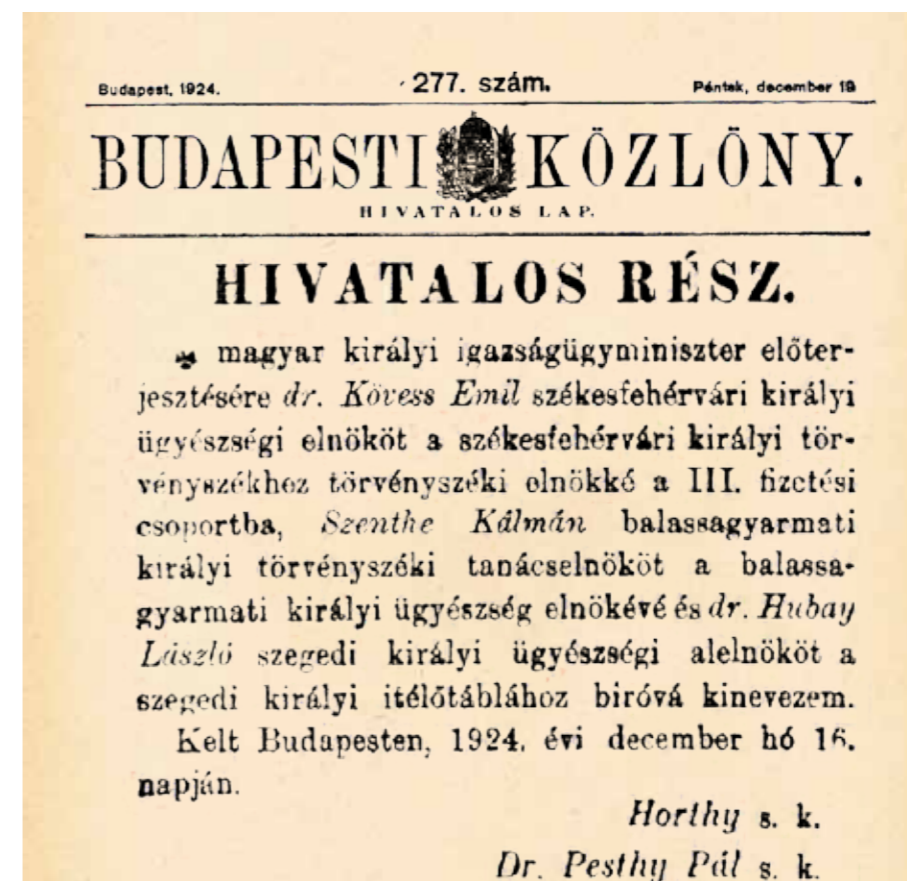
378 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1897. (június 6.) 130. sz. 2. p.

379 *Igazságügyi Közlöny*, 1899. 8. sz. 252. p.

380 (Egy vidéki pénzügyintézet bukása.) *Napi hírek*. *Budapesti Hírlap*, 1901. (április 13.) 101. sz. 6. p.

381 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1901. (november 9.) 258. sz. 2. p.

382 Házasságok. *Hírek*. *Az Újság*, 1904. (április 25.) 115. sz. 7. p.

Kövess Emil elnöki kinevezése a hivatalos lapban. [*Budapesti Közlöny*, 1924. (december 19.) 277. sz. 1. p.; ADT]

A Székesfehérvári Királyi Törvényszék és illetékességi területe igazságügyi szerveinek személyi állománya 1927-ben. [Magyarország tisztí cím- és névtára. 1927. 290. p.; ADT]

A következő években ügyvédi tevékenysége mellett ügyészi megbízottként, „közvédőként” is közreműködött az igazságszolgáltatásban,³⁸³ mígnem 1912-ben az ügyvédi hivatást hivatalosan is az ügyészre cserélte, amikor is az uralkodó kinevezte miskolci ügyésszé.³⁸⁴ E változás miatt kérésére törölték az ügyvédi lajstromból is.³⁸⁵ Alig telt el pár hónap, 1912 szeptemberében kérte a Szombathelyre való áthelyezését,³⁸⁶ s a következő években itt dolgozott ügyészként. 1915 novemberében helyezték át a Székesfehérvári Királyi Ügyészségre saját kérelmére,³⁸⁷ így Kövess Emil ekkor „érkezett meg” a fehérvári Törvényházba.

1917-ben – maradván Székesfehérváron – a VII. fizetési osztályba sorozott ügyésszé nevezte ki az uralkodó,³⁸⁸ s ezután mint vezető királyi ügyész szerepelt a címtárban.³⁸⁹

„A magyar kormány dr. Kövess Emil ügyészt a belügyminiszter előterjesztésére Fejér vármegye és Székesfehérvár szabad királyi város főispáni teendőinek ellátásával megbízott kormánybiztosává kinevezte” – áll a hivatalos lap 1918. november 26-i számában.³⁹⁰ 1918–1919 telén – az első világháborút követő időszakban – e kormánybiztosi feladatok ellátása nem volt feszültségektől mentes Kövess Emil számára,³⁹¹ ami végül azt eredményezte, hogy felfüggesztették,³⁹² illetve saját kérelmére felmentette a kormány.³⁹³

1919 augusztusának végén a „magyar köztársaság kormánya az igazságügyminiszter előterjesztésére dr. Kövess Emil székesfehérvári törvényszéki tanácselnököt főállamügyészi helyettesi címmel és jelleggel a székesfehérvári [...] államügyészséghez” államügyésszé nevezte ki.³⁹⁴ 1920 októberében mint királyi állami főügyész-helyettes képviselte a vádat egy perben,³⁹⁵ 1921-ben pedig a kormányzó a Székesfehérvári Királyi Ügyészség elnökévé nevezte ki.³⁹⁶ E pozíciójából „lépett át” a törvényszéki elnökébe 1924 decemberében.

383 Fazekas Ágoston pöre. Törvényszék. Magyar Nemzet, 1906. (április 1.) 78. sz. 9. p.; Ügyvédi Kamarai Közlöny, 1908. (október 1.) 9. sz. 32. p.

384 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1912. (május 21.) 114. sz. 1. p.

385 Hirdetmény. Ügyvédi Kamarai Közlöny, 1912. (június 1.) 9. sz. 28. p.; Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1912. (július 5.) 149. sz. 6. p.; Hirdetmény. Ügyvédi Kamarai Közlöny, 1912. (szeptember 24.) 10. sz. 19. p.; Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1912. (szeptember 26.) 218. sz. 2. p.

386 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1912. (szeptember 29.) 221. sz. 2. p.

387 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1915. (november 30.) 277. sz. 3. p.

388 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1917. (június 14.) 134. sz. 1. p.

389 Magyarország tisztí cím- és névtára 1917. 567. p.

390 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1918. (november 26.) 271. sz. 1. p.

391 Vö. A hadügyminiszter a 17-eseknél. Hírek. Az Ujság, 1919. (január 15.) 13. sz. 7. p.; Szocialista kormánybiztost küldenek Székesfehérvárra. 8 Órai Ujság, 1919. (február 4.) 31. sz. 6. p.; Fejérmegye a kormány ellen. Budapesti Hírlap, 1919. (február 4.) 30. sz. 2. p.; Politika. Friss Ujság, 1919. (február 4.) 30. sz. 3. p.; Az ellenforradalom nyílt zászlóbontása Székesfehérvárott. Népszava, 1919. (február 4.) 30. sz. 5. p.

392 Vö. A kormány letöri a székesfehérvári ellenforradalmat. Friss Ujság, 1919. (február 5.) 31. sz. 2. p.; A katonatanács küldöttéi a megyeházán. A helyzet Fejérmegyében. Budapesti Hírlap, 1919. (február 6.) 32. sz. 2. p.

393 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1919. (február 11.) 35. sz. 5. p.

394 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1919. (augusztus 31.) 99. sz. 1. p.

395 A székesfehérvári forradalmi törvényszék a bíróság előtt. Hírek. 8 Órai Ujság, 1920. (október 21.) 249. sz. 4. p.

396 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1921. (október 27.) 241. sz. 3-4. p.

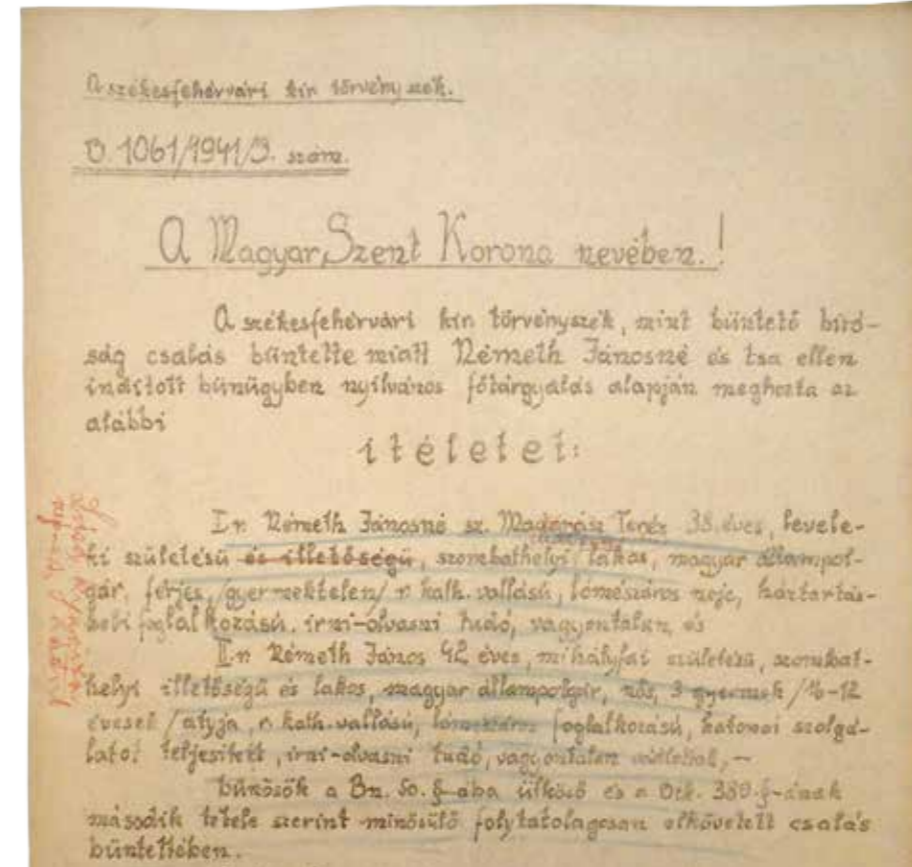
A Törvényház és környezete az 1930-as években. Korabeli képeslap. [SZVL XV. 29. Képeslapgyűjtemény]

Kövess Emil törvényszéki elnöki tisztével együtt járó közéleti-társadalmi aktivitása nem volt újkeletű, hiszen már kinevezése előtt is részese volt a székesfehérvári igazságszolgáltatásnak.

Talán épp az első események közé tartozik az a „festőművészeti kiállítás, amelyet a Vörösmarty Körben nyitottak meg 1925 márciusában. Itt a törvényszéki elnök – aki egyúttal mint a Kör alelnöke – mondott megnyitóbeszédet.³⁹⁷ Mintegy két hónappal később már a Magyar Külügyi Társaság vidéki – ezúttal Székesfehérváron rendezett – díszülésének szervezése körül fejtett ki „széleskörű tevékenységet”.³⁹⁸ S ezzel a rendezvények sora 1925-ben nem ért még véget Kövess számára, aki szeptemberben részt vett, s köszöntőt is mondott a bírák és ügyészek Kecskeméten megrendezett közgyűlésén.³⁹⁹ Októberben ismét köszöntőt mondhatott, de most már Fehérváron, Prohászka Ottokár püspökké szentelésének 20. évfordulója alkalmából.⁴⁰⁰

A püspök nem sokkal később fontos szerepet játszott Kövess Emil életének egyik jeles eseményén. 1926. január 9-én – négy évvel első felesége halálát követően⁴⁰¹ – az elnök újra megnősült, ekkor vette el „Budapesten a Jezsuita-atyák kongregációs kápolnájában özv. báró Fallon Frigyesné, szül. Kund Hanna” úrnőt.⁴⁰²

Hasonlóan például az első fehérvári törvényszéki elnökhöz, maga Kövess is szeretett vadászni,⁴⁰³ sőt kutyákat is tenyésztett, s velük díjakat is nyert.⁴⁰⁴ 1927 novemberében – egy oladi vadászaton, Szombathely határában – az „utolsó hajtásánál, mely délután 6 óra körül volt már esti szürkületben, Kövess Emil egy rohanó nyúlra lőtt, mely egy bokor előtt futott el. Kövess a bokor magas ágaitól a szürkületben nem vette észre, hogy a bokor mögött pár lépésnyire ott áll egyik vadásztársa, dr. Szei János, a szombathelyi gyermekkórház igazgató-főorvosa, így a nyúlra szánt lövésnek több sörétszeme a főorvost fején találta” – számolt be az esetről a Kis Ujság hozzátéve azt, hogy a főorvos sérülése szerencsére nem volt életveszélyes.⁴⁰⁵

397 Festőművészeti kiállítás Székesfehérvárott. Magyarság, 1925. (március 22.) 67. sz. 20. p.; (Székesfehérvár művészeti élete.) Magyarság, 1925. (március 28.) 71. sz. 15. p.

398 A Magyar Külügyi Társaság Székesfehérvárott. Nemzeti Ujság, 1925. (május 9.) 104. sz. 10. p.

399 Bírák és ügyészek közgyűlése. Törvényszék. Budapesti Hírlap, 1925. (szeptember 29.) 218. sz. 14. p.

400 Székesfehérvár országos ünnepei rendez Prohászka Ottokár tiszteletére. Szózat, 1925. (október 18.) 235. sz. 11. p.

401 KEMPELEN 1932. 434. p.

402 Házasság. Napi hírek. Pesti Hírlap, 1926. (január 10.) 7. sz. 15. p.

403 Vö. Különféle. Vadászlap, 1914. (november 15.) 32. sz. 433. p.

404 Vö. például Tavaszí vizslaverseny. Vadászat és Állatvilág, 1912. (május 15.) 10. sz. 118. p.; Apró hirdetések. Nimród, 1921. (november 1.) 18. sz. 267. p.; Az országos Vizsla Club 1936. évi vizslaversenye. Nimród, 1936. (szeptember 10.) 26. sz. 415. p.; HOFFER László: „Gödöllő” Tenyésztelep. A Vadászkutya, 1941. (február 15.) 2. sz. 27. p.

405 Szerencsétlenség az oladi vadászaton. Kis Ujság, 1927. (november 25.) 268. sz. 6. p.

Egy büntetőügyben született ítélet részlete 1941-ből. [MNL FML VII.1. b. 4. d. B.1061/1941/3; Töpler László gyűjtése]

A Magyar Vörös Kereszt érdemkeresztjét⁴⁰⁶ is kiérdemlő törvényszéki elnök csaknem 18 éves vezetése alatt számos érdekes esetben, sok-sok ember fordult meg a székesfehérvári Törvényházban.

Míg 1925-ben maga az elnök nyitott meg egy festménykiállítást, addig 1930 márciusában akár valódi piktorokkal is találkozhatott a törvényszék épületében, ráadásul olasz szó kíséretében, ugyanis ebben az ügyben a vádlottak itáliai festőművészek voltak. Az eset még 1929 októberére nyúlt vissza, „amikor Mario de *Hajnal* magyar származású olasz piktor *Ernst* Emil budapesti fiatalemberrel nagyszabású kiállítást rendezett olasz festők műveiből Székesfehérvárott. Dr. Gergely csendőrnagy a kiállításon 200 pengőért megvette Amazini festőművész egyik képét. A képet napok mulva elszállították lakására s ekkor a csendőrnagy följelentést tett a rendőrségen, hogy az eredeti festmény helyett értéktelen reprodukciót küldtek neki. A följelentésre a rendőrség nyomozást indított és az eredeti képet meg is találta ott Székesfehérváron a szállodában, az egyik olasz festőnél. Csalás miatt indult meg az eljárás *Ernst* Emil, Mario de *Hajnal* és Cornelo *Zustovich* ellen” – írta a *Pesti Napló*, melynek cikkéből kiderül, hogy a bíróság bűnösnek találta „Mario de *Hajnal*t és *Zustovich* Cornelot csalás vétségében és ezért 300–300 pengő pénzbüntetésre ítélte őket.”⁴⁰⁷

Az olasz festők ügyéhez hasonlóan három vádlott volt egy két hónappal későbbi büntetőperben is, amely a Hazai Biztosító Társaság ügynökei ellen tett feljelentésére indult. „A vád ellenük az, hogy azokhoz a felekhez, akiket előzőleg a Hazainál biztosítottak, azzal állítottak be, hogy a Hazai megbukott, elkérték a kötvényt és átírták a Frankfurthoz, illetve a Pátriához. Mintegy hatszáz esetben követtek el csalást. A tárgyaláson harminc tanút hallgattak ki, akik mind azt vallották, hogy az ügynökök valóban azzal állítottak be hozzájuk, hogy a Hazai megbukott. A tárgyalás négy-öt napig is eltart” – írta a *Kis Ujság*, amely cikkének a címe – „142 tanu 3 ügynök pörében” – arra is választ ad, hogy miért nyúlt ilyen hosszúra az ügy tárgyalása.⁴⁰⁸

Néha nemcsak a tanúk száma volt nagy a törvényszéken, hanem a hallgatóság tagjaié is. Az eljárás nyilvánosságának elvéből adódóan számos esetben nagy érdeklődés övezte az „izgalmasabbnak ígérkező” pereket, elsősorban az esküdszék előtt zajló tárgyalásokat. Így igazán érthető, hogy miért volt praktikus az esküdszéki termék kialakítása a törvényszéki palotákban, még akkor is, ha nem esküdtbírókhoz tartozó ügyekben, hanem nagy nyilvánosságra számot tartó bűnügyekben folytak le itt a tárgyalások.

A nyilvánosság elvének érvényesülését az eljárási törvény – büntető per törvényszék előtti főtárgyalásán az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (293., 397. §) – és a bírósági ügyviteli szabályokról szóló miniszteri rendelet egyaránt biztosította. Ez utóbbi szerint a „nyilvános ülésekből csak gyermekek és oly személyek zárhatók ki, akik nem a hely méltóságának megfelelően jelennek meg. A hallgatók csak a tanácsjegyző által aláírt jegy felmutatása mellett bocsáttatnak be. A kiosztható jegyek számát az elnök állapítja meg és azok kiszolgáltatásánál a jelentkezés sorrendjét kell szem előtt tartani. Ez a megszorítás azonban az ügyfelekre és képviselőkre nem terjed ki. Hatósági személyek és az ügyvédi kar részére bizonyos számú jegy mindig fentartandó.”⁴⁰⁹

E rendelkezés, a jegy ellenében történő belépés gyakorlati érvényesülésére Székesfehérváron is volt példa, de az is előfordult, hogy az „előadás” elmaradt, mint például az ún. Arnstein-ügy folyamán, amely folytatódólagos tárgyalását 1936. október 3-án 9 órára tűzte ki a fehérvári törvényszék. „Arnstein tudvalévően Székesfehérváron lakik – írta az *Uj Nemzedék* –, itt van két hentes- és mészárosüzlete s a vagyonos embert mindenki ismeri a városban.

A tárgyalás iránt ezért szokatlanul nagy érdeklődés nyilvánult meg. Valósággal tolongtak a belépőjegyekért, de a kíváncsiakat nagy meglepetés érte. A főtárgyalási elnök véleménye szerint ugyanis a tárgyalás zavartalanságát nem lehetett volna biztosítani, ha nagy tömeg vonul fel a főtárgyalásra s ezért úgy intézkedett, hogy a főtárgyalás *nem a törvényszék esküdszéki nagytermében, hanem az államrendőrség épületében, egy kettős detektívszobában tartják meg*. A szűk helyiségben a tárgyalási elnök intézkedésére *csupán a székesfehérvári újságírók* jelenhetnek meg, ezenkívül csak három jegyet adott ki a hallgatóság részére. A három darab jegyért természetes óriási vetélkedés folyt. A tárgyalás mai első napjára *negyven tanut* idéztek be.”⁴¹⁰

Az Arnstein-ügy körüli figyelem valószínűleg nem haladta meg azt, amely néhány évvel korábban Péchy Erzszi operettprimadonna esetét kísérte. 1930. augusztus 2-án, szombat délután a művésznő a Székesfehérvár–Siófok országúton autóbalesetet szenvedett, miközben meg akarta előzni az előtte haladó gépjárművet. A manőver közben két kocsi összeütközött, s mindkettő árokba borult. Péchy Erzszi és utasait – akik súlyos sérüléseket szenvedtek – a székesfehérvári Szent György Kórházba szállították, a másik autó utasainak könnyebb sérüléseit a helyszínen ellátták. A helyszínre a rendőrség is kiérkezett, s lefolytatta a baleset körülményeinek vizsgálatát.⁴¹¹ „A rendőrség vasárnapra teljesen tiszta képet nyert az autószerencsétlenségről. Mindenekelőtt megállapították, hogy Péchy Erzsinek nem volt hajtási igazolványa és még a kérvényt sem adta be a rendőrséghez, amelynek alapján engedélyt kapott volna arra, hogy felelős vezető mellett kintelken tanulja ki a soffirozást” – írta az *Ujság* másnapi száma, amelyből az is kiderül, hogy „a székesfehérvári törvényszék vizsgálóbírája kihallgatta a kórházban Péchy Erzsit. A művésznő elmondotta, hogy bár nincs vezetői igazolványa, van annyi gyakorlata, hogy autót tud vezetni. Azt állította, hogy az előtte haladó kocsi nem hajtott szabályosan, mert vagy az országút bal-, vagy a jobboldalán haladt és ez zavarta meg őt az előzésnél annyira, hogy beleszaladt a kocsijába. A művésznő vallomásaival szemben a vizsgálóbíró előtt több oly vallomás hangzott el, hogy az elütött kocsi teljesen szabályosan hajtott és csak azzal magyarázható a katasztrófa, hogy Péchy Erzszi, akinek még nem volt meg a tájékozódó képessége 70–80 km.-es sebességre – ami teljesen érthető, mert azt csak hosszabb gyakorlat után lehet megszerezni –, elvesztette a döntő pillanatban a lélekjelenlétét és ezért rohant bele kocsija az előtte lassabban haladó kocsiba. [...]

Krizseczky Rezső dr. ügyész ma betérjlesztette vádindítványát, amelyben Péchy Erzsit és a soffírt gondatlanságból okozott súlyos testi sértéssel vádolja.”⁴¹² Így eljárás indult a primadonnával szemben, kinek népszerűsége folytán a korabeli sajtó is figyelemmel kísérte az eseményeket. A főtárgyalásra 1930. április 9-én került sor a fehérvári törvényszék Horváth Gyula vezette büntetőtanácsa előtt. „A vádat, dr. *Matej* királyi ügyész képviselte: Péchy Erzszi védelmét pedig dr. *Eisenbart* székesfehérvári ügyvéd látta el. A tárgyalást az esküdszéki teremben tartották meg nagyszámú közönség jelenlétében. A vádirat felolvasása után *Schenk* János sofőr, elsőrendű vádlottat hallgatta ki a törvényszék. *Schenk* *nem érzi magát bűnösnek*, mert őt a Steyr-autóvállalat adta át egy autóval Péchy Erzszi szolgálatába. Többször volt Péchy Erzszi kíséretében és amikor Budapestről kiértek, mindig Péchy Erzszi ült a volánhoz. Így történt augusztus 2-án is. Székesfehérvár előtt három kilométerrel Péchy Erzszi egy előtte haladó Peugeot-kocsit akart megelőzni és ekkor történt a karambol. *Péchy* Erzszi kihallgatása során beismerte bűnösségét, de a baleset

410 A székesfehérvári rendőrségen tárgyalják az Arnstein-ügyet. *Uj Nemzedék*, 1936. (október 4.) 227. sz. 8. p.

411 Vö. Péchy Erzsit a székesfehérvár–siófoki országúton súlyos autóbaleset érte. *Pesti Napló*, 1930. (augusztus 3.) 175. sz. 7. p.

412 Súlyos testi sértés címén eljárás indult Péchy Erzszi ellen, akinek nem volt vezetői igazolványa. *Ujság*, 1930. (augusztus 5.) 176. sz. 5. p.

Péchy Erzszi 1930-ban. [Tolnai Világlapja, 1930. (június 18.) 25. sz. 25. p.; ADT]

„Dr. Horváth Gyula, a székesfehérvári büntetőtanács elnöke. A Péchy Erzszi-tárgyalás vezetője.” [Pesti Napló, 1931. (április 10.) 80. sz. 8. p.; ADT]

406 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1933. (szepember 14.) 208. sz. 1. p.

407 Két olasz festőt... *Pesti Napló*, 1930. (március 5.) 53. sz. 7. p.

408 142 tanu 3 ügynök pörében. *Kis Ujság*, 1930. (május 23.) 116. sz. 6. p.; Lásd még Száznegyvenkét tanu három csalással vádolt ügynök pörében. Magyarország, 1930. (május 23.) 116. sz. 2. p.

409 A m. kir. igazságügyminiszernek 4291/l. M. E. számú rendelete, a bírói ügyviteli szabályok kiadása tárgyában. (1891) 181. §

142 tanu 3 ügynök pörében

Nagyszabású családi ügy főtárgyalását kezdte meg csütörtökön a székesfehérvári törvényszék. Száznegyvenkét tanu idéztek meg a büntetőperben. A Hazai Biztosító Társaság jelentette fel volt ügynökeit, Kiss Balázst, Aitler Lajost és Kovács Józsefet, akik még 1927-ben kiléptek a Hazaitól és a Frankfurthoz, illetve a Pátriához szerződtek. A vád ellenük az, hogy azokhoz a felekhez, akiket előzőleg a Hazainál biztosítottak, azzal állítottak be, hogy a Hazai megbukott, elkérték a kötvényt és átírták a Frankfurthoz, illetve a Pátriához. Mintegy hatszáz esetben követtek el csalást. A tárgyaláson harminc tanut hallgattak ki, akik mind azt vallották, hogy az ügynökök valóban azzal állítottak be hozzájuk, hogy a Hazai megbukott. A tárgyalás négy-öt napig is eltart.

„142 tanu 3 ügynök pörében.” [Kis Ujság, 1930. (május 23.) 116. sz. 6. p.; ADT]

A Hazai Biztosító társaság bel- és külszerveit valamint üzletszerzőket alkalmaz. Gyakorlattal bírók előnyben. Személyes jelentkezés megkívánatik. 2442

A Hazai Biztosító Társaság toborzó hirdetése 1926-ból. [Dunántul, 1926. (január 1.) 1. sz. 13. p.; ADT]

„Nagyon súlyosnak találom a 2000 pengőt!” [Az Est, 1931. (április 11.) 81. sz. 13. p.; ADT]

PÉCHY ERZSI ÍTELETHIRDETÉSRE VÁR A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÁRGYALÓTEREMBEN. BALOLDALT BARÓ GARIBALDI LEŐ ELLENŐRZŐ SZAKÉRTŐ, HÁTUL A VÉDŐ, DR. EISENBARTH FERENC.

„Nagyon súlyosnak találom a 2000 pengőt!”

Péchy Erzsí nyilatkozik a székesfehérvári tárgyalásról

— Az Est tudósítójától —

Közel kilencórás tárgyalás után tegnap a székesfehérvári törvényszék Horváth-tanácsa kihirdette az íté-

let Péchy Erzsí és Schenk János sofőr autószeletközési ügyében.

Péchy Erzsí bűnösnek mondták ki kétfelhelyi gondatlanságból elkövetett testisértés vétségében és 2000 pengő pénzbüntetésre ítélték.

Schenket 200 pengőre.

A primadonna ma visszaérkezett Székesfehérvárról:

— Belenyugodott az ítéletbe! — kérdeztük.

— Nem — felelte Péchy Erzsí. — Enyhítésért fellebbeztem.

Nagyon súlyosnak találom az ítéletet, mert hiszen én testileg és lelkileg is megszenvedtem ezért a karambolért.

Elvégre én nem követtem el mást, mint ami mindenkivel megtörténhet, aki volán mellé ül. Nem, ebbe nem tudok belenyugodni. A tárgyalás végén már olyan fáradt voltam, hogy alig bírtam állni a lábamon.

— Fellépett Székesfehérvárott!

— Kacska volt az egész!

A színházi ügynökök akarták, hogy lépjek fel, de szó sem volt, hogy akkor, amikor a törvényszéken tárgyalásom van, — a színházba menjek játszani. Ugyanazon a napon ítélet és színpad. Ezt tévesen terjesztették rólam.

~~~~~

„Péchy Erzsí szerencsétlenül járt autója a fehérvári országúton.” [Színházi Élet, 1930. 34. sz. 28. p.; ADT]

akarátán kívül történt. Mentségére azt hozta fel, hogy az előtte haladó Peugeot-kocsi többször eléje került és ő a hangszálainak kímélése szempontjából akart kimenekülni a porfelhőből, ezért igyekezett előzni. Egyébként ő maga is kulcscsonttörést szenvedett. A védő bemutatta Péchy Erzsí Londonban szerzett sofőrigazolványának hiteles másolatát. A tanúkihallgatások, majd a vád- és védőbeszéd után a törvényszék délután fél hatkor hirdette ki az ítéletet. Az ítélet szerint Schenk János, valamint Péchy Erzsí bűnös két-két rendbeli gondatlanságból elkövetett testi sértés vétségében. Ezért Schenk Jánost kétszáz pengő, Péchy Erzsí pedig kétezer pengő pénzbüntetésre ítélték. A pénzösszeg 50 pengőnként átváltoztatható egynapi fogházra. A törvényszék a bünyügyi költségekben együttesen elmarasztalta a két vádlottat. Schenk megnyugodott az ítéletben, Péchy Erzsí enyhítésért, az ügyész pedig súlyosbításért fellebbezett.⁴¹³

A Törvényszék tárgyalótermében nemcsak a színpad, hanem a társadalom „előkelőségei” is megfordultak. Így például 1937-ben Széchenyi György és Mihály, Széchenyi Aladár gróf fiai pereskedtek egymással a négymillió örökségért. „A tekintélyes hagyatékot György gróf örökölte, aki azóta egyben a monoki hitbizomány kizárólagos tulajdonosa is lett. Mihály gróf atyjának meghagyása értelmében az ezerholdas vitézi telek megalapítására folyamatba tette a hivatalos eljárást, de ennek során a grófi testvérek között olyan ellentétek keletkeztek, amelyeket családi körben máig sem sikerült eloszlanni. A testvérek utóbbi időben már teljesen elhidegültek egymástól és sűrűen küldözték egymáshoz az éleshangu leveleket. Ezek a levelek állanak ma a milliós örökségi per középpontjában” – számolt be a sajtó az ügyről,⁴¹⁴ amelyben az eljáró bíróság a Székesfehérvári Királyi Törvényszék volt, az az ítélezési fórum, amely először vezette be az ún. angol rendszerű bíráskodást. Ennek a lényege az – derül ki a Kis Ujság 1938. április 13-i számából –, hogy „a fő tárgyaláson a bíró nem beszél, csak végighallgatja a tárgyalást, azután ítéletet hoz. A kihallgatásokat az ügyész végzi. Hlavathy Béla törvényszéki tanácselnök most másodízben tartott angol rendszer szerint tárgyalásokat. Egy Juhász Ferenc nevű szobafestőt, aki véresre vert egy kisfiút, 14 percnél hosszabb tárgyalás után ítélte el a bíró 50 pengő pénzbüntetésre, egy Polgár Károly nevű kifutófiú ellen pedig nyolc perc alatt hozott ítéletet, amely szerint hét napi fogházra ítélte egy rendőr megütéséért. A székesfehérvári törvényszéken rendszeresíteni fogják ezt a gyors tárgyalási módszert egyelőre csak apró ügyekben.”⁴¹⁵

*

Azt azonban, hogy mennyire „gyorsult fel” az igazságszolgáltatás az 1930-as évek végén a fehérvári Törvényszékben, ma már nehéz lenne megállapítani.

Kövess Emil 1942 szeptemberében nyugdíjba vonult,⁴¹⁶ s részére 1943. január 2-i keltezéssel a magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére Horthy Miklós kormányzó nyugalomba vonulása alkalmából „az igazságügyi közszolgálat terén több mint négy évtizeden át kiváló buzgalommal és odaadással teljesített értékes” szolgálata elismeréséül a Magyar Érdemrend középkeresztjét adományozta.⁴¹⁷

413 Péchy Erzsí autós perében kétezer pengő pénzbüntetésre ítélték. Pesti Napló, 1931. (április 10.) 80. sz. 8. p.

414 Széchenyi grófok harca a négymillió örökség körül. Amerikai Magyar Népszava, 1937. (július 6.) 187. sz. 2. p.

415 Villámbíráskodás Székesfehérvárott. Hírek. Kis Ujság, 1938. (április 13.) 83. sz. 5. p.

416 Igazságügyi Közlöny, 1942. 9. sz. 322. p.

417 Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1943. (január 10.) 7. sz. 1. p.

Magyar Érdemrend középkeresztje (1922). Magyar Érdemkereszt középkeresztjének kisdíszítménye. [CC]

HÁBORÚS ÉVEK: A MEGVÁLTOZOTT MINDENNAPOK

A háborús évek alatt, a korábbi „megszokottakhoz” képest más karakterű esetek is megjelentek a törvényszék előtt, amely jelezte, hogy a mindennapok jellege is alaposan megváltozott.

Ebben a nem könnyű időszakban, 1942-ben Jolbej Sándor lett a székesfehérvári törvényszéki elnök. Az ekkor 46 éves jogász – Kövess Emihez hasonlóan – már évek óta a helyi igazságszolgáltatás közreműködője volt (legutóbb) mint a Székesfehérvári Királyi Járásbíróság elnöke. Az 1948-ig tartó vezetése alatt – a történelemmel együtt – a fehérvári törvényszék élete is számos fordulatot vett.

*

Jolbej Sándor 1905. december 3-án született Szilágysomlyón,⁴¹⁸ s családjával nagy valószínűséggel Egerbe költöztek, ugyanis 1906–1907-ben – az iskolai értesítő szerint – a Szilágysomlyói Római Kath. Püspöki Gimnasium I. osztályából „kimaradt”,⁴¹⁹ de ugyanebben a tanévben már az egri katolikus gimnázium tanulója,⁴²⁰ 1907–1908-as tanévtől pedig az egri Állami Főgimnáziumé.⁴²¹ Itt is érettségizett 1915-ben,⁴²² 1920 novemberében pedig a jogtudományok doktorává avatták a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen.⁴²³ Még ebben a hónapban „ideiglenes minőségben a budapesti kir. ítélőtábla kerületébe dijas” joggyakornokká neveztek ki,⁴²⁴ mely állásában az Egri Királyi Törvényszéknél decemberben meg is erősítették,⁴²⁵ ahol 1922-ben jegyzővé neveztek ki.⁴²⁶

Négy évvel később, 1926-ban a Tiszafüredi Királyi Járásbíróság járásbírója lett.⁴²⁷ Az itt töltött évek alatt alapított családot: 1927-ben vette el Lábos Ilit,⁴²⁸ 1928-ban született meg Egon nevű gyermekük.⁴²⁹

Tiszafüreden tíz esztendőt töltött járásbíróként, 1936. március 18-i keltezéssel a Móri Királyi Járásbírósághoz elnöknek nevezte ki a kormányzó,⁴³⁰ ahonnan 1940 áprilisában Székesfehérvárra került törvényszéki tanácselnökként.⁴³¹ Alig több mint egy évvel később – 1941. április 23-án – a kormányzó kinevezte a Székesfehérvári Királyi Járásbíróság elnökének,⁴³² s ugyanezen év júliusában „a királyi ítélőbírák és királyi ügyészek részére megállapított III. fizetési csoport jellegét” adományozta számára az államfő.⁴³³ Kövess Emil nyugdíjazásával – az 1942. szeptember 24-i keltezésű kinevezés nyomán⁴³⁴ – Jolbej Sándor vette át a törvényszéki elnöki tisztelet.

*

Az alig egy hónapja kinevezett törvényszéki elnöknek 1942. október 24-én az ügyészség elnöke azt javasolta egy volt csehszlovák csendőr betörése kapcsán, hogy hívja össze a rögtönítélő tanácsot, amely az elsötétítés alatt történt bűncselekmény miatt ki is szabta a halálbüntetést.⁴³⁵

A mindennapok háború okozta megváltozását az ún. árdrágítási esetek is tükrözték. Az ilyen ügyekben a törvényszék mint uzsorabíróság járt el, mint például annak a három kereskedőnek az esetében, „akik a vád szerint csak akkor szolgáltak ki flanel ruhanyagot, ha a vevők selymet is vásároltak”. Az uzsorabíróság bizonyítékok hiányában felmentene a kereskedőket,

418 HORTOBÁGYI Jenő (szerk.): *Keresztény magyar közéleti almanach* 1. A–L Budapest, 1940, Pátria, 453. p.

419 MAHALCSIK Bónó (közl.): *A Minorita-rendek vezetése alatt álló Szilágysomlyói Római Kath. Püspöki Gimnasium értesítője az 1906–1907-es tanévről*. Szilágysomlyó, 1907, Bölöni Sándor könyvnyomdája, 50. p.

420 KASSUBA Domokos (közl.): *A Ciszterci Rend egri kath. főgimnáziumának Értesítője az 1906–1907. tanévről*. Eger, 1907, Érseki Liceum Könyvnyomdája, 100. p.

421 VIGH Béla (közl.): *Az egri magy. kir. Állami Főreáliskola XVIII. Értesítője az 1907–1908. iskolai évről*. Eger, 1908, Löw-Könyvnyomda, 142. p.

422 VIGH Béla (közl.): *Az egri magy. kir. Állami Főreáliskola XXV. Értesítője az 1914–1915. iskolai évről*. Eger, 1915, Dobó-Nyomda Részvénytársaság, 81. p.

423 Hírek. *Egri Népujság*, 1920. (november 23.) 269. sz. 1. p.

424 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1920. (november 28.) 274. sz. 1. p.

425 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1921. (február 9.) 31. sz. 1. p.

426 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1922. (augusztus 8.) 180. sz. 1–2. p.

427 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1926. (október 2.) 224. sz. 1. p.

428 Házasság. *Egri Népujság*, 1927. (június 8.) 128. sz. 3. p.

429 Anyakönyvi hírek. *Egri Népujság*, 1928. (október 26.) 247. sz. 4. p.

430 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1936. (március 24.) 70. sz. 1. p.

431 Birói és ügyészi kinevezések. *Napi hírek. Új Magyarország*, 1940. (április 28.) 96. sz. 10. p.

432 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1941. (április 27.) 95. sz. 1. p.

433 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1941. (július 6.) 151. sz. 2–3. p.

434 Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 1942. (október 2.) 223. sz. 1. p.

435 Statáriális tárgyalás Székesfehérváron. *Nemzeti Ujság*, 1942. (október 25.) 242. sz. 10. p.

M. kir. Igazságügyminisztérium.

IX. Székesfehérvári kir. törvényszék.

(Sajtób. Budapest, pü. b. pest-vidéki tszék, közj. kam. Budapest, ügyv. kam. helyben.)

Elnök: Jolbej Sándor dr.
Tandacselnökök: Hlavathy Béla III. f. cs. jell.
Berecz Kálmán dr.
Agyagási Elek dr.
Berecz Kovács Lajos dr.
Vámos Dezső
Bírák: peresztégi Nagy János dr.
Tóth Béla dr.
vitéz Kadácsi Géza dr.
Molnár Géza dr.
Tánczos Kornél dr.
Horváth György dr.
Titkár: Kaáli-Nagy Endre
Jegyzők: Eisenbarth Tamás dr.
Spanyár István dr.
Janthó László dr.
Gulyás Kornél dr.
Aljegyzők: Kovács György dr.
Zalka Károly dr.
Belák József dr.
Hari István dr.
Csikós István dr.
Joggyakornok: Haden Ferenc dr.
Irodaisgatók: Virágh Sándor
Bod László
Irodafőtiszt: Dóbesz Pirooska
Irodatiszt: Sziklai Ilona
Irodasegéd-tiszt: Fekete György
Törvényszéki orvosok: Sulyok Dénes dr.
Szalántay László dr.
Könyvszakértők: Bezdek Karoly
Novoth Béla
Iványi Károly.

1. Adonyi kir. járásbíróság.

(Tkv., közj., adó- és letétbivatal helyben.)

Elnök: Kukányi Béla dr.
Járásbírák: Hajós József dr.
Boda Gyula dr.
Jegyző: Kiss István dr.
Telekkönyvvezetők: Herbszt János
Pölöskey Károly
Irodasegéd-tisztek: Gál István
Balogh Andor
Fehér Mihály
Végrehajtó: Bede Jenő.

2. Bicskei kir. járásbíróság.

(Tkv., közj., adó- és letétbivatal helyben.)

Elnök: Solyom Lajos dr.
Járásbíró: Csorba Kázmér dr.
Titkár: Büki Géza dr.
Joggyakornok: Bagosy Levente dr.
Telekkönyvvezetők: Andrássy Márton
Molnár József
Végrehajtó: Sinkó Guidó.

3. Móri kir. járásbíróság.

(Tkv., közj., adó- és letétbivatal helyben.)

Elnök: Horányi István dr.
Járásbíró: Nahátszky Béla dr.
Telekkönyvvezető: Fekete Mihály
Végrehajtó: —

4. Sárbogárdi kir. járásbíróság.

(Tkv., közj., adó- és letétbivatal helyben.)

Elnök: Kiss Kálmán dr.
Járásbíró: Borbély Imre dr.
Joggyakornokok: Szendrői Gyula dr.
Nagy János dr.
Telekkönyvvezetők: Schermann Károly
Molnár Lajos
Végrehajtó: —

5. Székesfehérvári kir. járásbíróság.

(Tkv., közj., adó- és letétbivatal helyben.)

Elnök: Haubert Hugó dr.
Alélnök: —
Járásbírák: Szeles László II. f. cs. jell.
Hermann Imre dr.
Berente László dr.
Boda József dr.
Aljegyzők: Bognár János dr.
vitéz Becze Pál Tamás dr.
Nagy László dr.
Laczkó András dr.
Telekkönyvvezetők: vitéz Apa József
Kiss Lajos
Vital János
Veszprémi István
Irodaisgató: Major János
Irodatiszt: Farkas József
Végrehajtók: vitéz Becze Gábor
Spanyár Lajos.

436 Árukapcsolásos árdragítás miatt elítéltek három kereskedőt. *Magyar Nemzet*, 1943. (április 6.) 77. sz. 10. p.

437 Börtönbüntetés dughagymadrágításért. *Makói Ujság*, 1943. (június 17.) 135. sz. 2. p.; MNL FML VII.1.b. 8. d. 4477/1943

438 Árdragításért feljelentést tettek, aztán ők drágítottak. *Napi hírek. Új Magyarság*, 1944. (március 24.) 68. sz. 7. p.

439 BÖDŐ István – CZETZ Balázs: „Ígéretekkel nem lesz demokrácia!” Dokumentumok Fejér megye történetének tanulmányozásához 1945–1948. (Fejér megyei történelmi évkönyv 29.) Székesfehérvár, 2009, Fejér Megyei Levéltár, 335. p.

440 A székesfehérvári tisztogatás részletei. *Népszava*, 1948. (március 28.) 73. sz. 11. p.

441 Hivatalos rész. *Magyar Közlöny*, 1948. (szeptember 10.) 203. sz. 1. p.

442 Az igazságügyminiszter is részt vesz a fehérvári törvényszék új elnökének beiktatásán. *Fehérvári Napló*, 1948. (november 24.) 270. sz. 1. p.

443 Régi ismerősök látogatóban. *Fejér Megyei Hírlap*, 1967. (június 23.) 146. sz. 3. p.

444 Halálozás. *Fejér Megyei Hírlap*, 1986. (november 21.) 274. sz. 6. p.

azonban ügyési semmisségi panasz folytán – a Budapesti Királyi Ítéltábla bűnösnek mondta ki a vádlottakat szabadságvesztés- és pénzbüntetés kiszabása mellett.⁴³⁶ Ezt az esetet nem sokkal később hasonló követte: Stuhl Mór, egy makói kereskedő és társai ellen „dughagymadrágításért” indult eljárás az uzsorabíróság előtt, amely 1942. november 28-án felmentette a vádlottakat, ellenben az ítéltábla megsemmisítette ezt az ítéletet, majd a Kúria – 1945. december 6-án – megállapította, hogy Stuhl „cselekménye nem bűncselekmény”.⁴³⁷ Az ítélet önmagában is kordokumentum, hiszen az eset tárgyán túl a fejlécben tett áthúzások jelzik a háború utáni közjogi változásokat.

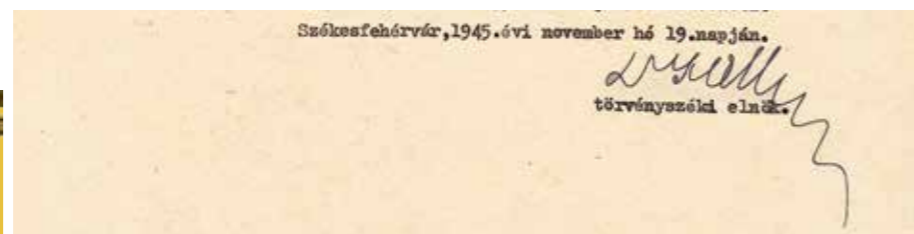
Ezekben az években „élelmes” árdragítók is voltak a környéken: „Kántor Gyula bicskei lakos és a felesége megjelentek az országos vásáron azzal a szándékkal, hogy hízósertést vásárolnak. Kiszemeltek egy állatot, azonban az eladó drágán akarta a sertést adni. Kántorék ekkor feljelentést tettek a csendőrségnél árdragítás miatt s ennek következtében az eladó kénytelen volt a kiszemelt sertést a hatóságilag megállapított maximális árért Kántoréknak átengedni. Ezután hazahajtották a sertést és otthon rögtön áruba bocsátották. Akadt egy vevő, aki a megengedett árnál sokkal magasabb összeget fizetett és így Kántorék igen nagymérvű árdragítást követtek el. A székesfehérvári törvényszék a házaspárt fejenként 500 pengő pénzbüntetésre ítélte, a budapesti tábla Kántor Gyulánét 14 napi fogházzal, férjét pedig ezer pengő pénzbüntetéssel sújtotta.”⁴³⁸

*

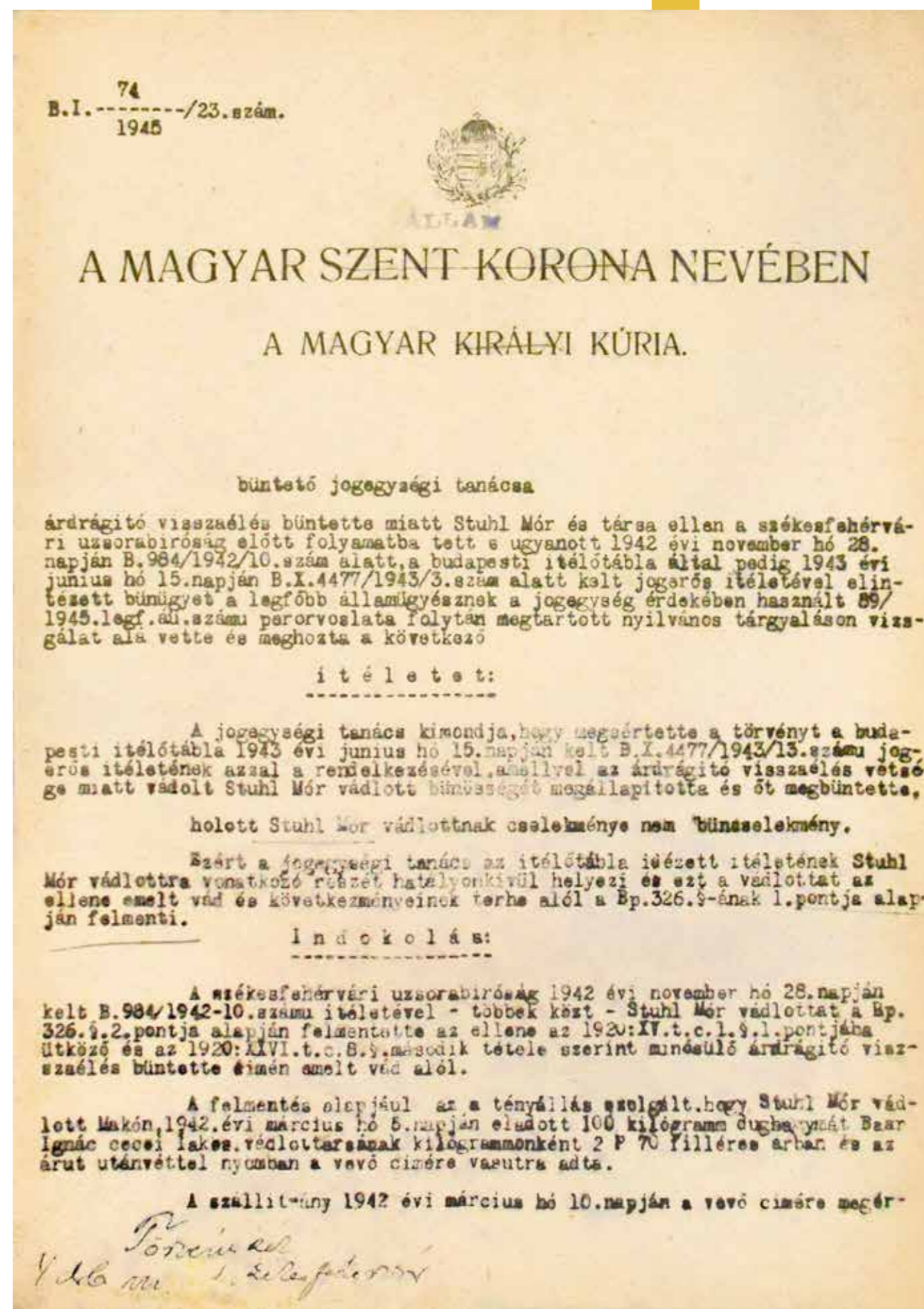
A háború éveit követően fokozatosan állt helyre a rend az országban, így Székesfehérvár Törvényházában is. Ezekben az években Jolbey Sándor töltötte be továbbra is a törvényszéki elnöki tiszteletet. A koalíciós időszak egyre gyorsuló politikai változásai őt is elérték. Egy 1948. február 6-i keltezésű, „A megyei Szociáldemokrata Párt titkárnak jelentése a kulcspozíciót betöltő párttagokról” címet viselő – azóta publikált – dokumentumban a következők állnak az elnökről: „Dr. Jolbey Sándor törvényszéki elnök, Székesfehérvár. A szakmában kiváló jogásznak ismerik, azonban természetesen polgári jogász. Politikai szempontból nem tartjuk megbízhatónak, a pártmozgalmi munkából egyáltalán nem veszi ki a részét. Egyéni magatartása teljesen polgári irányvonalú. Szemmel láthatóan csupán a kényszerűség hozta a Szociáldemokrata P[ár]rtba. Aktivizálását idáig is megkíséreltük, többkevesebb sikerrel, és a fentebb említett tíz napos politikai szemináriumon, amelyet az oktatási titkárság kiküldöttje tart, szintén részt kell vennie.”⁴³⁹

Végül 1948 márciusában kizárták a Szociáldemokrata Pártból Jolbey Sándort,⁴⁴⁰ aki viszont maradhatott a bírói pályán, 1948. augusztus 31-i keltezéssel a köztársasági elnök a Budapesti Ítéltábla tanácselnökévé nevezte ki.⁴⁴¹ November végén búcsúztatták el kollégái Székesfehérvárról,⁴⁴² ahova csaknem húsz évvel később, 1967 júniusába más elszármazott vezetővel ellátogatott.⁴⁴³

Jolbey Sándor 91 évesen, 1986. november 13-án hunyt el Egerben.⁴⁴⁴

Jolbey Sándor törvényszéki elnök aláírása 1945-ből. [Székesfehérvári Törvényszék Irattára]

Változó idők, változó fejlécek. Stuhl Mór ügyében született ítélet részlete 1945-ből. [MNL FML VII.1. b. 8. d. B.I.74/1945/23; Töpler László gyűjtése]

ZÁRSZÓ

A Székesfehérvári Királyi Törvényszék – mint a szervezés története kapcsán kiderült – 1872-től Fejér vármegye székházában kezdte meg igazságszolgáltatási munkáját. Az ország sok más törvényszékéhez hasonlóan – amelyek szintúgy közigazgatási épületben indították a bíraskodást –, az együttélés a megyei szervekkel nem volt összeütközésektől mentes. Fehérváron is a megnyugtató megoldást az önálló törvényszéki épület jelentette. Erre azonban még évtizedeket kellett várni az anyagi és a politikai körülmények miatt.

A törvényszék első elnöke, Danitz Béla az első csaknem másfél évtized meghatározó alakja volt a bíróság, s egyúttal a város életében is. Az őt követő Tamássy Béla volt azonban az, aki zászlajára tűzte az önálló törvényszéki palota ügyét, de a körülmények és az események nem segítették az előrehaladást. Igazságügyi palota nem épült ugyan az ő elnöksége alatt, de valamelyest orvosolta a helyhiány okozta gondot „póthelyiségek” bérlésével. A harmadik elnök, Daróczy István elnökségének idejére esett az igazi elmozdulás. A helyszín körüli hosszas huzakodás után végül a vásárteret jelölték ki, s itt nyithatta meg kapuit 1902. október 20-án a székesfehérvári Törvényház.

Ez az épület az egyik legszebb példája a korszak igazságügyi palotáinak. Építésztervezője az a Wágner Gyula volt, akinek a nevéhez fűződik a legtöbb bírósági épület a Magyar Királyságban. A mester tapasztalata a fehérvári Törvényházon is érződik, rendeltetésében a korabeli eljárásjogi és működési igényeket kielégítve, architektúrájában pedig a korízléshez igazodva alkotta meg művét.

A Törvényház a következő évtizedekben kellőképpen szolgálta a székesfehérvári ítélkezést. A benne működő Királyi Törvényszék megszokott és szokatlan esetek elbírálásának adhatott otthont, olyan elnökök vezetése alatt, akik nemcsak a helyi igazságszolgáltatás, hanem a társadalmi élet meghatározó alakjai is voltak.

Utódjaik – a mai Törvényházban munkálkodók – valamennyien büszkeséggel emlékezhetnek vissza a Székesfehérvári Törvényszék polgári kori múltjára.

IRODALOMJEGYZÉK

A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja 1893–1894. tanévre. Budapest, 1894, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, 102. p.

ANTAL Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon 1890–1900. Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdszék.* (Dél-Alföldi évszázadok 23.) Szeged, 2006, Csongrád Megyei Levéltár

BALOGH Judit: A Debreceni Ítéltábla rövid története. In Szilágyiné dr. Karsai Andrea (szerk.): *10 éves a Debreceni Ítéltábla.* Debrecen, 2015, Debreceni Ítéltábla, 14–26. p.

BALOGH Judit: Város és bíraskodás. In Szilágyiné dr. Karsai Andrea (szerk.): *Legyen ez az épület mindenkor az igazság temploma.* Debrecen, 2016, Debreceni Ítéltábla, 10–20. p.

BÁNYAI Balázs: Szenvedély és reprezentáció. Zichy Jenő gróf vadászatai és kastélyai. In Bányai Balázs – Kovács Eleonóra (szerk.): *A „Zichy-expedíció”* (Szent István Király Múzeum közleményei. A sorozat 48.) Székesfehérvár, 2013, 133–185. p.

BARBARITS Lajos: A nagykanizsai hivatalok története. In Barbarits Lajos: *Nagykanizsa.* (Magyar Városok Monográfiája) Budapest, 1929, Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, 159–208. p.

BEZERÉDY Győző: Náray János: Pécsi Krónika (1848–1849). In Szita László (szerk.): *Baranyai helytörténetírás.* (A Baranya Megyei Levéltár évkönyve) Pécs, 1973, Baranya Megyei Levéltár, 179–210. p.

BIERBAUER Virgil: Fejér vármegye székesfehérvári székházának építéstörténete. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közleményének Havi Füzetei*, 1927. (augusztus 1.) 9–10. sz. 109–111. p.

BIERBAUER Virgil: A klasszicisztikus építészet emlékei Székesfehérvárott. *Magyar Művészet*, 1930. 468–473. p.

BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *A bíbor méltóság, a sárga árulás. Szimbólumok és rituálék a jogtörténetben.* Budapest, 2014, Balassi Kiadó

BÓDINÉ BELIZNAI, Kinga: Änderungen der ungarischen Gerichtsorganisation und der gerichtlichen Geschäftsordnung im Jahr 1918. In Balogh, Elemér (hg.): *Centenaria. Ende des langen 19. Jahrhunderts. Lectiones Iuridicae* 27. Szeged, 2020, Iurisperitus Verlag

BONA Gábor: Az 1848-as honvédsereg Baranya megyei származású tisztjei. Baranya. *Történelmi Közlemények* (Emlékszám az 1848–49-es forradalom és szabadságharc tiszteletére), 11–12. évf. 1998–1999. 127–172. p.

BÓNIS György – DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története.* (A kiegészítő jegyzeteket írta dr. Béli Gábor) Zalaegerszeg, 1996, Zala Megyei Bíróság, Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete

BÓNIS György: A székesfehérvári törvénynaptól az „ország szabadságá”-ig. In Kralovánszky Alán (szerk.): *Székesfehérvár évszázadai* 2. Székesfehérvár, 1972, 83–102. p.

BOROSTYÁN Sándor: A székesfehérvári régiségi leletek. Tárca. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (szeptember 24.) 112. sz. 1. p.

BÖDŐ István – CZETZ Balázs: „Ígéretekkel nem lesz demokrácia!” *Dokumentumok Fejér megye történetének tanulmányozásához 1945–1948.* (Fejér megyei történeti évkönyv 29.) Székesfehérvár, 2009, Fejér Megyei Levéltár

CSÍKVÁRI Antal (szerk.): *Magyar közalkalmazottak almanachja.* Budapest, 1938, A Magyar Közalkalmazottak Almanachja Kiadóhivatala

CSURGAI HORVÁTH József: *Székesfehérvár urbanizációja. A városfejlődés a kiegyezés korában.* Kodolányi János Főiskola Történeti Műhelyének Kiadványai 7. Budapest, 2014, Ráció Kiadó

DEGRÉ Alajos: A megyei közigazgatás átalakulása a XVII. század elején. In Mezey Barna (szerk.): *Degré Alajos: Válogatott jogtörténeti tanulmányok.* Budapest, 2004, Osiris Kiadó, 218–230. p.

DEGRÉ Alajos: Székesfehérvár városi joga a középkorban. In Kralovánszky Alán (szerk.): *Székesfehérvár évszázadai 2.* Székesfehérvár, 1972, 143–149. p.

DOBROTKA Katalin: A magyar börtönügy arcképcsarnoka. Wagner Gyula (1851–1937). *Börtönügyi Szemle*, 2012. 4. sz. 93–96. p.

ECKHART Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet.* (Szerk. Mezey Barna) Budapest, 2001, Osiris Kiadó

ERDŐS Ferenc – KELEMEN Krisztián – VITEK Gábor: *Vármegyeháza a bástya és a várfal helyén.* (Fejér Megyei Levéltár Közleményei 28.) Székesfehérvár, 2002

FARKAS GÁBOR: A Fejér vármegyei történeti archontológia III. In *Alba Regia. A Szent István Király Múzeum Évkönyve.* (A Szent István Király Múzeum Évkönyve. C sorozat 32.) Székesfehérvár, 2003, Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, 61–101. p.

GEIGER Dezső: Tavasz élményeim. *Nimród*, 1924. (október 1.) 299–301. p.

GERÉB: Ns. F.-Fehérvármegye okmánytára II. füzetéből kimutatások folytatása. *Magyar Polgár*, 1869. (július 9.) 80. sz. 349. p.

GERICS József: *A korai rendiség Európában és Magyarországon.* Budapest, 1987, Akadémiai Kiadó

GOZHÁRDI Enikő: A székesfehérvári Törvényszék története (Szemináriumi dolgozat dr. Kengyel Miklós Perkkultúra c. szemináriuma keretében a 2014/2015. tanév II. szemeszterében)

GÖNCZI Katalin: *A városi jog és feljegyzései a középkori Magyarországon.* (Acta Juridica et Politica Tom. LIV. Fasc. 7.) Szeged, 1998

HAJNIK Imre: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt.* Budapest, 1899, Magyar Tudományos Akadémia

HALÁSZ Imre: Zala megye tisztkara 1849–1861. In Molnár András (szerk.): *Zala megye archontológiája 1138–2000.* (Zalai Gyűjtemény 50.) Zalaegerszeg, 2000, Zala Megyei Levéltár, 301–311. p.

HIRN László (szerk.): *Fejérmegyei fejek.* Budapest, 1929, Magyar Vármegyék és Városok Társadalmi Emlékalbuma Kiadóvállalat

HOFFER László: „Gödöllő” Tenyésztelep. *A Vadászskutya*, 1941. (február 15.) 2. sz. 27. p.

HORTOBÁGYI Jenő (szerk.): *Keresztény magyar közéleti almanach 1.* A–L Budapest, 1940, Pátria

HORVÁTH Zsolt: A kanizsai törvényszék vezetői. *Zalai Hírlap*, 2000. (április 14.) 88. sz. 7. p.

HORVÁTH Zsolt: A nagykanizsai törvényszék vezetői. In Molnár András (szerk.): *Zalai Millennium. Szemelvények Zala megye múltjából.* Zalaegerszeg, 2000, Zala Megyei Levéltár, 104–106. p.

KÁROLY János: *Fejér vármegye története 1.* Székesfehérvár, 1896, Fejér Vármegye Közönsége

KASSUBA Domokos (közl.): *A Ciszterci Rend egri kath. főgimnáziumának Értesítője az 1906–1907. tanévről.* Eger, 1907, Érseki Liceum Könyvnyomdája

KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok 11. kötet, Vaál-Zsyska (1932) Pótlék*

KÉPESSY Imre: Az út a kiegyezéshez. *FORVM Acta Juridica et Politica*, 2019. 1. sz. 85–98. p.

KOMJÁTHYNE KREMNICSI Ilona: Székesfehérvár volt megyeházának – Csók István utca 17. sz. – helyreállításáról. *Műemlékvédelem*, 1989. 3. sz. 172–184. p.

LAUSCHMANN Gyula: Székesfehérvár emlékei az ősi és római korból. *Székesfehérvári Hírlap*, 1911. (március 8.) 29. sz. 4. p.; Múzeumunk megnyitása. *Székesfehérvári Hírlap*, 1911. (május 17.) 59. sz. 1. p.

LAUSCHMANN Gyula: *Székesfehérvár története IV.* (Közlemények Székesfehérvár történetéből) Székesfehérvár, 1998, Székesfehérvár Város Levéltára

Magyar nemzeti zsebkönyv. Második rész: nemes családok. Budapest, 1905, Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 152. p.

MAHALCSIK Bónó (közl.): *A Minorita-rendek vezetése alatt álló Szilágysomlyói Római Kath. Püspöki Gimnázium értesítője az 1906–1907-es tanévről.* Szilágysomlyó, 1907, Bölöni Sándor könyvnyomdája

MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Törvénytár 1000–1526. évi törvénycikkkek.* Budapest, 1899, Franklin-Társulat (Az 1000–1301 közt alkotott törvényeket fordította és jegyzetekkel ellátta Nagy Gyula a M. T. Akadémia I. tagja, orsz. levéltárnok.)

MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási rendszer kialakulása 1867–1875.* Budapest, 1982, Akadémiai Kiadó

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: A bécsi neoreneszánsz Debrecenben: Wágner Gyula igazságügyi palotái. *Régió kutatás Szemle*, 2017. 1. sz. 37–52. p.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *Az egri Törvényszék. The Eger Courthouse.* Budapest–Eger, 2018, Országos Bírósági Hivatal

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Az igazságügyi szervezet a fizikai valóságban: a Kúria épülete. *Jogtörténeti Szemle*, 2017. 1–2. sz. 87–96. p.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Vármegyeházák a történeti Magyarországon az 1870-es közigazgatási reform után. In Fregan Beatrix et al. (szerk.): *Tanulmánykötet a 6. Báthory-Brassai nemzetközi konferencia előadásaiából.* Budapest, 2015, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola, 446–461. p.

MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: Wágner Gyula törvényszéki fogházai. In Gosztonyi Gergely – Révész T. Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga II. Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2018, ELTE Eötvös Kiadó, 205–210. p.

MEGYERI-PÁLFFI, Zoltán: „Following a Model” as an Element of the Hungarian Legal Culture with Special Regard to Gyula Wágner’s Judicial Architecture. In Gephart, Werner – Leko, Jure (eds.): *Law and the Arts. Elective Affinities and Relationship of Tension*. Frankfurt am Main, 2017, Vittorio Klostermann, 363–393. p.

MEZEY Barna: A börtönrendszerek és a börtönépítészlet a 19–20. századforduló idején, *Jogtörténeti Szemle*, 2006. 1. sz. 48–51. p.

MIKÁR Zsigmond (összeáll.): *Honvéd Schematismus, vagy is: az 1848/9-ki honvédseregből 1868-ban még életben volt főtiszteknek névkönyve*. Pest, 1869, Bakó Farkas

PAPP József: Törvénykezési helyszínek Debrecenben a 20. századig. In Megyeri-Pálffy Zoltán (szerk.): *Jogszolgáltatás Debrecenben*. Debrecen, 2015, Debreceni Törvényszék, 29–40. p.

PIVÁNYI Ernő – TIMÁR Szaniszló et al. (szerk.): *Az ezeréves Magyarország és a milléniumi kiállítás*. Budapest, 1896, Kunosy Vilmos és Fia

RAITSITS Emil: A magyar sárgavizslák az 1924. évi június 1-én tartott vizslakiállításon. *A Természet*, 1924. (június 15.) 68–69. p.

REGELE János (összeáll.): *Az 1881. szeptember 24-ére összehívott országgyűlés képviselőházának név-, lak- és törvényhatóságok szerinti névjegyzéke*. Budapest, 1882, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság

RITOÓK Pál: *Székesfehérvár Szent István tér*. (Tájak-Korok Múzeumok Kiskönyvtára 351. sz.) Budapest, 1989

R–R.: Fogarasi Tamás család (címerrel) In Komáromy András – Pettkó Béla (szerk.): *Nagy Iván családtörténeti értesítő 2*. Budapest, 1900, Athenaeum, 253–254. p.

SOMFAI Balázs: *A veszprémi Megyeház 100 éve 1887–1987*. Veszprém, 1987, Veszprém Megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága

STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998, Multiplex Media–Debrecen University Press

SZATHMÁRY György: A képviselőház statisztikája. *Ellenzék*, 1883. (február 24.) 45. sz. Melléklet az Ellenzék 45-ik számához

SZÉKELY Márton – MARÓTYZ Katalin: A pályázat mint jelenség a késő historizáló építészet korában. *Építés–Építészettudomány*, 2018. 1–2. sz. 93–116. p.

SZÉKELY Márton – MARÓTYZ Katalin: Magyar közigazgatási épületek pályázata a dualizmus korában. Stílusirányzatok a Földművelésügyi Minisztérium 1907-es átépítési tervpályázatán. *Építés–Építészettudomány*, 2019. 1–2. sz. 103–133. p.

TAKÁCS József: *A Kegyes-tanítórendiek Veszprémi Főgymnasiumának Értesítője az 1892–93. tanévről*. Veszprém, 1893, Kompolthy T. „Petőfi” Könyvnyomdája

TAKÁCS Péter: A jog szimbolikus és allegorikus megjelenítése. In Takács Péter (szerk.): *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa*. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó, 13–48. p.

VIGH Béla (közl.): *Az egri magy. kir. Állami Főreáliskola XVIII. Értesítője az 1907–1908. iskolai évről*. Eger, 1908, Lów-Könyvnyomda

VIGH Béla (közl.): *Az egri magy. kir. Állami Főreáliskola XXV. Értesítője az 1914–1915. iskolai évről*. Eger, 1915, Dobó-Nyomda Részvénytársaság

WENZEL Gusztáv: *Magyarország városai és városjogai a múltban és jelenben*. Budapest, 1877, Magyar Tud. Akadémia Könyvkiadó-Hivatala

ZÁDOR Anna – RADOS Jenő: *A klasszicizmus építészete Magyarországon*. Budapest, 1943, Magyar Tudományos Akadémia

ZÁDOR Anna: Előszó. In Tóth Antal: *A Pesti Vármegyeháza*. Budapest, 1990, Pest Megyei Tanács, 5–8. p.

Oroszlános zárókő a Törvényház egykor szerves részét képező fogházi szárny főbejáratán. [Szerzői felvétel]

Törvényház fogházi szárnyának firenzei reneszánsz palotákat idéző homlokzata. [Szerzői felvétel]

A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYSZÉK KÉPEK BEN

Részletek a Székesfehérvári
Törvényszék épületéről. [Szerzői
felvételek]

